

**SZAKMAI
FOLYOIRAT**

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

1992. 4. SZÁM
DECEMBER

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Az Igazságügyi Minisztérium
Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Sajtótrodájának szakmai folyóirata

Megjelenik negyedévenként * Tizenegyedik évfolyam 4. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Elnök:

DR. TARI FERENC

Tagjai:

DR. ESTÓK JÓZSEF,
DR. FEKETE MIHÁLY,
GARAMI LAJOS,
MEZŐ LÁSZLÓ,
DR. NAGY FERENC,
PADOS JÓZSEF,
SCHNEIDER GYULA,
VESZELKA VENDEL,
DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

DR. FARKAS TIBOR

Szerkesztő:

TURBÓK ATTILA

Rovatvezetők:

Csere László, dr. Csordás Sándor, Fejes
Imre, dr. Lőrincz József, Németh Gyula,
Vince Tamás, Turbók Attila

A szerkesztőség címe:

Bp. V.,

Nagysándor József u. 4. 1054.

Telefon és telefax: 112-0090

E SZÁMUNK SZERZŐI:

dr. Csicsay Iván, az IMEI főigazgató főorvosa, *dr. Fekete Mihály*, az országos parancsnok helyettese, *Horváth Károly*, hivatásos pártfogó a Fővárosi Bíróságon, *Lados Józsefné*, személyügyi és szervezési osztályvezető az IMEI-ben, *dr. Laczkó János*, az IMEI jogi-gazdasági vezetője, *dr. Lőrincz József*, a Rendőrtiszti Főiskola bv-tanszékének vezetője, *Módos Tamás*, az Országos Parancsnokság büntetés-végrehajtási osztályának helyettes vezetője, *dr. Nagy Ferenc* tanszékvezető egyetemi docens, JATE Állam- és Jogtudományi kar, *Pardi Anna* újságíró, *Pongrácz György*, az Országos Parancsnokság informatikai főosztályának vezetője, *dr. Sárkány István*, a Rendőrtiszti Főiskola tanszékvezető főiskolai tanára, *Turbók Attila*, a Börtönügyi Szemle szerkesztője, *dr. Vathy Ákos*, a Fővárosi Bíróság elnök-helyettese, *Vincze Tamás*, nyugállományú bv. ezredes, *dr. Vókó György*, osztályvezető ügyész a Legfőbb Ügyészségen, *Zoltánné Gelencsér Zsuzsa*, az informatikai főosztály főelődója.

A fotókat *Csatorday Zoltán* készítette.

A folyóirat előfizethető az MNB 235-90-164-5010 számú csekkszámán vagy a szerkesztőségben.

Előfizetési díj egy évre 200 forint.
Készült az MH OKAK Nyomdájában

Felelős vezető:
MÉSZÁROS JÁNOS

KÖZÖS ÚTKERESÉS

Nemzetközi tanácskozás Pilisszentkereszten

Kiemelkedő szakmai rendezvény színhelye volt a pilisszentkereszti oktatási központ, ahol 1992. október 25-től 28-ig nemzetközi szimpoziumot rendeztünk a büntetés-végrehajtási rendszerek összehasonlításáról. A tanácskozás gondolata a magyar büntetés-végrehajtási delegáció múlt évi, USA-ban tett látogatásán született.

A szimpozium első részében amerikai szakemberek tartottak előadásokat a büntetés-végrehajtás fontos elméleti és gyakorlati kérdéseiről. A második részben a rendszerváltozással érintett európai országok közül a lengyel, a cseh, a szlovák, a román, az orosz és a magyar büntetés-végrehajtás vezetői adtak tájékoztatást tapasztalataikról. A rendezvényt az Európa Tanács illetékes szervezete is támogatta.

A megújulódás programja

A rendezvényt *dr. Balsai István* igazságügy-miniszter nyitotta meg. Méltatta jelentőségét, utalt azokra a mélyreható társadalmi változásokra, amelyek megfogalmazódnak a nemzetközi megújulódás programjában. Elmondta: *átfogó anyagi és eljárásjogi reformra csak hosszabb idő után kerülhet sor. Szakaszosan, részletekben kell haladnunk, főleg azokon a területeken, amelyeken az Európa Tanácshoz történő csatlakozásunk változtatásokat követel.* Ezután ismertette a legfontosabb törvénymódosításokat. Szólt arról, hogy a kormány ebben az évben megtárgyalta és a parlamenthez benyújtotta a büntetés-végrehajtási törvény nagyarányú módosítására vonatkozó javaslatot. Ebben az Európa Tanács ajánlásainak megfelelő változtatásokat kezdeményeztük. A törvény tartalmazza a szabadságukban korlátozott személyek minden alapvető em-

beri jogát, amelyek a szabadságelvonás ideje alatt is megilletik őket. Ezek közül különösen fontos az *emberséges, törvényes bánásmódra való jog, a kínzás, a kegyetlen bánásmód tilalma, az anyanyelv használatának joga, a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez való jog, a faji, nemzetiségi, vagyoni, vallási, nemek szerinti megkülönböztetés tilalma, a jogorvoslatokra, a jogos védelemre való jog, a művelődéshez való jog.*

A javaslat ugyanakkor felsorolja a kötelezettségeket is.

Miniszter úr hangsúlyozta, hogy a nemzetközi tapasztalatokat hasznosítani kívánjuk mind a jogalkotásban, mind a gyakorlati munkában. Különös érdekeltiségünk fűződik ahhoz, hogy ezen a speciális jogterületen is nagy erőfeszítéseket tegyünk a rendszerváltozás következtében szükségessé váló, a jogállamiság kiépítését segítő kodifikáció megvalósításáért.

A miniszteri megnyitó után *dr. Tari Ferenc* bv. vezérőrnagy országos parancsnok adott áttekintő tájékoztatást a magyar büntetés-végrehajtásról, annak jogi szabályozottságáról, intézményrendszeréről, szervezetéről és működéséről. Ismertette a magyarországi bűnözés helyzetét, azt a személyi kört, amely a börtönnépességet alkotja.

Amerikai előadók

Ezt követően színes, változatos tematikával neves amerikai szakemberek tartottak előadásokat. Ezúttal csak címszavakban jelezzük az igen érdekes, sok információt nyújtó és tanulságos témákat.

William C. Collins ügyvéd az elítéltek emberi jogainak érvényesülését elemezve azt vizsgálta, hogy a büntetés-végrehajtás intézményeivel és személyzetével szemben

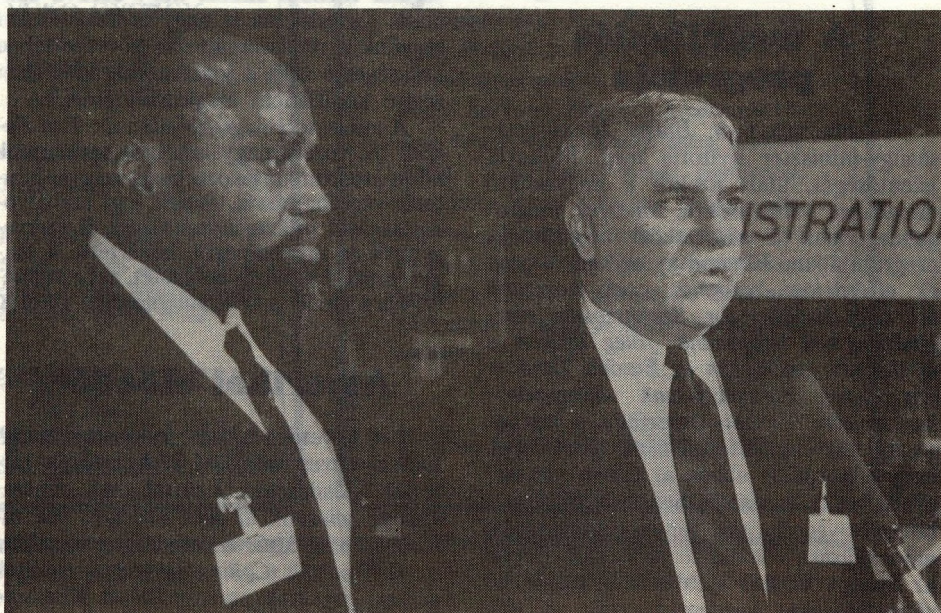
milyen követelményeket lehet és kell támasztani az elítéltek jogainak szavatolása érdekében. Beszített arról a jelenségről, amikor az elítéltek jogai iránti elkötelezettség konfliktusba került a biztonsági szempontok vélt és túlzott követelményeivel. Szólt arról, hogy a szervezet és a társadalom iránti nyitottsággal, a törvényalkotással miként lehet elősegíteni az emberi jogok fokozott érvényre jutását. Hasonló kérdéskörben fejtette ki véleményét *Daniel Feldman* képviselő.

David R. Donnersberger bíró a bíróságok és a büntetés-végrehajtás kapcsolatáról, együttműködéséről beszélt, bemutatta, hogy a büntetőjogi struktúra három fő rendszere, a rendőrség, a bíróságok és a büntetés-végrehajtás miként kapcsolódnak egymáshoz.

Scott Christianson helyettes igazgató a szabad társadalomnak az elítéltek rehabilitációjában játszott szerepét elemezte. Egybevetette a szabad társadalom értékeit a börtön értékrendjével. A rehabi-

litáció az elítélt megváltoztatására törekszik és nem a társadaloméra. A rehabilitáció filozófiája kifejezi a nevelés erejébe vetett hitet, azt a reményt, hogy az emberek képesek megváltozni és tetteiket irányítani. Figyelemre méltó megállapítása szerint *igazságtalan társadalmakban nem valósítható meg valódi rehabilitáció*. A faji és kulturális kisebbségek aránytalan léptékű bebörtönzése aláássa az igazságszolgáltatás hitelét. A rehabilitáció módszereit összhangba kell hozni a szabad társadalom értékrendjével.

A modern biztonság és a fogvatartás kérdéseiről beszélt *Howard A. Peters* igazgató és *Gary J. Hilton* helyettes főigazgató. Mindketten hangsúlyozták annak fontosságát és szükségességét, hogy a börtön struktúráját átgondoltan, rendszerszerkezési technikák alkalmazásával, az állomány céltudatos felkészítésével kell kiépíteni oly módon, hogy az önszabályozóvá váljék. Peters úr megfogalmazta a biztonság és a fogvatartás irányításának alap-

Howard A. Peters és Jess Maghan, az amerikai delegáció tagjai

elveit, Hilton úr pedig kiemelte az aktív megelőzés és a válságtervezés fontosságát.

F. P. Sam Samples igazgató a változásokhoz rugalmasan igazodó börtönirányítás követelményeiről szólva ismertette a Szövetségi Börtönügyi Hivatal átszervezése kapcsán követett szempontokat. Előadása jól példázta, hogy a szervezeti átalakítást milyen komplex módon kell kezelni, kitérve a börtönlétszám alakulására, a személyi feltételek tervezésére, a biztonság és a környezet kérdéseire, a hatékony irányításra, az elítéltek számára nyújtott programokra és szolgáltatásokra, a közösségi kapcsolatokra.

Jess Maghan helyettes főigazgató nemzetközi tapasztalatait összegezve arról beszélt, hogy a börtöntisztviselőknek a helyzete, társadalmi megbecsülése, feladata, szerepe nagyon sok közös vonással bír a világ különböző országaiban. Ezért arra a következtetésre jutott, hogy a börtöntisztviselőkkel szemben egy sor követelmény alapelszerűen és alkalmazási kritériumként fogalmazható meg, s ezeket ismertette előadásában.

James Clark, a börtöntisztviselők társaságának elnöke, a büntetés-végrehajtás személyi állományának kiválasztásával és teljesítményük fejlesztési lehetőségeivel foglalkozott. Ismertette egy, a Nemzeti Büntetés-végrehajtási Intézet megbízásából végzett kutatás tapasztalatait, amelynek célja volt egy modellként használható, a viselkedési mintákon alapuló teljesítmény-értékelési módszer kidolgozása. A munka eredményeként a börtöntisztviselők teljesítményének hét dimenzióját írták le.

Nagy érdeklődést váltott ki *Gary Hill* információs központi igazgató és *Don Omodi* seriff előadása a tömegtájékoztatással való kapcsolatok kérdéseiről. Gary Hill kifejtette: a büntetés-végrehajtás szakemberei számára legalább olyan fontos, hogy támogassák a közvéleményhez fűződő aktív kapcsolatokat, mint az, hogy megfelelően reagáljanak a média konfrontálódása esetén. A közvélemény aktív tájékoztatása lehetővé teszi annak formálását, vonzza a képzett munkatársakat és a társadalmi segítőköt, aktivizálja a szponzorokat, támogatókat szervez konkrét

Magyarországon e témakörben ilyen széles körű tanácskozásra még nem volt példa

ügyekhez, segíti a jó együttműködést más szervezetekkel. Fontos a médiumokon kívüli publicitás is.

Don Omodt seriff nagyon konkrét, gyakorlatias megoldásokat ismertetett a médiákkal való kapcsolatról. Szükségesnek tartotta, hogy írásban szabályozzák, milyen információ mikor és kinek adható ki. Minden szervezethez célszerű kinevezni egy média-koordinátort. Konkrét eseményekről csak a kijelölt személy adjon tájékoztatást.

A régió gondjai

A szimpozion második napján a bevezető referátumot *Aglaia Tsitsoura* aszszony, az Európa Tanács osztályvezetője tartotta a bebörtönzés európai normáiról. Világos áttekintést adott azokról a követelményekről és ajánlásokról, amelyek az Európa Tanács országainak tapasztalatai alapján alkalmasak lehetnek arra, hogy általános irányt kínáljanak a tagországok belső jogalkotásához.

Ezután került sor arra, hogy a résztvevő közép- és kelet-európai országok büntetés-végrehajtási főigazgatói elemezzék a társadalmi és politikai változások hatását a büntetés-végrehajtás tevékenységére. A témáról minden résztvevő nyíltan, őszintén, a tapasztalatok kölcsönös hasznosításának szándékával beszélt. Magyarországon ebben a kérdésben ilyen magas szintű és széles körű tanácskozásra még nem volt példa.

Az egyes országokból a büntetés-végrehajtás helyzetéről a következő vezetők számoltak be. Lengyelországból *Pawel Moczidlowsky* főigazgató, Csehországból *Zdenek Karabec* főigazgató, Szlovákiából *Anton Fabry* főigazgató, Romániából *Ioan Chis* főigazgató, Oroszországból *Valerij Orlov* főigazgató-helyettes, Magyarországról *dr. Tari Ferenc* országos parancsnok. Nem önálló előadás, hanem a zárómegbeszélés keretében felszólalás formájában adott tájékoztatást az ukrán delegáció.

A harmadik napon spontán hozzászólások egészítették ki a programot. A felszólalók egybehangzóan hasznosnak ítélték a tanácskozást. Összefoglalójában *Tari Ferenc* szemléletesen fogalmazva állapította meg, hogy a résztvevő szakemberek a csillagokra néznek, de a földön járnak. A társadalmi-kulturális örökség eltérő volta mellett is szakmai problémáik azonosak vagy nagyon közelállók. *Közös volt az útkeresés, együtt kutattuk a korlátok, az akadályok leküzdésének lehetőségeit.* Tanácskozásunk megmutatta, hogy ebben a sok kudarccal nehezített munkában magas szakmai színvonalon és töretlen optimizmussal lehet és kell tevékenykednünk.

A konferencia sok olyan tanulsággal szolgált, amelynek feldolgozása, hasznosítása hosszabb időt igényel. Tervezzük a tanácskozás teljes anyagának megszerkesztett közreadását, hogy a szakemberek széles köre megismerhesse ezt a gazdag anyagot.

Vincze Tamás

**Minden kedves olvasónknak
boldog 1993-as esztendőt kíván**

a szerkesztőség

A PÁLYÁZAT SIKERES...

Megosztottság és egyetértés

A Börtönügyi Szemle 1992/3. számában *A börtönbeli munkáltatás jövője* című cikkben foglalkoztam az elítéltek munkáltatásának egyik formájával, az ún. vállalati foglalkoztatás néhány aktuális kérdésével. E cikk tartalmának azonban voltak előzményei, illetve a kérdés azóta is — rendkívüli aktualitásából adódóan — napirenden van. Akkori megállapításaim között tényként szerepelt a vállalati, de ha úgy tetszik, a teljes elítélt-foglalkoztatás válságos helyzete. E helyzetből való útkeresésnek tekintettük az 1991 végén meghirdetett pályázatot is, amelynek eredménye néhány hónappal ezelőtt ugyan kihirdetésre került, de annak részletes szakmai értékelésével adósak maradtunk. E mulasztásunk pótlását segítette elő a Magyar Börtönügyi Társaság szervezésében 1992 novemberében *A munkáltatás szerepe a szabadságvesztés végrehajtása során* címmel rendezett konferencia.

A szakképzetlen munkaerő maga is korlát

E konferencián ismét véleményt cseréltünk a fogvatartottak munkáltatásának jelenéről és jövőjéről. Sőt egy teljes napot kaptak a pályázók műveik bemutatására, vitatkozhattunk a bennük megfogalmazott javaslatokról, elgondolásokról.

A pályázat meghirdetésének, közvetlen előzményeül az a kormányülésen hozott határozat szolgált, amely előterjesztés elkészítését írta elő a büntetés-végrehajtási vállalatok irányítási rendjének átszervezésére, mivel a korábban működtetett vállalati rendszer lényegében 1991 végére csődött mondott. (E folyamat néhány jellemzőjét az általam idézett cikkben már bemutattam.) Úgy gondoltuk, e munka elvégzésénél nem nélkülözhetjük azon szakemberek véleményét, akik e téren hosszabb-rövidebb időn át nagy tapasztalatot szereztek. Úgy véltük, a közös gondolkodásban rejlő lehetőségeket ki kell használnunk. Le kell szögezni, hogy helyesen tettük, mert a pályázatok rendkívül sok értékes gondolatot vetettek fel, amelyeket a jelenleg tárcaegyeztetés alatt álló, kormánynak készült előterjesztés elkészítésekor figyelembe vettünk. A pályázatra összesen 11 pályamű érkezett, amelyek a vállalati elítélt-munkáltatáson túlmenően jelentősen érintették a munkáltatás teljes kérdéskörét, sőt az elítélt-foglalkoztatás néhány aspektusát is.

A 11 pályaműből a továbbfejlesztés irányául három a költségvetési munkáltatás formáit helyezte előtérbe, három valamilyen *gazdasági társaság létrehozásában*, kettő a *jelenlegi rendszer továbbfejlesztésében* látta a kiutat, míg kettő lényegében *globális helyzetértékelést adott*, illetve egy dolgozat *vegyes megoldást* javasolt. A pályázatoknak ezen összetétele is azt bizonyítja, hogy a kérdés rendkívüli módon bonyolult és a továbbfejlesztés kérdésében a vélemények erősen megoszlanak. Ez a megosztottság volt jellemző a konferencián lezajlott vitában is.

A pályázatok tartalmát illetően mint fő gondolati vonulatra a szervezetek, folyamatok integrálása, illetve különféle módon való szétválasztása volt jellemző. Figyelemre méltónak tartottam, hogy a pályázatok együtt teljes átfogó keresztmetszetet adtak a büntetés-végrehajtás jelenlegi igen nehéz gazdasági helyzetéről. A pályázatoknak és a konferencia vitájának egyaránt érdeme, hogy gondolatilag a munkáltatást az elítélt-foglalkoztatás szélesebb kategóriájával váltották fel.

Ezen megállapításokon túl — vállalva az önkényesség esetleges vádját is — ki kell emelnem azokat az értékes gondolatokat, amelyek az elítélt-foglalkoztatás egységesítésére, a gazdasági folyamatok ésszerű integrálására, a vállalati és intézeti tevékenységek összhangjára, a vállalatok és az intézetek gazdasági folyamatainak szétválasztására, a vállalatok termelési folyamataiban a minél teljesebb vertikálisra való törekvésre, a büntetés-végrehajtás kereskedelmi tevékenységének kiszélesítésére, a költségvetési és a külső munkáltatás egységesítésére, a bv. belső szükségleteinek a vállalatok termékeiből, szolgáltatásaiból való minél teljesebb kielégítésére, ezzel az intézeti ellátásba való mélyebb bekapcsolódásra helyezték a hangsúlyt.

A pályázatok értékelésénél az erre létrejött bizottság a következő főbb szempontokat tekintette elsődlegesnek:

— Nem a választott megoldás volt a mérvadó, hanem annak megvalósíthatóságát, a megoldás színvonalát, belső összhangját értékeltük.

— A témához kapcsolódó egyéb javaslatokkal (pl. termelési profil módosítása, munkahelyteremtés, a foglalkoztatás egységes kezelése stb.) értékes „segédpontokat” lehetett szerezni.

A munkáltatást az elítélt-foglalkoztatás szélesebb fogalma váltotta fel

— A pályázat stílusa, a kidolgozás színvonala is hozzájárult a jobb helyezés eléréséhez.

Úgy gondolom, hogy ezen szempontok alapján a bizottság ha nem is zárta ki teljesen a szubjektivitást, de törekedett a minél objektívebb értékelésre.

Összegzett értékelésként állapítottuk meg, hogy sikeres pályázat volt, amelyet a konferencia vitája is alátámasztott. Szinte valamennyi méltó a teljes közlésre, de terjedelmi okok miatt csupán az első három helyezettet tudom az olvasók figyelmébe ajánlani.

Végezetül meg kell említeni, hogy a javasolt megoldások, illetve a kormány elé terjesztendő változat leglényegesebb eleme — s ez elkerülhetetlen — az elengedő, állam által garantált anyagi forrás megteremtése, mert e nélkül sem az intézeti, sem a vállalkozási struktúra, sem a különféle alapítványok nem garantálhatják a kívánatos szintű elítélt-foglalkoztatást.

Dr. Fekete Mihály

MANAGEMENT BY OBJEKTIVS^x

A büntetés-végrehajtás legújabbkori története akkor kezdődött, amikor a Magyar Köztársaság kormánya 1948-ban elrendelte az igazságügyi letartóztató és nevelő intézetek mellett működő ipari és mezőgazdasági üzemek állami vállalattá történő szervezését. Ezzel együtt létrehozták az IM Gazdasági Igazgatóságot és a termelő üzemeket az IM Ipari és Mezőgazdasági Vállalatba tömörítették. (MK 1949. május 4. 94. szám, az Igazságügyi Ipari Vállalat megalakításáról.) Az így kialakított vállalatok, üzemegységek voltak a vállalati munkáltatás első lépcsői. Emellett természetesen költségvetési keretek között is dolgoztatták a fogvatartottakat. Ettől az időponttól kezdve alakult ki a ma is meglévő kettős munkáltatási rendszer.

Az elmúlt 40 év alatt a büntetés-végrehajtási vállalatok és mezőgazdasági üzemek — az akkori közgazdasági szabályozók körülményei között — többnyire jól működtek, kihasználva az adott lehetőségeket. (Kivételek biztosítása a bv. vállalatok részére, például bér- és jövedelemszabályozás, pénzeszközök központosítása, újraelosztása stb...). Ezt a BV Dolgozók Országos Szakszervezeti Szövetsége 1991. október 26-i Állásfoglalásában a következőképpen definiálta: „A tervgazdálkodás idején ezt a tevékenységet nyereségérdekelte vállalatnak álcázták, és különböző manipulatív eszközökkel ezt a látszatot fenn is lehetett tartani.”

A gazdasági szabályozórendszerek változása, a kivételezések csökkenése, a jogi változás (pl. közveszélyes munkakerülés, szabálysértő kategória megszűnése), azokat a főleg külső munkán megjelenő, jövedelmező bérmunkalehetőségeket csökkentették, amelyek a bv. ipari vállalatai által produkált „vállalati nyereség” jelentős hányadát adták.

Azok a bv. vállalatok, amelyek az elmúlt időszakban nem tudtak kül- és belföldi piacon konvertálható, elfogadott termékeket alaptevékenységként gyártani, a bérmunkalehetőségek beszűkülésével nehéz helyzetbe kerültek: költségtűrőképességük, eredményességük csökkent, majd egyre több vállalat zárt veszteséges évet, a veszteséget a vagonalapból kellett leírniuk.

Újra kell gondolni tehát a munkáltatásfejlesztési koncepciót, amely a teljes és gazdaságos foglalkoztatás anomáliáját erőltette, hiszen a nyereséges gazdálkodás volt a személyes anyagi ösztönzés egyik alapfeltétele. (Nyereségprémium, jutalom.)

Piacgazdaságban elítélt munkaerőre vállalkozás nem épülhet, mivel a termelés alapvető feltétele, a munkaerő, nem a piac feltételei szerint, hanem államigazgatási rendelkezések révén határozódik meg. Olyan elemek is jelen vannak a foglalkoztatásnál, amelyeket a piac nem ismer el. (Felügyelet, őrzési rendszer, kieső munkaidők, a munkaerő szakképzetlensége, elítélt-munkamorál stb.)

^x A szerző a pályázaton első díjat nyert.

... Vajon a jelenleg közüzemi jelleggel működő börtönvállalatok a piacgazdaság körülményei között meg tudnak-e felelni önállóan, állami támogatás nélkül az eredménycentrikus gazdálkodásnak? A büntetés-végrehajtási vállalatok 1990. és 1991. évi „eredményei” erre egyértelmű választ adnak: nem! Éppen ezért a pályázatban az „a” pontban meghatározott megoldásra teszek javaslatot azzal a különbséggel, hogy *szerintem nincs szükség külön vállalati szervezetre! A büntetés-végrehajtás egységes, amelyben a munkáltatás nem képez külön szervezetet, hanem a büntetés-végrehajtás szerves része.*

1991-ben megtörtént az IM Bv. Országos Parancsnokság és az intézetek szervezeti átalakítása. Ennek során, bár az országos parancsnokság két helyettesi rendszerrel működik, intézeti szinten egy helyettes és a gazdasági osztályvezető, mint „adminisztratív vezető” funkcionál. Szerintem ez azért nem jó, mert mint nyitott rendszer horizontálisan nem rendelkezik információs kényszerpályákkal. A gazdasági osztályvezető apparátusa is részben közvetlenül foglalkozik elítéltekkel (pl. intézeti munkáltatás), így az intézet gazdasági vezetőjének munkája, a gazdasági szakfeladatok ellátása mellett szerves része a büntetés-végrehajtási feladatok végrehajtásának (például felügyeli a munkáltató öröket).

A foglalkoztatás jó néhány elemét a piac nem ismeri el

Az 1992. június 30-ig érvényes szervezeti és működési szabályzat megemlíti ugyan, hogy a parancsnok és a parancsnokhelyettes távollétében a nevükben intézkedik, helyettesít, de nem előljárója az intézet állományának. Ez a „lehetőség” nem növeli presztizsét, ebben a struktúrában a szervezet „megtúrt” pontjaként tevékenykedik. Én a büntetés-végrehajtást, a szervezésemélet szerint, *törzskari-lineáris rendszerként* fogom fel. Az eddigi egyszerű törzskari irányítási rendszer az utasítás és ellenőrzés egyoldalú centralizációjára épült. Ehhez képest előrelépés, hogy lényegesen rugalmasabb kapcsolatokat tesz lehetővé a szakirányítási apparátus különböző részei között. (Jórészt a horizontális kooperáció fokozottabb mértékű biztosításával.) Ez a rendszer a vertikális tagoltság kizárólagosságát abban a vonatkozásban enyhíti, hogy a hierarchia magasabb szintjeinek tevékenységében lényegesen nagyobb hangsúlyt kap az egymással közvetlen kooperációs kapcsolatban álló részlegek tevékenységének koordinálása, mint a vertikális kapcsolatok kizárólagosságának időszakában.

* * *

A büntetés-végrehajtás olyan költségvetési keretek között működő speciális szervezet, amely az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt államigazgatási alapfeladatként ellátja a jogerős szabadságvesztés-büntetés végrehajtását és az ezzel kapcsolatos egyéb feladatokat (például az elítéltek munkáltatását).

A büntetés-végrehajtási intézet a jogszabályok, belső rendelkezések alapján szervezi és végzi a fogvatartottak őrzését, nevelését, anyagi, pénzügyi és egészségügyi ellátását, valamint olyan állami támogatással működő speciális „vállalati” szervezetet működtet, amely biztosítja a fogvatartottak munkáltatását.

A szervezeti változás ütemezése

Az igazságügy-miniszter által alapított egykori közüzemi vállalatok, mint nyereség-érdekelt egységek, a további működés (piacgazdasági körülmények) feltételeinek nem tudnak megfelelni, ezért megszűnnek, illetve a megszűnés pillanatában átalakulnak és beolvadnak a büntetés-végrehajtás szervezetébe. (1989. évi XIII. törvény)

A Vagyonyügynökséggel tisztázandó az annak idején alapított vállalatok induló vagyona, és a működésük során létrehozott többletvagyon levezetése, visszaszámoltatása. Tisztázandó a jelenleg működő vállalatok „külső” tartozásának sorsa, rendezésének módja, költségkihatása, forrása. A szervezeti átalakítást a klasszikus „börtönügyi” ágon (őrzés-nevelés) nem látom szükségesnek, hiszen ez a szervezeti egység az elmúlt időszak alatt bizonyította stabilitását. A szervezetben továbbra is meghatározó a belső és külső őrség négyváltásos rendszere.

Az eddig önálló ipari vagy mezőgazdasági vállalatként működő egységek a gazdasági igazgató alatt a szervezetbe becsatolandók, mint speciális, költségvetési keretek között, önálló jogi személyként működő gazdálkodó szervezetek. Az irányítást az IM Bv. Országos Parancsnokság, mint felügyeleti szerv, az igazgató (parancsnok) személyén keresztül változatlanul érvényesíti. Ennek jogi feltételeit a leendő büntetés-végrehajtási törvény, a számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény, valamint a kormány 179/1991. (XII. 30.) számú rendelete is alátámasztja, amely a költségvetés alapján gazdálkodó

szervek beszámolási és könyvvezetési kötelezettségéről rendelkezik, így egy szervezeten belül ez a tevékenység egységes lesz.

Függőségi kapcsolatok

A szervezeten belül magasabb fokon (lépcsőn) lévő szervezeti egység vezetője közvetlen utasítási joggal rendelkezik a hozzá kapcsolódó szervezeti egység irányába. A szervezeti rész köteles az utasítást végrehajtani. A függőségi kapcsolat során minden szervezeti egység (személy) egy vezetőnek van függelmileg alárendelve. A hierarchia első szintjén az igazgató alatt a büntetés-végrehajtási alapfeladatokat felügyelő *biztonsági igazgató* és a gazdálkodási feladatokat felügyelő *gazdasági igazgató* áll.

A PRIMUS INTER PARES elv alapján az első számú helyettes a biztonsági igazgató, ami természetesen csak az igazgató távolléte esetén érvényes, különben a hierarchia ezen szintjén mellérendeltségi kapcsolat áll fenn. Az igazgatóval együtt e két vezető előljárója az intézet személyi állományának. Ugyancsak mellérendeltségi kapcsolat áll fenn a hierarchia következő szintjén, az osztályvezetők között. Itt is megfelelő szintű előljáró hiánya esetén a biztonsági osztályvezető az első számú helyettes.

A vezetők intézkedéseiket általában a közvetlen hatáskörükbe tartozó beosztott vezetők útján közlik az érintettel. A felsőbb vezetők a közbenső illetékes vezető előzetes tájékoztatása nélkül, kivételesen — közvetlenül is — intézkedhetnek. Erről azonban az utasított beosztott köteles közvetlen felettesét haladéktalanul tájékoztatni.

A rendszeren belül — a civilisést szem előtt tartva — gondoskodni kell arról, hogy az intézeten belül igazgatói (parancsnoki) felügyelet alatt olyan létszámú fegyveres állomány álljon rendelkezésre, amely biztosítéka az őrzésnek, felügyeletnek.

Új vezetési szemlélet

Miután a büntetés-végrehajtási munkáltatás kezelési (foglalkoztatási) célok megvalósítása mellett jó ha gazdasági eredményt is elér, szükséges, hogy az intézet, mint önálló jogi személy, külső gazdálkodó szervezetekkel korrekt gazdasági kapcsolatokat létesítsen. Ezek lehetnek büntetés-végrehajtási intézetek, külső vállalatok, gazdasági társaságok, részvénytársaságok, kft-k, magáncégek. Itt kell hogy érvényesüljön az igazgatón és a gazdasági igazgatón keresztül az a manager típusú vezetési szemlélet és módszer, amely biztosíték arra, hogy saját kereskedelmi apparátussal, kellő piacutatás és előkészítés után sikeres vállalkozásokat tud lebonyolítani, szem előtt tartva a fogvatartottak megfelelő szintű anyagi ösztönzését, igényesebb, színvonalasabb termékek kibocsátását.

A vállalkozások (termék-szolgáltatás) gazdaságosságát, apparátusával folyamatosan követni kell (minimum félévenként). Az értékesítés saját kereskedelmi apparátussal, közvetlenül vagy közvetve (például külkereskedelmi cégek útján) történik. A felügyeleti szerv az IM Bv. Országos Parancsnokság szakapparátusa, amely információkat gyűjt és összesít a termékek, szolgáltatások áráról, mennyiségéről, esetleges elfekvő készletekről, és viszontinformációkat biztosít az esetleges vállalkozási lehetőségekről.

A dolgozók munkajogi helyzete

Az eddigi rendszerben a külön szervezeti egységet képező vállalati állomány polgári alkalmazottai a vállalat igazgatója által gyakorolt munkáltatói jogok alapján a Munka Törvénykönyv szerinti alkalmazási és függőségi (fegyelmi) elbírálás alá estek. A vállalathoz tartósan vezényelt hivatásos állományú dolgozókkal szemben a munkáltatói jogokat gyakorló igazgató (parancsnok) az alkalmazás és felelősségre vonás tekintetében a szolgálati szabályzat, a fegyelmi szabályzat, és esetleges büncselekmény elkövetése esetén a Btk. különös rész előírásai szerint járt el. Javaslatom szerint egy egységről lévén szó, valamennyi polgári és hivatásos állományú dolgozó a büntetés-végrehajtásról készülő új törvény szerint, esetlegesen a Munka Törvénykönyv kiegészítése után, *egységes munkajogi elbírálás* alá essen. Átmenetileg az előző szabályozás kell hogy érvényesüljön. A büntetés-végrehajtásnál dolgozó polgári és hivatásos állományú személy speciális helyzeténél fogva élvezze a hivatalos személyt megillető védelmet és a vele kapcsolatos felelősséget.

A foglalkoztatás szabályai

A fogvatartottakat az intézeteknél fenntartási és értéktermelői munkával kell foglalkoztatni. Fel kell mérni, hogy az intézetek fenntartásának mely területén, milyen létszámú fogvatartott foglalkoztatása szükséges ahhoz, hogy az intézet működési feltételei biztosítva legyenek (mosoda, kertészet, sertéstelep, épületfenntartás stb.). Emellett az intézetek munkáltatási hagyományainak, valamint újabb profiloknak megfelelően üzemszerű, szervezett munkáltatásban kell foglalkoztatni az elítélteket. A munkáltatási módok segítik az elítéltállomány kezelését, a büntetés ideje alatti hasznos tevékenység ráadásul személyiségfejlesztő hatású. A rendszeres munka a semmittevés monotonijából kizökkenti őket.

Át kell dolgozni a fogvatartottak bérezési rendszerét. Nem szabad a két munkáltatási forma közötti, jelenleg fennálló, jelentős bérezési különbséget fenntartani, mert ez nem ösztönző. Át kell értékelni a tartási költségekkel kapcsolatos elvárásokat, mert jelenleg az elítéltek által fizetett tartási költség csak jelképes — munkavállalásra nem ösztönöz —, hiszen még a napi ételmezési normát sem fedezi. Javaslom a fogvatartottak tartását költségvetésből finanszírozni, az elítéltek keresményéből csak tartásdíj, perköltség kerüljön levonásra, a nettó kereset legyen alapja a szabadulás utáni újratevésnek.

A jelenlegi struktúrában minimális esély sincs arra, hogy a szabaduló elítélt olyan pénzmennyiséggel rendelkezzen, ami segítség a visszailleszkedéshez, ami visszatartaná a bűnismétléstől. A vásárlási összeget ennek megfelelően szabályozni kell, hogy az elítéltek keresményüket döntően a szabadulás utáni időre tartalékolják.

Farkas Ferenc
Börzsöny Vegyesipari Vállalat

ORDO-LIBERALIZMUS^x

Milyen legyen az új szervezeti-működési rend?

Az ország társadalmi-gazdasági szerkezete az utóbbi két évben gyökeres változáson ment keresztül. Eldőlt a hazai gazdasági reform legfontosabb és egyben legvitatottabb kérdésének, a tulajdonreform szükségességének megvalósítása is. Az új, magántulajdonon nyugvó társadalmi rend jogrendje és intézményrendszere kialakult, illetve kialakulóban van. A társasági törvény az új gazdálkodási formák létrejöttének jogi feltételrendszerét biztosítja. Az állami tulajdon lebontása a privatizáció térhódításával megindult, az ország gazdaságában a piaci folyamatok egyre nagyobb jelentőséggel bírnak.

A magyar gazdaságnak is — mint minden modern gazdaságnak — vannak olyan területei, amelyek az általánostól eltérő céllal és körülmények között működnek: például a közszolgáltató vállalatok, a közüzemi vállalatok, és a büntetés-végrehajtási vállalatok. A büntetés-végrehajtási vállalatok (továbbiakban bv. vállalatok) működésének alapvető feladata a büntetés-végrehajtás céljainak szolgálata. Ez a prioritás azonban nem zárja ki azt a követelményt, hogy ezeknek a vállalatoknak is — melyek sok szállal kötődnek az ország gazdaságához — alkalmazkodniuk kell a kibontakozó piaci reálfolyamatokhoz.

Ez az alkalmazkodás a jelenlegi szervezeti rendben felemás módon sikerül. Kialakult egy sem vállalati tervhez, sem a piacgazdasághoz nem igazodó tevékenység, marketingmunka, megtorpant a termék- és termelési szerkezet fejlesztése, megkocsonyásodott a szervezeti, működési struktúra, a külső gazdasági recesszióra a vállalatok kése vagy egyáltalán nem reagáltak, az eredményességi szemlélet, a hatékonyság, a vállalati költséggazdálkodás nem szerepel kellő súllyal és fontossággal az intézményi-vállalati vezetők munkájában, illetve munkájuk minősítésében.

Sajátosságok és korlátok

A kritikus gazdasági helyzetben lévő bv. vállalatok kibontakozási lehetőségeinek felvázolása előtt célszerű áttekinteni a vállalatok működésének általános jellemzőit, értékelve és kihangsúlyozva a sajátosságokat, valamint a rendszer jellemzőiből fakadó korlátokat és a működtetés sajátosságait.

A bv. vállalatok a következő főbb *rendszerjellemezőkkel* rendelkeznek:

- a) büntetés-végrehajtási és gazdasági rendszerkörnyezetben működnek. (Amikor a közületi szektort, a bv. vállalatokat egy általános gazdasági rendszer részeként akarjuk megérteni és elemezni a maga jól strukturált belső szervezetében, akkor az ordo-liberális gondolkodásmódot használjuk.)
- b) A vállalat mozgásterét és tevékenységi körét alapvetően a két magasabbrendű makrogazdasági környezeti rendszer határozza meg.
- c) Belső irányítási és termelési rendszere önálló, elkülönült mikrogazdasági rendszert alkot.

^x Második díjat nyert pályamű.

A bv. vállalatok *feladatai*: (a célok prioritásainak sorrendjében) a rendszeres foglalkoztatáson keresztül a fogvatartottak munkára nevelésének, emberi erőforrásainak fenntartása és fejlesztése, a társadalomba való visszailleszkedésük megkönnyítése (foglalkoztatási kényszer). A piaci igényekhez igazodó árutermelés (mint gazdasági cél), a jövedelemtermelő képesség fokozása (mint gazdaságossági cél).

E három cél a társadalom fő célkitűzéseinek, mint összességnek, van alárendelve. Dinamikus összhangjuk megteremtése végső soron a társadalom fejlődésével, átalakulásával függ össze. Ma, amikor a gazdaság szervezete és szerkezeti rendje átalakulóban van, a bv. vállalatoknál is a gazdasági és gazdaságossági célok kerülnek előtérbe. Ez szervezeti és működési mechanizmusbeli változásokat is követel.

A rendszerjellemzőkből fakadó *korlátok* (a fogvatartottak szakmai képzettsége, munkamorálja, fluktuáció, a rendelkezésre álló termelési kapacitás technikai színvonala, mérete) a vállalatok működési folyamatainak színvonalát és határait alapvetően meghatározzák.

A bv. vállalatoknál dolgozó polgári alkalmazottak és hivatásos állományú dolgozók erőfeszítéseinek határt szab a fogvatartottak létszáma, életkora, szakmai képzettségi szintje (amely ingadozó és egyre romló szintű), általános műveltsége, negatív irányultsága a munkavégzéshez. (Érdektelenség a minőség, hatékonyság fokozására.)

A termelési tényező személyi feltételrendszeréből fakadó korlátok súlyosbodnak a technikai színvonalból fakadó problémákkal: nagy teljesítményű, elavult technikát képviselő géppark, mely az új igényekhez nem képes alkalmazkodni.

A vállalatok nem készültek fel belső szervezeti, munkamegosztási rendszerükben az aktív, önálló marketingmunkára. A szocialista nagykereskedelem megszűnése rugalmas, aktív piackereső kereskedelempolitikát követel, melynek személyi, tárgyi feltételei nem alakultak ki. Gyakorlatilag szétforgácsolt próbálkozások vannak a vállalatoknál, de igazi sikert: stabil, állandó megrendelést a vállalatok nem tudnak szerezni. Ehhez *olyan összetett szerkezetű vállalatcsoport létrehozása szükséges, melynek „központja” biztosítja a hatalomkoncentráció összeegyeztetését a versennyel*, s egyben olyan értékes szolgáltatásokat nyújt a tagvállalatoknak, mint a piaci ~~szűkítés~~ marketing, tőkeellátás, rugalmas alkalmazkodás, változtathatóság, a kialakuló új tulajdonosi rendhez igazodva.

Az átalakulás indoklása

Az 1977. évi VI. (vállalati) törvény a vállalatok feladatait mindenekelőtt úgy határozza meg, hogy a vállalat feladata a társadalom általános érdekeinek szolgálatában, működési körében folytatott tervszerű, hatékony, gazdaságos és jövedelmező tevékenységével elősegíteni a népgazdasági tervekben meghatározott feladatok teljesítését és ezáltal hozzájárulni a társadalmi szükségletek kielégítéséhez. Ez a törvény alapvetően a két egymással ellentétes gazdasági alapforma, a tiszta piaci versenyben működő és a tisztán központilag irányított gazdasági rend kompromisszumaként értelmezhető. Szándéka egy optimális megoldásra való törekvés volt, melyet a 70-es évek eredményei pozitívan minősítettek. A 80-as évek közepétől kezdődően a gazdasági szabályozórendszer módosulása, az állami vállalatok működésének problémái, az új tulajdonformák megjelenése, mint egymásnak ellentmondó elemek, mára már konfliktushelyzetet okoznak az állami vállalatok működésében.

A bv. vállalatok miniszter által alapított, államigazgatási felügyelet alatt álló, igazgató által irányított vállalatok, a büntetés-végrehajtás céljait szolgálva közszolgáltató jelleggel működnek. A hatósági, hivatali jellegű szervezet és gazdálkodás keretei között, mint minden állami vállalat általában, a *bv. vállalatok* is (szervezeti felépítésük és rendszerkapcsolatuk, továbbá az intézeti „alárendeltség” miatt) *gazdátlanok*: nem megfelelő a termelőeszközök kihasználtsága, a potenciálisan előállítható termékek egy részét nem termelik meg, az állami tulajdon személytelensége miatt a polgári dolgozók közül egyre többen jutnak arra a következtetésre, hogy a vállalati vagyont nem érdemes gyarapítani, az alkalmazottak „okosságává” válik a teljesítmények visszatartása, a vállalati gazdálkodás sikere és/vagy kockázata nincs összhangban a vezetők erkölcsi és anyagi díjazásával és/vagy felelősségével, baleksággá válik a szorgalmas és becsületes munka.

A jövőben a magántulajdon jogi alapja várhatóan megszilárdul országunkban. Az állami tulajdonból általában kialakul a magántulajdon intézményes rendje. Emellett gazdaságunkban változatlanul jelentős tényező marad a többségi, meghatározó állami tulajdonrendszerrel rendelkező vállalkozás is. Azonban ezeknek is piacokonform formába kell kerülniük.

A kiútkeresés jegyében

A bv. vállalatok további működését a megváltozott gazdasági, jogi környezeti alkalmazkodóképesség fogja minősíteni. Az új vállalkozási formákra való mechanikus áttérés — ami a piacgazdasági keretekhez jobban igazodó új gazdálkodási formák (Kft., RT.) bevezetését jelenti — még nem ad megoldást. *Először szemléelváltásra van szükség, utána az új gazdálkodási elemek összefüggéseinek kialakítási módozatai, az irányításban alkalmazott módszerek már „maguktól jönnek”.* Azokat team-munkában a vállalatfelügyeleti főosztály és a vállalati szakemberek (szükség esetén konzulting szervezetek) bevonásával, közös gondolkodással célszerű kialakítani, bevezetésüket pedig közös cselekvéssel, fokozatosan kell megoldani.

A rendszer lényege

A bv. vállalatoknak jelenleg a legszorosabb függelmi kapcsolata a bv. intézettel van, mivel a vállalat igazgatója az intézet parancsnoka is. E két feladat az igazgatótól sokirányú, esetleg egymással ellentétes szemléletmódot követel: a vállalatot nemcsak irányítani, képviselni, hanem menedzselni is kell. Ugyanakkor a két intézmény „egymásrautaltsága” is nyilvánvaló.

Azt a vállalati működési keretet, irányítási módszert kell kialakítani a megváltozott társadalmi-gazdasági környezethez igazodva, amely biztosítja a társadalmi feladatként megfogalmazott munkavégzési, munkára nevelési célkitűzést, de a fogvatartottak foglalkoztatása mellett eléri a vállalati gazdálkodás eredményes működését is.

E két célkitűzésből primátusa a nyereséges gazdálkodásnak van, ezért a vállalat további működését csak olyan „*társasági formában*” lehet elképzelni, ahol a társaságok „*csúcán*” működik egy *központi vállalkozás*, amely részvénycsomagok formájában

kezében tartja a különböző tagvállalatokat, s ennek jogán ellenőrzi azokat, s jövedelmet húz belőlük. Vagyis a *bv. vállalatok egy állami holding formában működő társaságként tevékenykednének*, amelyben a csúcson a holding-központ állna, s a jelenlegi *bv. vállalatok* mint különálló, jogilag önálló részvénytársaságok, kft-k képeznék a tagvállalatok rendszerét. A holding talapzatát képező tagvállalatok önállóak, képesek az önmozgásra, miközben a „központ” az érdemi kérdésekben fenntartja az ellenőrzés jogát. Ez a holding *ágazatközi* alapon szerveződne, alapvetően kereskedelmi jogi jelenség maradna. (Lásd a mellékletet.)

A holding elnökét és felügyelő bizottságát az Igazságügyi Minisztérium nevezné ki. Ez adná a kormányzati befolyást, s így a minisztérium tulajdonosi felügyelete szakértői úton érvényesülhetne. A holdingközpontban dolgozók közalkalmazottak lennének.

A *holding előnye*: a holdingban a holdingcsúcs, amely nem avatkozik be és nem is kapcsolódik a tagvállalatok termelő tevékenységéhez, óriási gazdasági hatalmat koncentráló szervezet, a profitkivonáson és pénzelhelyezésen keresztül egyensúlyban tudja tartani a külön-külön hullámzásoknak kitett tevékenységet, képes fedezni a nagykockázatú innovációkat, képes monopóliumként viselkedni, élve, sőt visszaélve nagyságával, miközben élvez a versenyből fakadó előnyöket. A tagvállalatok és a holdingközpont viszonya a kölcsönös alkalmazkodáson és korrekción nyugszik. A holdingcsúcs úgy irányít, hogy kifizetési terepet ad a tagvállalatoknak, ideális keretet nyújt a szervezeti alkalmazkodáshoz: könnyen változtatható, könnyen illeszthetők hozzá új láncszemek. A holdingközpont értékes szolgáltatásokat nyújt a tagvállalatoknak: piaci áttekintés, marketing, tőkeellátás.

A *bv. vállalatokból kialakuló vállalkozásoknak* operatív szinten teljesen önálló ügyvezetéssel, a termelés folyamatosságának szervezésével kell foglalkoznia. Szervezeti formájuk Kft. vagy Rt., attól függően, hogy szállítói illetve vevőkapcsolata, gyártmánystruktúrája, tevékenységi köre milyen széles skálán mozog. Az átalakulásnak úgy kell végbemennie, hogy a meglévő eszközöket és dolgozókat az új vállalkozás átveszi, a „felesleges” központosított és készletállományt pedig a holdingközpont hasznosítja: értékesíti vagy új vállalkozásba fekteti.

Az intézet és az új vállalkozások kapcsolata *szerződéses kapcsolatra* korlátozódna. A fogvatartottak foglalkoztatásának módját és keretét e szerződés tartalmazza, s a sajátos igényeket (őrzésbiztonság, szállítás) az intézet biztosítaná.

A *bv. vállalatokból kialakult társaságoknál* ugyanis minden dolgozó polgári alkalmazott lenne vagy tulajdonosként dolgozna.

Megoldandó feladatok

Kialakítandó, illetve továbbfejlesztendő a termelésfejlesztés és értékesítés összhangja, az aktív üzletpolitika prioritásával. Az ilyen integrált, ún. marketing tevékenység a vállalkozás mikrokörnyezetén belül jelentős szervezeti változást igényel. Előrehaladást kell elérni a vállalati informatika területén is, mert ma még a számítástechnika általában csak regisztrál, a statisztika és számvitel számára dolgoz fel, illetve szolgáltatókat, az információ előremutató, elemző tartalma minimális. Vezetési-szervezési

szükségképpen a bűnözés csökkentéséhez vezetnek.

A *situációs megelőzés* azon a felfogáson alapszik, hogy a bűncselekmények bizonyos formái meghatározott helyen és meghatározott körülmények között fordulnak elő. Maga a situáció vált ki ilyen vagy olyan bűncselekményeket. E megközelítés szerint a fizikai és szociális környezetet irányítani kell oly módon, hogy csökkenteni lehessen a törvénysértéseket lehetővé tevő alkalmakat és növelni a visszaesők felderítésének lehetőségét.

Finkey már 1934-ben kifejtette, a jog különböző ágai közül a büntetőjog áll a legszorosabb kapcsolatban az erkölccsal. A büntető törvénykönyv törvényi tényállásai az illető kor, nemzet erkölcsi és jogi felfogását fejezik ki pontosabban azt határozzák meg, mi tekintendő erkölcsileg elítélendőnek. A büntetési rendszer tükrözi vissza a leghívebben valamely kornak, nemzetnek a kegyetlenségét vagy humánus életszemléletét.

Fonyó Antal ehhez hozzátette: a társadalom fejlettségi szintjétől függ, hogy érvényes jogának felelősségi rendszere, szankciói hogyan viszonyulnak a büntetőjogi felelősséghez. Minél kiépítettebb a jogrendszer, annál szűkebb szinteken kell érvényesülnie a büntetőjognak.¹⁷

Kétségtelen, hogy az elméleti alapon kialakított megelőzési rendszer akkor teljes, ha a bűnözés egészére kíván megelőző hatást kifejteni. Az is kétségtelen, hogy a visszaesés megelőzésének szempontjai bizonyos tekintetben eltérnek a megelőzés általános elveitől. A megelőzés iránya, mélysége más-más rangsort kíván az elkövetők veszélyessége szerint. A megelőzési feladatok rangsorolása természetesen nem vezethet merevséghez. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a társadalmi, gazdasági fejlődés bizonyos esetekben gyors változásokat idéz elő, ez pedig sürgős megelőzési intézkedéseket igényel.

A visszaeső-bűnözés csökkentése szempontjából kétségtelenül a legáltalánosabban ható megelőzés látszik a legfontosabbnak.

ÖNÁLLÓSÁG^x

Koncepció a bv. vállalatok átalakítására

Pályázatomban a felhívás alapvető szempontjai figyelembevételével kettős követelményt igyekeztem kielégíteni. Egyfelől egy olyan szervezeti struktúra kialakítására teszek javaslatot, amelyben a jelenlegi büntetés-végrehajtási vállalatok a megfelelő átszervezések nyomán elnyerhetik azokat a képességeket, amelyek alkalmassá teszik őket arra, hogy a kialakulóban lévő piacgazdaság eredményes szereplői lehessenek a nem távoli jövőben. Másfelől tekintettel voltam arra a sajátos költségvetési helyzetre, amelyben a jelenlegi büntetés-végrehajtási vállalatok aktív finanszírozói szerepet játszanak a büntetés-végrehajtás intézményrendszerének a fenntartásában.

Az előzőekből következően az általam javasolni kívánt szervezetrendszer végső célját illetően nonprofit jellegű, tekintettel arra, hogy gazdálkodási eredményeinek meghatározó részét a büntetés-végrehajtás költségvetésében jelentkező forráshiány fedezésére kell fordítania. A nonprofit jelleg azonban a szervezeti rendszer működésének csak a végső céljából alakul ki. A közbenső gazdálkodási folyamatokban éppen a profittermelő képesség fokozatos javítására kell törekedni.

A jelenlegi helyzet értékeléséből azt a következtetést vontam le, hogy a büntetés-végrehajtási vállalatok mélyreható átszervezése nélkül azok piaci helyzete egyre inkább és egyre gyorsabb ütemben gyengül, így — az eredmények csökkenése miatt — először finanszírozói képességüket veszítik el, végül önfenntartó képességük is megszűnik.

Ezt a folyamatot meglátásom szerint a korábban alkalmazott módszerekkel nem lehet megakadályozni. A működés külső feltételeinek javítására irányuló intézkedések ugyanis (adókedvezmények, adómentesség stb.) előbb-utóbb hatástalanná válnak, mert a büntetés-végrehajtási vállalatok gyengülő képességeik következtében a piaci versenyben ellehetetlenülnek. Ekkor pedig a kedvezmények már nem érhetik el céljukat. Következésképpen tanulmányomban olyan megoldási lehetőségeket dolgoztam ki, amelyek a büntetés-végrehajtási vállalatok működőképességének javítását szolgálják. Értelemszerűen eltekintettem az olyan megoldásoktól, amelyek a működés külső feltételeinek kedvező alakítását célozzák.

Meghatározó adottságok

Először azokkal az adottságokkal kívánok foglalkozni, amelyek a jelenlegi helyzetben alapvetően határozzák meg a büntetés-végrehajtási vállalatok működőképességét. A büntetés-végrehajtási vállalat olyan speciális szervezet, melynek különleges helyzetét két körülmény határozza meg.

a) A büntetés-végrehajtási vállalatnak kettős rendeltetése van, egyrészt vállalatként kell gazdálkodói tevékenységet folytatnia, vagyis a gazdaság aktív szereplőjeként, mű-

^x Harmadik díjat nyert pályamunka.

ködése során — a vállalati gazdálkodásra vonatkozó szabályok szerint — eredményt kell produkálnia, másrészt a büntetés-végrehajtási intézményrendszer kvázi részeként teljesítenie kell a büntetés-végrehajtás funkcióját képező fogvatartotti foglalkoztatásból rá háruló kötelezettségeket.

b) A büntetés-végrehajtási vállalat valójában nem önálló vállalat, hanem a büntetés-végrehajtás központi irányítású vállalati rendszerének egysége. Ebben a rendszerben a vállalati működéssel kapcsolatos legalapvetőbb döntési jogosultságok a központi irányító apparátus jogkörébe tartoznak.

Az előbb említett körülmények olyan elvi kérdések tisztázását teszik szükségessé, amely nélkül a büntetés-végrehajtási vállalatok átszervezését nem lehet megalapozottan végrehajtani. A pályázati felhívásból arra a következtetésre jutottam, hogy az általam megfogalmazott elvi kérdések megválaszolására még nem került sor, ezért a szervezéssel kapcsolatos konkrét teendők leírása előtt magam igyekszem elfogadható koncepciót kialakítani.

Szervezési elvek

1. Lehetséges-e olyan szervezet fenntartása, amelyben a kenős rendeltetést kijelölő oldalak feloldhatatlan ellentétben állnak egymással?

Meglátásom szerint az ilyen ellentmondást tükröző szereposztás abból a téves felfogásból vezethető le, hogy a büntetés-végrehajtás érdekeit közvetlenül kell érvényesíteni a vállalatok működésében. Egyértelmű, hogy a fogvatartotti foglalkoztatás szempontjait érvényesítő intézményszerű működés kizárja az eredményre való törekvés racionalitását nem nélkülöző vállalatszerű működést és fordítva. Ezért a nyilvánvalóan nemleges válasz nyomán abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy az ily módon lehetetlennek minősített szervezet jövőbeni egységes rendeltetését melyik összetevő kiiktatásával lehet ésszerűen megfogalmazni?

Ideális helyzetben a válasz egyértelmű, hiszen semmi nem indokolja, hogy az állami funkciók teljesítésére hivatott és éppen ezért az állami költségvetésből fenntartott büntetés-végrehajtási szervezet eredményérdekeltségű tevékenységet tartson fenn. Ilyenkor a fogvatartotti foglalkoztatást — hasonlóan a hazai hagyományokhoz és a polgári társadalmakban kialakult gyakorlathoz — a büntetés-végrehajtási intézeteken belül lehet megszervezni. Az erre tekintettel lévő megoldás szerint a büntetés-végrehajtási vállalatokat ki kell vonni abból a piaci környezetből, amelyben a szereplők működését a gazdasági eredmények minősítik és a továbbiakban intézetben belüli munkahelyként a költségvetési üzemekre vonatkozó szabályok szerint lehet hasznosítani.

Ennek a megoldásnak a teljes körű megvalósítása természetesen együtt járna a büntetés-végrehajtás vállalati rendszerének az összeomlásával, ami azért jelent gondot, mert a vállalati rendszer egyik alapvető funkciója, hogy a vállalatok által produkált eredményekből, a nettó finanszírozás módszerét alkalmazva, kielégítse a büntetés-végrehajtás költségvetési forrását.

A teljes körű megvalósítást a jelenlegi körülmények között nem tartom járható útnak, mert a büntetés-végrehajtás költségvetése lehetetlen helyzetbe kerülne. A megoldási mód mindenesetre kínálja a lehetőséget arra, hogy indokolt egyedi esetben való

alkalmazásával javítani lehessen a büntetés-végrehajtás vállalati rendszerének finanszírozó képességét.

A tartósan működési zavarokkal küzdő és veszteséges büntetés-végrehajtási vállalatok költségvetési üzemmé történő átszervezésével csökkenne ugyan a rendszerbe tartozó vállalatok száma, a rendszerben összegződő eredmény azonban növekedne, végül is a megoldás egybeesne a büntetés-végrehajtás érdekeivel.

A jelenlegi helyzetben — különös tekintettel a büntetés-végrehajtási költségvetés igényeire — a büntetés-végrehajtási vállalatok nagyobb részénél a vállalati formában való további működtetés szükséges, azzal a kikötéssel, hogy elsődleges rendeltetésük a gazdálkodói eredmények biztosítása. Az eredménycentrikus működés érdekében ezeket a vállalatokat meg kell tisztítani mindazoktól a kötıtségektől, amelyek eddig a fogvatartotti foglalkoztatás szempontjaira tekintettel működésüket akadályozták. Ez azt jelenti, hogy az előbb említett intézkedéseket követően fennmaradó vállalati körben az intézményesített kapcsolatokat meg kell szüntetni az intézetek és a mellettük lévő vállalatok között. Ez együtt jár azzal is, hogy *külön kell választani az intézeti és a vállalati vezetést.*

A most javasolt megoldás felveti a fogvatartotti foglalkoztatással összefüggő kérdéseket. Meggyőződésem szerint ez megoldható probléma, hiszen az elkülönült vállalatnak több ok miatt is érdeke lehet a fogvatartottak foglalkoztatása, de ezt a jövőben már nem intézményesített körülmények között, hanem kölcsönös érdekeket tükröző szerződések alapján lehet csak megvalósítani. Következésképpen a fogvatartottak foglalkoztatása révén elért teljesítmények elszámolása sem közvetlenül a fogvatartottak részére, hanem a vállalat és az intézet között realizálódik, normális vevő-szállító viszonyként értelmezve a kapcsolatokat.

Az elvi kérdések előbbi csoportjának a tisztázásával azt szerettem volna bemutatni, hogy a büntetés-végrehajtás valódi érdeke az egymással ellentétes irányú tevékenységek elkülönítése. A tisztázott helyzetben hatékonyabban lehet megszervezni mind az eredményes vállalati működést, mind a fogvatartotti foglalkoztatást.

2. Megválaszolást igényel az a kérdés is, fenntartható-e olyan szervezeti rendszer, amelyben az uralkodó viszonyok következtében a szervezeti egységek működőképessége lehetetlenné válik?

A jelenlegi konstrukció mindenképpen ellene hat az eredményes vállalati működésnek és nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtási vállalatok működőképessége a mostani alacsony szintre süllyedt. A rendszer egészében — elsősorúan az irányító apparátus működése révén — oly mértékben eluralkodott a büntetés-végrehajtási érdekek szolgálata, hogy abban ésszerű gazdálkodói döntések meghozatalára már nincs lehetőség. Megállapításom ténybelisége olyannyira nyilvánvaló, hogy azt gondolom, nem szükséges részletesen indokolnom. Mindössze egy ráutaló példát hozok fel: a gazdálkodói ésszerűség azt kívánna meg, hogy az eredményesen működő vállalatok további fejlődését fejlesztési lehetőségeik bővítésével kell biztosítani, ugyanakkor a veszteséges tevékenységek finanszírozását vissza kell szorítani. A rendszerre kidolgozott szabályok azonban akadályozzák ennek az elvnek az érvényesülését. Sőt az állapítható meg, hogy a veszteséges vállalatok központi támogatása inkább vált gyakorlattá, mint a nyereséges vállalatok pozíciójának további erősítése. Az érdekltség gyakorlati meg-

valósulása sem ebbe az irányba hat. Ezt semmiképpen sem az ésszerű gazdálkodásra való törekvés diktálja, hanem a vállalati rendszerben megjelenő büntetés-végrehajtási érdekek.

A rendszer negatív hatása a vállalatokra nemcsak az eredmények kiuzsorázásában nyilvánul meg, hanem már a működésre való ráhatások során is. Csakis a büntetés-végrehajtási érdekek dominanciájával lehet magyarázni azokat a kikényszerített gazdálkodási szabályokat, amelyek a különböző hozzájárulások előírásaival a vállalatok működési költségeit növelő módon a büntetés-végrehajtási intézményrendszer költségfedezetének a kiegészítését biztosítják. A vázolt mechanizmus egyértelműen vezet a vállalatok lehetetlen helyzetbe kerüléséhez, végső soron pedig a rendszer összeomlásához. Az irányító apparátus nem is képes a rendszeren belül kezelni a problémát, ezért folyamatosan külső segítséget igényel. A felsorolt problémák megoldása következményeszerűen a *vállalati önállóság növelésében* lelhető meg. Erre a jelenlegi szervezeti keretek nem adnak lehetőséget, ezért a *büntetés-végrehajtás vállalati rendszerét teljesen új alapokra kell helyezni.*

Olyan struktúra kialakítása szükséges, amelyben a gazdálkodói érdekek a büntetés-végrehajtási érdekekkel összhangban, nem pedig annak alárendelten jelennek meg. Ez annál is inkább indokolt, mert a vállalati önállóság növelésére csak egy egészséges szervezetrendszeren belül kerülhet sor, tekintettel arra, hogy a költségvetést finanszírozó funkció más módon nem biztosítható. A vállalati önállóság kedvezőbb kialakítására megoldást jelenthet *társasággá való átalakításuk.*

A szervezésnek ebben az aktusában az önállóság abban domborodik ki, hogy a *vállalat elnyeri a gazdálkodásával összefüggő összes döntési jogosultságot.* Tehát kizárólag a gazdálkodási racionalitás elvét követve — figyelmen kívül hagyva a vállalat fenntartásához fűződő más érdekeket — önállóan dönthet minden olyan kérdésben, amelyek eredményessége szempontjából felmerülnek.

A társasággá alakulás mozzanatában a tulajdonosi viszonyok még nem változnak, viszont a társaságokra jellemző jogviszonyok következtében megalapozható egy olyan irányú szemléletváltás, mely szerint a vagyonnal rendelkező nem közvetlen beavatkozások révén irányítja a vagyon működésének szervezeti kereteket nyújtó társaságot, hanem a tulajdonosi jogosítványok alapján kényszeríti ki a hatékony működést. Ez a körülmény ad lehetőséget arra, hogy a büntetés-végrehajtás vállalati rendszerét új alapokra lehessen helyezni. Végül is az önállóan működő társaságok eredményeit így a büntetés-végrehajtás szolgálatába lehet állítani. Ehhez olyan szerv kialakítása szükséges az eddigi központi irányító apparátus helyett, amely gyakorolja a büntetés-végrehajtási vállalatokból átalakult társaságok vagyonával kapcsolatos jogosultságokat és ezáltal képes érvényesíteni a büntetés-végrehajtási társaságokkal szembeni elvárást, az eredményes működést.

3. *A büntetés-végrehajtási vállalatok átszervezésének elvi megalapozásához még egy lényeges kérdés tisztázását tartom szükségesnek.*

A kérdés jelentősége abból vezethető le, hogy a hatékony vállalati működés mozgatórugója a *vagyonérdekeltség.* Ez a tényező annál erősebben fejti ki hatását, minél közvetlenebbül jelenhet meg a vállalat működését meghatározó döntésekben.

A következőkben arra kívánok kitérni, hogy miként lehetséges a vagyonérdekeltség növelése a büntetés-végrehajtási vállalatokból átalakult társaságok működésében.

Az előbbiekből következően nem tartom megoldhatónak, hogy közvetlenül a társaságoknál jelenjen meg a vagyonérdekeltség, hiszen, mint említettem, a vagyoni jogosultságok alapján tartom megvalósíthatónak az önálló társaságok egységes rendszerben való működésének büntetés-végrehajtási érdekek szerinti befolyásolását. Arra viszont mód nyílik (a kormány privatizációs stratégiája ismeretében), hogy a vagyonnal való rendelkezést a társaságok által alkotott rendszer szintjére közelítsük és a rendszert összefogó szerv hatáskörébe helyezzük. Konkrétan a privatizációs eljárások közül az a módszer nyújtja erre a lehetőséget, amely szerint az állam térítés nélkül mondhat le állami vagyonrészekről közérdekű célokat szolgáló, ilyen funkciót teljesítő intézmény támogatását vállaló alapítvány javára.

Szervezési folyamatok

1. Az előző fejezetben megfogalmazott szervezési elvek alapján minden további lépést megelőzően azt kell megvizsgálni és mélyreható elemzésekkel megalapozni, hogy a jelenlegi büntetés-végrehajtási vállalatok közül melyeknél elkerülhetetlen a költségvetési üzemmé való átszervezés. Ennek részletes ismertetésére nem térek ki, mert a pályázati felhívás sem ilyen irányultságú.

Az átalakulás elkerülhetetlen

2. Abban a vállalati körben, amelyben a vizsgálatok azt igazolják, hogy az eredményes működés a jövőben is biztosítható — és nem állapíthatók meg olyan körülmények, amelyek eleve kizárják átalakításukat — kezdeményezéseket kell tenni az átalakításuk érdekében. Több ok miatt is az *egyszemélyes kft-vé való átalakítást tartom elfogadható társasági formának*. Az átalakulás ebben a társasági formában oldható meg ugyanis a legegyszerűbb módon. Külső tőke bevonása esetén szintén ebből a formából egyszerűbb az átalakulás más társasági formába.

Az átalakulás időszakában véleményem szerint nem lehetséges külső tag bevonása a társaságba, mert az zavarná a következő szervezési teendők végrehajtását.

3. Az átalakítással egy aktusban kellene megoldani a privatizációval összefüggő feladatokat. Ezt úgy gondolom megvalósítani, hogy a kormány a megfelelő előterjesztés alapján a már társaságba vitt vagyont (a korábbi vállalati vagyont) egy általa létrehozandó alapítvány rendelkezésére bocsátaná. Ezzel a megoldással egyrészt teljesülne a privatizáció, másrészt felállna az a szervezet, amely a társaságok vagyont kezeli. Ezt az eljárást azért látom célszerűnek, mert az alapítványi forma fejezi ki leginkább az egész rendszer működésének a lényegét.

Ez a forma felel meg leginkább a büntetés-végrehajtás vállalati rendszere korábbi funkciójának, nevezetesen, hogy a nettó finanszírozás módszerével lényegében költségvetést kiegészítő forrást biztosított a büntetés-végrehajtás számára. Ugyanakkor ebben a formában valósítható meg leginkább az a szervezési elv, amely a korábbi büntetés-végrehajtási vállalati rendszer új alapokra helyezését igényli. Az alapítvány a tulajdonosi jogosultságokkal felhatalmazva lenne képes befolyásolni az általa kezelt vagyont megtestesítő társaságok működését.

A rendszer működése

1. *A szervezetrendszer meghatározó eleme az alapítvány*, amely azzal a közérdekű céllal jön létre, hogy a rendelkezésre bocsátott vagyon hozadékából és más hozzájárulásból támogassa a büntetés-végrehajtás feladatainak magasabb szintű megvalósíthatóságát. A cél megfogalmazásánál lényeges szempont, hogy általánosságban a közbiztonság fogalomkörébe tartozzon, miután az alapítványi hozzájárulások adózás előtti eredményből való teljesítéséhez így adódik törvényi lehetőség. Az pedig lényeges feltétele, hogy az alapítványi vagyonnal működő kft-k alapítványi hozzájárulásai ily módon legyenek elszámolhatók.

Az alapítvány működését irányító kuratórium összetétele révén garantálható az állam mindenkori beavatkozási lehetősége, megjeleníthetők a büntetés-végrehajtási érdekek és külső, elismert személyiségek bevonásával más társadalmi szempontok is képviselhetők. A kormányzati érdekek elsődlegességének biztosítása céljából a kuratórium elnökét az IM delegálná, akit vétőjog illetne meg.

Az alapítványi vagyon kezelésére a kuratórium irányítása alatt működő szervet kell létrehozni. Ez a vagyonkezelő szerv gyakorolná mindazokat a jogokat, amelyek az alapítványi tulajdont megtestesítő kft-vel kapcsolatban keletkeznek. Ezek közé a jogosítványok közé tartozik többek között a vezetők kijelölése, visszahívása, érdekeltségük biztosítása, az eredmény felosztásában indokolt arányok, limitek meghatározása.

Az alapítványhoz történő vagyoni hozzájárulásból képződő alapok szétesztását és kezelését szintén a kuratórium irányítása alatt egy szolgáltató szerv végezné. Ennek a szervnek a tevékenységi körébe tartozna azon pénzüsszegek kezelése is, amelyeket az alapítványi célok megvalósulásában tevékenykedők személyes javadalmazására lehet fordítani. Az alapítványi céloknak megfelelően és a források bővülésével tevékenységi körük szélesíthető.

2. *A szervezetrendszer céljait szolgáló eredményeket a most már alapítványi vagyoni megtestesítő társaságok produkálják*, amelyek legalábbis az induló helyzetben egyszemélyes kft-k. A tagok száma a lehetőségek függvényében bármilyen rövid időn belül növelhető. Erre szükség is lesz a tőke gyarapítása érdekében. Elsősorban a hit elezők bevonására gondolok.

A társaságok tevékenységi köre kezdetben a meglévő profilra támaszkodik, de az eredmény növelésére adódó lehetőségek függvényében ez kiegészíthető vagy módosítható. Más társaságokban való részvétel széleskörűen csak tőkegyarapodás révén képzelhető el.

Induló helyzetben viszont — és ezt már az alapításoknál célszerű figyelembe venni — elképzelhetőnek tartom, hogy a társaságok nem a vállalat egészének a helyébe lépnek, hanem telephelyenként történik az átalakítás, így már a kezdeti időszakban is lehetőség nyílik arra, hogy a társaságok egymásban üzletrészt szerezzenek. Ezt a módszert fel lehetne használni arra, hogy a gyengébb pozícióból induló társaságok eredményeiket kiegészíthessék a jól működő társaságok eredményeiből való részesedés útján.

A társaságok vezetését az alapítványtól független ügyvezetők látnák el, tevékenységüket az alapítvány könyvvizsgálók, szükség esetén felügyelőbizottságok révén ellenőrzi. A társaságok működési eredményeinek előre meghatározott részét az alapítvány részére fizetik be. A veszteségek pótlása viszont az alapítványt terheli.

A fogvatartotti foglalkoztatás előmozdítása érdekében az alapítványi hozzájárulás mértékének a megállapításakor kedvezőbb helyzetbe lehetne hozni azokat a társaságokat, amelyek nagyobb mértékben támaszkodnak az intézetekkel való kapcsolatokra és fordítva.

3. *Adózással kapcsolatos kérdések.* Sem az alapítvány, sem a társaságok vonatkozásában nem lehet számolni különleges elbírálású adózási helyzettel. Mindkét esetben a társasági adóról szóló törvény rendelkezései az irányadók. Eszerint az alapítvány csak vállalkozási tevékenység esetén fizeti ezt az adófajta, amennyiben az így elért bevételei meghaladják az összes bevételeinek 10%-át, illetve 10 millió forintot. A társaságok eredményüknek csak azon része után fizetnek adót, amely az alapítványi hozzájárulás teljesítése után megmarad.

Elismerésre méltó, hogy az alapítvány részéről magánszemélyeknek történő kifizetések, amennyiben a kifizetés mögött alapítványi célú tevékenység áll, mentesek a személyi jövedelemadó alól.

Meglátásom szerint ezt a lehetőséget fel lehetne használni az eddig részesedés címén történt kifizetések helyettesítésére vagy pótlására. Ugyanis az általam javasolt rendszerben a büntetés-végrehajtási testület tagjai értelemszerűen nem részesedhetnek a társaságok eredményei után.

A javasolt megoldás hatása

1. *Szükséges szervezeti változtatások.* A vállalati tevékenység központi irányítása a javasoltak szerint értelmét veszti, ezért meg kell szüntetni.

Így a központi irányítás megvalósítására szervezett vállalatfelügyeleti főosztályt fel kell számolni. Az itt dolgozó állomány részére választási lehetőséget kell kínálni, hogy hivatásos állományviszonyát megtartva a büntetés-végrehajtás más területére kerül-e, vagy pedig a hivatásos állományúként eddig szerzett jogosultságát elismerve, de a tényleges hivatásos állománya megszüntetésével áthelyezésre kerül-e az alapítvány vagyongazdálkodó, illetve alapkezelő szerveihez.

Meg kell szüntetni az intézetparancsnokok vállalati igazgatói státuszát. Az ilyen posztokon lévők részére is biztosítani kell a választás lehetőségét azzal a korlátozással, hogy az új helyzetnek megfelelő kinevezésük kérdésében elsősorban a vállalati és a büntetés-végrehajtási szempontok dominálnak.

Meg kell szüntetni a vállalatoknál foglalkoztatott hivatásos állomány vezényléses rendszerét. Ebben az esetben is úgy kell eljárni, hogy az érintettek választási lehetősége a vállalati, illetve a büntetés-végrehajtási érdekek figyelembevételével biztosítható legyen.

A költségvetési üzemre alakuló vállalatoknál értelemszerűen megszűnik a parancsnokok igazgatói jogosítványa, illetve a hivatásos állományúak vezényléses rendszere.

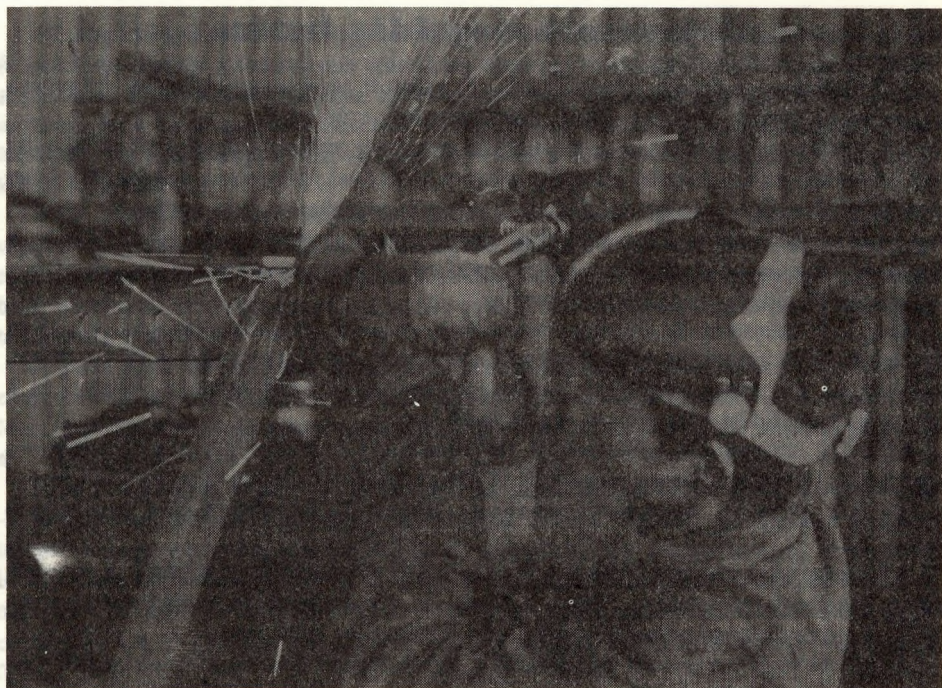
2. *A fogvatartottak foglalkoztatási lehetőségeinek alakulása.*

Az előzőekben ismertetett megoldások szükségszerűen igénylik a fogvatartotti foglalkoztatás szemléletbeni változtatását és az ennek megfelelő módszerek kialakítását. A foglalkoztatás kérdése visszakerül az intézetek feladatkörébe, vagyis helyreáll a normális állapot. Értelemszerűen megszűnik a vállalati munkáltatás fogalma, hiszen az intézetek mellett működő és most már önálló vállalatoknál történő foglalkoztatás is külső munkáltatásnak minősül.

Az előbbiekből következően a fogvatartotti foglalkoztatás a jövőben két módon valósítható meg: külső munkáltatás és költségvetési üzem működtetése révén. Ez lényeges szemléletbeni változtatást igényel, hiszen az eddigiekben a külső munkáltatást kivételes megoldásnak tekintettük, ezentúl viszont a költségvetési munkáltatással egyenrangú és normális módszerként kell értékelni. Meglátásom szerint azonban nemcsak az eddigi vállalati munkáltatás átműsülésével, hanem az eddig mellőzött új lehetőségek folyamatos kutatásával, az ilyen irányú kapcsolatok erősítésével szükséges biztosítani, hogy a külső munkáltatás visszanyerje meghatározó szerepét a fogvatartotti foglalkoztatásban és mintegy következményképp az intézetek fenntartásához szükséges bevételek bővítésében.

A költségvetési munkáltatás szerepe lényegében változatlan marad, hiszen az eddigiekben is meghatározó volt a foglalkoztatás területén, illetve a bevételek biztosítása terén. Módosulást az jelent ezen a téren, hogy egyes büntetés-végrehajtási vállalatok költségvetési üzemre alakítása következtében a súlya növekedni fog mind a foglalkoztatás, mind a bevételek terén.

A foglalkoztatás előbb említett módon való egyszerűsödése nyomán lehetőséget látok arra, hogy a fogvatartotti munka elismerésének új rendszerét lehessen kidolgozni.

Munkabér helyett foglalkoztatással összefüggő díjazás

Így alkalom nyílik arra, hogy megszüntethető legyen az elismerés munkabér formájában történő bürokratikus, realitásokat nélkülöző rendszere és helyette más országok gyakorlatához hasonlóan bevezetésre kerüljön *a foglalkoztatással összefüggő díjazás intézménye*. Amellett, hogy ez az elismerési forma lényegesen egyszerűbb, arra is alkalmasabb, hogy az elismerés lényegét reálisabban fejezze ki. Azt felesleges bizonyítanom, hisz köztudott, hogy az eddig munkabér címen történt elismerés mind mértékében, mind tartalmában távol áll a munkabér valóságos szerepétől, amely a munkaviszony által nyeri el értelmét.

Ha megvalósítható lenne a díjazásra való áttérés, az mind mértékében, mind lényegében fejezhetné ki az elismerés ilyen formájának szociális indíttatását. Természetesen a díjazásra történő átállás nyomán lehetőséget kellene teremteni arra is, hogy megszűnjön a tartási díj intézménye, így a fogvatartás költségeit homogén egységben lehetne kezelni.

Szerintem a díjazásra való áttérésnél, miután azt költségek nem terhelik, a kiinduló összeg megállapításánál a jelenlegi munkabér nettó összegét kellene alapul venni, csökkentve a tartási költség címen történő levonással.

A díjazást intézetenként és egyénekenként eltérő nagyságban lehetne megállapítani annak függvényében, hogy az intézet milyen bevételekhez jut a munkáltatás révén és a bevételek alakulásában az egyes fogvatartottak milyen mértékben vettek részt. A

kedvezőtlen adottságú intézeteknél a díjazás korrigálását vagy egyes fogvatartottak különleges szociális helyzetének elismerését az alapítványi vagyomból külön erre a célra elkülönített kereteből lehetne esetenként és átmenetileg megoldani.

Dr. Bock Éva

Bv. Országos Parancsnokság

A három pályamű háromféle megközelítése volt ugyanannak a témának. Jól érzékelhető a dilemma: merre tovább? Ezt foglalja össze az az előterjesztés is, amely az igazságügyi tárca álláspontjaként várhatóan a kormány elé kerül. Az előterjesztés helyzefeltáró, a büntetés-végrehajtási vállalatok gondjait részletesen elemző fejezeteit ezúttal elhagytuk, csupán a kibontakozás, az átalakulás folyamatát felvázoló részt tárjuk olvasóink elé.

HOGYAN TOVÁBB?

Javaslat a büntetés-végrehajtási vállalatok átalakítására

A vállalati szervezet és irányítás megváltoztatása során az új szervezet kialakításánál az alábbi fő szempontokat vettük figyelembe.

1. A büntetés-végrehajtási vállalatok átalakítása önmagukban izoláltan nem, csak a kormány tulajdonosi és privatizációs stratégiájának részeként, a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezelésére és hasznosítására vonatkozó törvényi szabályozás (1992. évi LIII. törvény) keretei között képzelhető el.

2. Szükséges felváltani az elítéltek „munkáltatásának” fogalmát a tágabban értelmezhető „foglalkoztatás” fogalmával. E koncepcióban a foglalkoztatás részeként lehet figyelembe venni pl. a szakmai képzést, a terápiás foglalkoztatást, a szakköri foglalkozásokat stb.

3. Az átalakult szervezet feladatkörét a későbbiek során — a megfelelő feltételek megléte esetén — bővíteni lehet a büntetés-végrehajtási vállalatok teljes termelési és értékesítési tevékenysége mellett a büntetés-végrehajtási ellátási feladatokkal.

4. Az állami költségvetést kímélő megoldások keresése forrásbővítéssel, amelyben helyet kaphat a privatizáció útján történő tőkebevonás, illetve a különféle adományok, támogatások igénybevételei lehetősége.

5. A fogvatartottak foglalkoztatásának — mint állami feladatnak — minél szélesebb körben való megvalósítása, ezzel összefüggésben az igazságügy-miniszter alapító jogainak érvényesítése.

6. Rugalmasabb szervezet kialakítása, valamint a büntetés-végrehajtás költségvetési területétől való gazdasági elkülönülés. A büntetés-végrehajtási intézetek vonatkozásában fennálló tisztázatlan gazdasági viszonyok rendezése, a meglévő átfedések megszüntetése.

7. Az állami megrendelések mind magasabb színvonalú kielégítése.

8. Az állami költségvetés reformja (ezen belül az állami feladatvállalások „újragondolása”) folyamatban van. Az állam az eddig állami feladatként hangsúlyozott tevékenységek minél nagyobb részét különféle szakmai szervezeteken keresztül látná el, ön maga bizonyos finanszírozó (alapellátás), illetve megrendelő szerepet vállalna.

9. Az irányítás az eddigi államigazgatási felügyelet és irányítás helyett eltolódik a közvetett jogszabályokon keresztül megvalósuló irányítás, illetve a közvetlen tulajdonosi részvétel felé.

A felsorolt szempontok és a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezeléséről és hasznosításáról szóló 1992. évi LIII. törvény előírásai alapján a büntetés-végrehajtási vállalatok szervezeti átalakítására az alábbi javaslatot tesszük.

A büntetés-végrehajtási vállalatok feladatkörének, az elítélt-foglalkoztatás állami feladat jellegének leginkább egy nonprofit gazdálkodási forma felelne meg. Ezért a termelési, értékesítési folyamatok szervezésére, a fogvatartottak foglalkoztatására a büntetés-végrehajtási vállalatok átalakulásával egy — GT szabályai alapján létrehozott

Leginkább a nonprofit gazdálkodási forma felelne meg

— „közhazsnú társaság” lenne a legalkalmasabb. Ez a társaság közhazsnú társaságként működne „Büntetés-végrehajtási kht.” elnevezéssel, 100%-os állami tulajdoni hányaddal.

Információink szerint a közhazsnú társaságra alapvetően a gazdasági társaságokra vonatkozó rendelkezések lesznek az irányadók. E szervezetnek a működéséből származó gazdasági eredményt (osztalékot) kötelezően vissza kellene forgatnia annak a közcélnak a javára — a büntetés-végrehajtásnál a fogvatartottak foglalkoztatására —, amelyre a „társaságot” létrehozták. Az osztalék visszaforgatásának kötelezettsége (kivonásának tilalma), és a „társaság” közhazsnú működése folytán e „társaság” nem minősülne adóalanynak.

Ezzel a szervezeti megoldással továbbiakban is fenntartható lenne a büntetés-végrehajtási vállalatok jelenleg meglévő kedvezménye a társasági adó vonatkozásában.

Valószínűleg jogszabály fogja meghatározni azokat a közhazsnú tevékenységeket — közöttük az elítéltek foglalkoztatását —, amelyek végzésének céljából közhazsnú társaság alapítható.

Ezen társaság (mint országos közszolgáltató tevékenységet ellátó szervezet) felett az alapítói jogokat a feladatkör szerint illetékes miniszter, az igazságügy-miniszter gyakorolná. A gazdasági társasági forma létrehozását ugyanazok az okok indokolják, amelyek az Állami Vagyonkezelő Rt. létrehozását is alátámasztották, nevezetesen a működéshez szükséges hitel felvételének lehetősége, amely a mezőgazdasági és élelmi-szeripari tevékenység elengedhetetlen feltétele, de más termelési és értékesítési folyamathoz is szükséges.

A „kht.” alaptökéjét a büntetés-végrehajtási vállalatok termelési, szolgáltatási tevékenységét szolgáló mintegy 3,3 milliárd értékű vagyon apportálásából származó, valamint a kormány által meghatározott hányad alapján biztosított pénz képezné.

A „kht.” működését irányító és ügyvezetését végző igazgatóságban, illetve a felügyelőbizottságban természetesen képviselhetnék magukat a büntetés-végrehajtás irányítását végző — alapítói jogokat gyakorló — és a társadalmi szervezetek is.

Az egyes büntetés-végrehajtási vállalatok „gyáregységként” vagy „igazgatóságként” működnének a továbbiakban. Lehetséges szakmai ágazatonkénti összevonás (pl. célgazdaságok), illetve körzetesítés a gyakorlati megvalósítás során.

A „kht.” lehetne egy közalapítvány (Fogvatartott Foglalkoztatási Közalapítvány) vállalkozása, vagy egy más konstrukcióban azzal összekapcsoltan működne. Ezek a megoldások is az elítélt-foglalkoztatás nonprofit jellegét lennének hivatottak kiemelni, amit stabilizálna az állami hozzájárulás (támogatás), a „kht.” felé irányuló állami megrendelések rendszere, a „kht.” befizetései, illetve különféle adományok befizetésének lehetősége.

A közalapítvány és a közhazsnú társaság összekapcsolásának lehetősége szintén a nonprofit szervezetek alap gondolatára épül.

Fontos tétel, hogy a közalapítvány bizonyos közszolgáltatások nyújtását, illetve megszervezését venné át az államtól (ilyen lehet a fogvatartottak foglalkoztatása is). Ez a közalapítvány közigazgatási szerződésekkel biztosítaná a közszolgáltatási feladatok zavartalan ellátását. A büntetés-végrehajtás tekintetében ez úgy adaptálható, hogy a Fogvatartott Foglalkoztatási Közalapítvány szerződésben „megrendelné” a fogvatartottak munkáltatását a „Büntetés-végrehajtási Munkáltató Kht.”-tól.

Érintettük már az előzőekben, hogy a foglalkoztatás fogalmába a munkáltatáson kívül beletartozik például a szakirányú képzés is. Ez a fiatalok fogvatartottaknál különösen jelentős, mivel az ő foglalkoztatásuknál alapvetően az oktatáson van a fő hangsúly.

Rendkívül fontos törvényességi és garanciális szabály lehet a büntetés-végrehajtási foglalkoztatás tekintetében — figyelemmel a büntetés-végrehajtási tevékenység állami feladat jellegére és specialitásaira is —, hogy a közalapítványok felett fokozott állami felügyelet és ellenőrzés érvényesül, illetve mivel állami feladatot látnak el, a feladat pénzügyi fedezetéről az állam köteles gondoskodni akkor is, ha nem közvetlenül maga látja el őket.

A közalapítvány sajátosságai közé tartoznak a megszűnésre vonatkozó rendelkezések is, így a vagyon visszaszállása az alapítóra, illetve a költségvetési szerv alapítója általi megszüntetéshez való igazodás.

Az előzőekben bemutatott átalakítási javaslatokon kívül megvizsgáltunk más szervezeti megoldásokat is.

A büntetés-végrehajtási vállalatok átalakulás utáni költségvetési rendszerben való működtetése sem az állam vagyánpolitikai koncepciójába, sem a költségvetési reform-elképzelésekbe nem illeszthető bele. Felmerült lehetőségként a tisztán részvénytársasági forma is, amit alapvető megfelelése ellenére azért vetettünk el, mert nem nyújt olyan előnyöket, mint amelyeket a közhasznú társaság kínál.

* * *

Összefoglalóan megállapítható, hogy a fogvatartottak foglalkoztatása olyan állami feladat, amelynek speciális büntetés-végrehajtási költségeit az államnak kell vállalnia, bármilyen szervezeti keretek között is hajtják azt végre. Erre legalkalmasabb egy nonprofit szabályozás alapján működő szervezet lenne, a közalapítvány, illetve a közhasznú társaság.

Az állami költségvetés kímélését kívánjuk megoldani az átalakításra javasolt változatokkal, de 1992 végéig a büntetés-végrehajtási vállalatok még meglévő adóssághalományának végleges felszámolására és működőképességük fenntartására a szükséges *költségvetési támogatás mértékét* 600 millió Ft-ban határozzuk meg.

Az átalakulás után 5 milliárd Ft-os alaptőkéjű közhasznú társaságot tervezünk működtetni, amelyből 3,3 milliárd Ft a jelenlegi vállalati vagyon, és ehhez a kormánytól 1,7 milliárd Ft-os egyszeri pénzbeli hozzájárulás teljesítését kérjük.

Az 1993-as évre — ami átmeneti évné tekinthető — állami támogatásként a költségvetésben nem realizált többletköltségeket igényeljük, ami 895 millió Ft értékben állapítható meg.

Az új szervezet működéséhez a továbbiakban évente folyamatosan szükséges állami támogatás mértékére és módjára az 1993-as évben kell javaslatot tenni, az átalakulás befejezése után.

Az állami megrendelések rendszerbe állítását jogi szabályozással kell megoldani. Ennek keretei között dolgozhatók ki a támogatás pénzügyi formái is.

KELL-E ÚJ IMEI?

*Mottó: A neurotikusok légvárakat építenek,
a pszichotikusok beköltöznek,
a pszichiáterek beszedik a lakbért,
a pszichopáták pedig betörnek az ablakokat.*

(Alan Hull, angol rockzenész)

A Népjóléti Minisztérium a kórházi rekonstrukciós program keretében, a szükséges karbantartások, felújítások, beruházások megítélése és kormány szintű összegzése céljából felmérte az ország fekvőbeteg-gyógyintézetei helyzetét. A büntetés-végrehajtás egészségügyi intézményei sem maradtak ki e felmérésből, illetve a rekonstrukciós programból. A Népjóléti Minisztérium szakemberei személyesen felkeresték a kórházakat. E program keretében, az ő felszólításukra készítettük el az új Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet létesítésének tervét, indoklását és a létesítés költségbecslését. Ezt a tervet ajánlottuk a Népjóléti Minisztérium kórházrekonstrukciós programjába. Mindezt saját indíttatásból kiegészítettük új intézményünk „optimális” létszámigényével, és ennek indoklásával. Az így kiteljesedett anyag publikálásával az a célunk, hogy magán a terven túl három, általunk lényeginek vélt elméleti, elvi összefüggést hangsúlyozzunk:

1. Az IMEI a jelenlegi körülmények között fejlődésének „csúcára” ért, szemléletc ugyanis megfelel a korszerű európai követelményeknek, a további fejlődés tehát már nem szemléletc, munkaszervezési, teljesítmény-kihasználási stb. kérdés. Új, önálló telephely létesítése nélkül a további fejlődés, előrelépés nem lehetséges.

2. A jogállamiság, a humánus, a szakmai kompetencia és a korszerűség szempontjából nem az IMEI tárcaszintű hovatartozása (Népjóléti Minisztérium?, Igazságügyi Minisztérium?) a lényegi kérdés, hanem az önálló, új telephelyen való működés lehet minderre a végleges garancia.

Az utóbbi időben szűk szakmai körök-ből gyakran értek támadások az IMEI-t

és felügyeleti hovatartozását. Pedig tévedés, hogy a büntetés-végrehajtás és a terápia (vagy kezelés) antagonisztikus ellentétben van egymással. Inkább a kényszer és a terápia között feszül ez az ellentmondás. Kényszert pedig bármilyen tárca, intézmény egésze alatt és keretében lehet (vagy nem lehet) alkalmazni. Az IMEI-ben a beutaltat betegnek tekintjük, nem pedig bűnözőnek, ebből adódóan gyógykezeljük és nem büntetjük. Nemhogy nem dominál, de nincs is kényszer.

Félrcértés az is, hogy az IMEI más tárcához helyezése egycsapásra jogállamisámba tenné („az egyenlők közt vannak egyenlőbbek”, ez önmagában is orwelli gondolat) a helyzetet. Természetesen működhetne az IMEI akár más tárca felügyelete alatt (ennek vitatása nem dolgozatunk feladata), de akkor még kevésbé maradhatna a jelenlegi telephelyén.

Az elvi kérdés logikusan egyébként sem az, melyik tárcához tartozzon egy ilyen központi intézet, hiszen ez csupán döntés kérdése (sok érvel mindkét oldal javára), hanem hogy szükség van-e kényszergyógykezeltésre vagy sem. Mellesleg a kényszergyógykezelés szerencsétlen szó, a Magyar Köztársaság bírósága által elrendelt gyógykezelésről kellene beszélni. Eldöntendő tehát: szükség van-e gyógykezelés mellett a társadalom védelmére vagy sem? Ha nincs szükség, úgy a nem beszámítható és személy elleni erőszakos, vagy közveszélyt okozó büncselekményt elkövető beteget a bíróság felmenti, az kisértal a bíróságról (megjegyzem csak úgy, mint a nem beszámítható és mas, nem erőszakos büncselekményt elkövető beteg eddig is) és mint bármelyik allampolgár, beutalásra kerül (vagy sem) a beutalási

rend szerinti (vagy a maga választotta) elmeosztályra. Ott aztán kezelik addig, ameddig.

Szakmai tévedés persze, hogy a kóros elmeállapotú beteg a tárgyalásig meggyógyul, csak fel kell menteni, és utána nincs szükség a társadalom védelmére.

Ha viszont szükséges a társadalom védelme, úgy a kötelező (jelenleg kényszer-) gyógykezelést el lehet rendelni az illetékes polgári elmeosztályon, vagy létre lehet hozni (üzemeltetni) központi, országos intézményt ennek „végrehajtására”. Mindez azonban nem emberi vagy személyiségi jogi ügy, nem törvényességi szempont, hanem döntés kérdése. Egy új, önálló telephelyen lévő központi intézetben pedig tulajdonos- és tárcasemleges módon, törvényesen és korszerűen lehet gyógykezeltetni a betegeket a kívánatos ideig, védve őket és a társadalmat egyaránt (mellesleg egymástól is).

Véleményünk szerint miként a társadalmi veszélyesség bűnös és elfelejtendő fogalom (ebből lett a gulág, a koncentrációs tábor, a kitelepítés és a közbiztonsági őrizet), ugyanúgy a súlyos személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövető elmebeteg kötelező intézeti gyógykezelése igenis szükséges, méghozzá mindaddig, amíg hasonló bűncselekmény elkövetése elmeállapotából kifolyólag várható. Természetesen törvényes felülvizsgálati renddel és megfelelő garanciákkal, ahogyan ez eddig is történt.

Az IMEI ellenőrzöttsége, törvényességi felügyelete, a betegek garanciális jogai

lényegesen nagyobbak, mint bármely elmeosztályon. Ezenkívül jelenleg európai és profi módon Magyarországon kényszerintézkedést csak a büntetés-végrehajtás tud megbízhatóan, garantáltan végrehajtani. Nem is lehet máshol, csak erre kijelölt központi, országos „zárt” intézetben. Az IMEI „zárt” elmeosztályi létére pont a többi elmeosztály minél nagyobb nyitottsága miatt van szükség.

3. Új IMEI létesítése nagy felelősséget feltételez. Bármilyen csábító lenne ugyanis egy hatalmas park közepén lévő kastélyépület, sem ez, sem például valamelyik volt szovjet objektum nem alkalmas kórház (és nem elmeszociális intézet) céljára. A létesítésnek alapvető feltételei vannak:

a) új, a kórházi normáknak és az egészségügyi szabványoknak megfelelően tervezett és épített intézet,

b) Budapesten való elhelyezkedés, illetve létesítés, tekintettel arra, hogy az elmeagyógyászat hiányszakma, ráadásul a jelenlegi személyzet több évtizedes tapasztalatát is meg kell őrizni,

c) a jelenlegi személyzet létszámának később részletezett, mintegy megháromszorozása, amely megfelelné a jelenlegi és nem túl gazdag magyar egészségügy átlagos személyzeti viszonyainak.

A bevezető után tesszük közzé a be-terjesztett indoklást, utána pedig a most először publikált személyzeti elképzelést. Mellékletben olvasható a költségbecslés (1. sz. melléklet) és a részletes állomány-tábla-tervezet (2. sz. melléklet).

INDOKLÁS az új Igazságügyi Megfigyelő és Elmeagyógyító Intézet létesítéséhez

Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmeagyógyító Intézet (továbbiakban IMEI) egyszerre kórház és börtönkórház, a jelenlegi szabályozás alapján mindkét funkciója nélkülözhetetlen. Az IMEI kórház a kényszergyógykezelték, az ideiglenesen kényszergyógykezelték és a kóros elmeállapotúvá átminősített elítéltek számára, és bör-

tönkórház az előzetesen letartóztatott elmemegfigyelték és a fekvőbeteg gyógyintézeti kezelésre és kivizsgálásra beutalt fogvatartottak tekintetében.

Az IMEI további szakmai fejlődése jelen telephelyen nem lehetséges. A további fejlődés azonban nemcsak az IMEI kórházi, de börtönkórházi működéséhez

is szükséges. Az intézet jelenleg a Budapesti Fegyház és Börtönrel közös telephelyen helyezkedik el, sem a helyszüke, sem a kölcsönös kényszerű alkalmazkodás nem teszi lehetővé a további nyitottságot, az európai és egyáltalán az ideális polgári kórházi körülményekhez való további közelítést.

Az IMEI működésében meg kell változtatni a legkorszerűbb szociál-pszichiátriai szemléletet, ötvözve a társadalom védelmével. E két törekvés egymással nem ellentétes, hiszen az elérendő cél racionálisan megfogalmazva az, hogy a *kényszergyógykezelt beteg elbocsátásáig a kórház területét csak gyógyulása érdekében hagyhatja el, de ott tartózkodása alatt minden tekintetben (így a milió tekintetében is) kórházban és nem börtönben kell lennie.* Biztosítani kell számára nemcsak a kórházi normák és egészségügyi szabályok előírta elhelyezést, de a megfelelő mozgási (park), sportolási (sportpálya), és munkaterápiás lehetőségeket (szabadban végzett mezőgazdasági, kertészeti tevékenység). Ugyanakkor különös hangsúlyt kell fektetni arra, hogy az átlagos mintegy 2 évig tartó krónikus gyógykezelése alatt mindvégig mind a beteg, mind kapcsolattartói a miliót minden tekintetben kórházinak tartásák.

Jelenleg az IMEI mindezt a kényszergyógykezeltek tekintetében csak szemléletben tudja megvalósítani, tekintettel arra, hogy a kezelés kapcsán nem alkalmazunk semmiféle kényszert, de kényszerűek és kényszerűen zártak viszont a körülmények. Az IMEI így is nyitottabb és kényszermentesebb, mint például a polgári elmeszociális ellátás, de nem rekedhet meg ezen a szinten. Jelenleg egyébként a büntetés-végrehajtás az egyetlen szervezet, mely kényszerintézkedések végrehajtására igazán alkalmas, másnak ebben sem gyakorlata, sem több évtizedes progresszív fejlődése nincs.

A további fejlődést megkövetelik mind a szakmai elvek és szempontok, mind pedig a jogállami humanitárius szempontok. Az IMEI működésében nemcsak szigorú jogszerűsége kell törekedni (ez jogál-

lami szinten megvalósult!), hanem ezen túl a lehetséges legnagyobb nyitottságra, amely még megvédi a betegeket és a társadalmat egyaránt. Mindezekből nyilvánvaló, hogy új IMEI létesítése közvetlen közgazdasági haszonnal is járhat, hiszen az elmúlt tíz évben éppen a nyitottság eredményezte, hogy az átlagos ápolási idő a kényszergyógykezeltek tekintetében 5 évről 2 év alá csökkent. Beszámíthatóság esetén ezen betegek mindegyike 5 évnél is lényegesen nagyobb börtönbüntetést kapott volna, a további nyitottság nyilván a 2 évi átlagos ápolási időtartamot is csökkentené.

Az IMEI börtönkórházi működéséhez elengedhetetlen a szakmai továbbfejlődés körülményeinek megteremtése, amely jelen telephelyen szintén kivihetetlen. Itt elsősorban nem arról van szó, hogy a börtönkórházi ellátásban a biztonság sérelme nélkül is megvalósítható a kórházi (és nem börtönkórházi, tudniillik ez két különböző dolog) normák és a működés feltételeinek további érvényesítése, valamint a kulturáltabb és emberibb körülmények. Nyilván erre is szükség van. Sokkal fontosabb azonban, hogy az elmegfigyelés valóban komplex „megfigyeléssé” váljon az egyéni exploráció alapján — szakértői színvonalon kialakított, de erősen mesterséges körülmények közt felállított diagnózis helyett. Ehhez olyan körülmények szükségesek a börtönkórházi épületben, ahol a legmodernebb technika garantálta biztonság párosul a minél természetesebb életkörülmények közötti megfigyeléssel.

Mindezekből következőleg az új IMEI-t pavilonrendszerben, két kórházi hotel-épületben és egy harmadik szolgáltatóházban kell létrehozni, amelyből az egyik hotel a kórház, őrzés nélkül, a másik pedig a célszerűen elkerített, őrzött börtönkórház.

Az IMEI jelenleg 311 ágyas intézmény. Az új kórházépületet 250 ágyasra szükséges tervezni (három férfi és egy női osztály), a megfelelő és osztályonkénti terápiás és kulturális, valamint kiszolgáló helyiségekkel, krónikus, de nem elfekvő

betegellátásra irányultan. Döntően 4 ágyas kórtermeket célszerű létrehozni, osztályonként egy-egy 2 ágyas megfigyelő kórteremmel.

A harmadik szolgáltatóház a konyha, mosoda, közmű és raktározási lehetőségek biztosítása mellett magába foglalná a műkaterápiás foglalkoztató helyiségeket is. Ugyancsak ebben az épületben lenne elhelyezhető a mindkét „hotel” által használt laboratórium és röntgen.

Az összegyszám a jelenlegi 311 helyett tehát 400 lenne (250 döntően krónikus kórházi, 150 aktív börtönkórházi ágy). Laboratórium mintegy 60 ezer/éves vizsgálati számra, röntgen évi 7 ezer vizsgálati számra tervezve. Az éves betegforgalom kb. 1700 fő, ebből 1600 a börtönkórházban. Ugyancsak 1600 fős járóbetegforgalom várható. A mosoda, konyha és közműellátás tekintetében a mintegy 400 fős személyzet ellátását is szükséges tervezni. Polgári kórháznál lényegesen nagyobb szállítási, betegkísérési feladatokat kell el látni (garázsok, gépjárműjavító műhelyek). A diplomás személyzet munkájához elengedhetetlen a mindenki számára külön munkaszoba kialakítása. Az épületkomplexumon belül sétálópark, sportpályák létesítendőek a kerítésen belül.

Az *elmeorvosgyógyászat hiányszakma*, ezért a megfelelő személyzet biztosítása miatt az új IMEI-t Budapesten kell létesíteni. Az építési költségek mellett számolni kell a jelenlegi személyzeti létszám háromszorosra emelésével. Továbbá számítani kell esetleges új feladatok (fogvatartott kábítószerek) ellátására, valamint a fogvatartottak létszámának emelkedésére is. Ez azonban fenti ágyszámon kivitelezhető, ez indokolná az ágyszám emelését a jelenlegihez képest.

Személyzeti elképzelés

Az új IMEI személyzete, figyelembe véve, hogy az önálló telephelyen minden olyan feladatot el kell látnia, amit eddig a Budapesti Fegyház és Börtön végzett

(például: őrzés, gazdasági és pénzügyi feladatok, elítélt rendelőnyes takarítók, raktárosok, konyha, mosoda stb.) 492 fő, az alábbi megoszlás szerint:

orvos	52
ápoló, asszisztens	168
gyógyszerész	3
gyógytornász	1
diétás nővér	2

Egészségügyi szakdolgozó
összesen: 226

pszichológus	9
pszichopedagógus	9
jogász	5
egyéb diplomás	20
egyéb dolgozó összesen:	223

Összesen: 266

MINDÖSSZESEN: 492

Az új, önálló telephelyen létesített IMEI-t működtetni csak a több mint háromszorosára növelt személyzettel lehet, és ez talán drágább, mint az épületkomplexum létesítésének költsége.

Miből lehet kiindulni? Jelenleg Magyarországon (legfrissebben publikált adatok!)

100 kórházi ágyra:	az új IMEI-re e szerint:
12,9 orvos	52 fő
55,1 ápoló	220 fő
49,7 egyéb dolgozó	199 fő
117,7 összes állás jut	471 fő

jutna, vagyis az új IMEI 400 ágyára vetítve ez $117,7 \times 4 = 470,8$ azaz **471 állás**.

Mi „szerényen” alig több álláshelyet tervezünk annak ellenére, hogy intézetünknek igazságügyi és államigazgatási feladatokat (bírói tárgyalásra előállítás, betegek jogi képviselője polgári peres ügyekben, külkórházi őrzés, őrzésfelügyelet, társadalombiztosítási feladatok stb.) is el kell látnia, ellentétben bármilyen más típusú kórházzal. Tudniillik a fenti magyarországi 100 kórházi ágyra jutó átlagos személyzeti létszám természetesen az IMEI speciális működéséből adódó feladatok ellátására álláshelyeket nem is tar-

MŰHELYSAROK

1. sz. melléklet

ELŐZETES KÖLTSÉGBECSLÉS
az új Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet létesítéséhez*

ÉPÍTMÉNY	TERÜLET m ²	EGYSÉGÁR e.Ft	ÉPÍTŐIP., GÉPÉSZ e.Ft	TECHNOLÓGIA e.Ft	ÖSSZESEN e.Ft
I. új hotelszármű (krónikus ellátás) 3 fűt. o. 3x62=186 ágy 1 női o. 64 ágy összesen: 250 ágy gépházak	4x1 200=4 800 összesen: 5 200	65 40	312 000 16 000 összesen: 328 000	30 000	358 000
II. új börtönkórházi hotelszármű (aktív betegellátás) 2x72=144 ágy 4 ágy összesen: 148 ágy gépház	2x1 500=3 000 400 3 400 összesen: 4 000	65 40	221 000 24 000 összesen: 245 000	20 000	265 000
III. Konyha Mosoda Nőnkáthar. foglalkoztató Labor Röntgen Járóbeteg ellátás Szem. oltozó (400 fő) Gépház	1 000 400 250 200 200 100 300 1 000 összesen: 3 450	65 65 65 65 65 65 65 65 40	65 000 26 000 16 250 13 000 13 000 6 500 19 500 40 000 összesen: 199 250	50 000 30 000 5 000 10 000	115 000 56 000 16 250 18 000 23 000 6 500 19 500 40 000 összesen: 294 250
IV. Szállítás, betegkísérő gk. tároló, jav. műh.-k, tmk stb.	200	65	13 000		13 000
V. Belső úthálózat, közművek, infrastrukt., beruh. (kaszinóház, trató stb.)					50 000
			ÖSSZESEN:	ÖSSZESEN:	980 250

MEGJEGYZÉS:

- A létesítmény megvalósítása építési fázisokként ütemezhető:
 A ütem: I, III, ép. — a mosoda kivételével —, IV. és V. építmények csökkentett programmal első fázisban betemelhetők (kb.: 630 000 e.Ft)
 B ütem: II, építmény és a fermimarázó tételek
 — Az A ütem üzembehelyezése után a jelenlegi IMEI, kis volumenű átalakítással börtönkapacitás növelése céljára igénybevehető.
 — A költségek az 1992-es árszinten értendők.

* Ezzel a munkával közösen a Nagy Gábor főmérnök úrnak, a KORTÉX Kórházi Tervező-Szervező Mérnöki Iroda KFT. ügyvezető igazgatójának az értékes költségvetési, beruházási terv szakaszerű, lelkiismeretes elvégzéséért.

talmazhat. Miután „érdekelték” vagyunk a létesítésben, nem is „kérünk” csak az átlagos kórházi létszámnál elhanyagolhatóan többet.

Ez a személyzeti terv a jelenlegi feladatrendszerre tervezett személyzeti létszámot tükrözi, minden egyéb pluszfeladat már újabb létszámot igényel, „szerénység” nélkül.

Természetesen tisztában vagyunk azzal, amivel nem lehet nem tisztában lenni, hogy jelenleg és rövid távon mindez illúzió, amelynek anyagi fedezete nincs. Rendkívül jelentős lenne azonban — bármilyen távol van is a megvalósítás lehetősége — az igény jogosságának és szükségességének elismerése, még jelentősebb lenne az elképzelés hosszú távú, távlati tervbe illesztése, elfogadott koncepcióvá válása. Ugyanakkor az IMEI jelenlegi 311 kórházi ágyas „helye” (nem átalakítás nélkül) felhasználható lenne más büntetés-végrehajtási célra, így a fogvatartottak elhelyezésére is (432 fő a jelenlegi normatívákat alapul véve), ami jelentősen

enyhítené elsősorban a Budapesti Fegyház és Börtön gondjait. Nyilvánvalóan ennyi férőhely újnak minősülő létesítési költségei így „haszonként” jelentkeznének és az új IMEI létesítési költségeit — ha nem is csökkentik — relatíve „nyereségesse” teszik.

Persze még nem esett szó a bútorokról, technikai-műszaki-hírszolgálati eszközökről, műszerekről, ruházati, élelmiszer stb. raktárkészletekről, ilyen jellegű szükségletekről, valamint a működtetési, fenntartási költségekről.

Sem vitát provokálni, sem azt újra-éleszteni nem akarunk, de gondolatokat ébreszteni és főleg tájékoztatni, információt nyújtani, sőt meggyőzni annál inkább.

Szeretnénk, ha mindenki világosan látná (mi magunk is), hogy ezt az elképzelést nemcsak akarni kell, a retorika szintjén, de a feltételeit is meg kell teremteni.

*Dr. Laczkó János— Lados Józsefné—
Dr. Csicsay Iván*

ÁLLOMÁNYTÁBLA-TERVEZET

Kórházvezetés

főigazgató főorvos	1
főigazgató főorvosh.	1
jogi-gazdasági vezető	1
intézetvezető főápoló	1
int.vez. főápoló h.	1
előadó (titkármó)	1
előadó (gépiró)	1
belső ellenőr	1
hygiénés főorvos	1
fegyelmi főelőadó	1
	10 fő

Személyügyi és Szervezési Osztály

osztályvezető	1
osztályvezetőh.	1
munkügyi előadó	2
sajtóreferens	1
előadó (adm.)	4
ügykezelő (TÜK)	2
kézbesítő	3
telefonközpontos ^x	5
telex-kezelő	1
gépjárművez. (szgk.)	2
	22 fő

Biztonsági Osztály

osztályvezető	1
osztályvezetőh.	1
információs-bizt.tiszt	1
őr (külső őrzés, előáll.	
külső őrzés stb. ^x	50
gk.vez. (rabszáll.)	4
mentő gk. vez.	2
munka-tűzvédelmi vez.	1
portás ^x	15
	75 fő

Jogi-Társadalombiztosítási és Nyilvántartási Osztály

osztályvezető	1
osztályvezetőh.	1
főelőadó	2
előadó	2
adminisztrátor	1
irattáros	2
számítógépkez. progr.	1
szociális munkás	4
	14 fő

Klinikai Pszichológiai és Pszichopedagógiai Osztály

osztályvezető	1
osztályvezetőh.	1
lelkész-munkatárs	2
pszichológus	8
pszichopedagógus	8
testnevelő tanár	1
szociológus	1
kreatív terapeuta	2
kulturális nevelő	1
	25 fő

Műszaki-Gazdasági Osztály

osztályvezető	1
osztályvezetőh.	1
főmérnök	1
gazdasági főnövér	1
gazdasági főnövérh.	1
gazdasági nővér	
(osztályonként is 1)	9
anyagbeszerző	2
raktárvezető	1
raktáros	3
műhelyvezető	1
diszpécser	1
főkertész	1
szereplők, karbantartók	
(víz-, vill.műszerész)	17
fűtő ^x	10
takarítónő	15
buszvezető	1
tehergk. vezető (szállítás)	2
számítógépkezelő, programozó	2
pénzügyi főelőadó	1
bérszámfejtő	4
pénztáros	2
konyhai dolgozók	17
mosodai dolgozók	13
foglalkoztatás-terapeuta	
(kertész, barkácsműhely)	8
	115 fő

BETEGELLÁTÓ OSZTÁLYOK

Férfi Neuropszichiátriai Osztály

osztályvezető főorvos	1
orvos	6
oszt.vez. főápoló	1

^x 24 órás szolgálatok

Csak a speciális, vagy az önállósággal újonnan létrejött feladatokat részletezzük pld. buszsofőr, a hagyományos feladatok felsorolászerűek pld. ápoló

ápoló 23
31 fő

4 ágyas intenzív részleg

orvos 5
ápoló 20
adminisztrátor 1
26 fő

**Női Neuropszichiátriai és
Rehabilitációs Osztály**

osztályvezető főorvos 1
orvos 4
oszt.vez.főápoló 1
ápoló 20
adminisztrátor 1
27 fő

**I. Férfi Pszichiátriai
Rehabilitációs Osztály**

osztályvezető főorvos 1
orvos 5
oszt.vez. főápoló 1
ápoló 20
adminisztrátor 1
28 fő

**II. Férfi Pszichiátriai
Rehabilitációs Osztály**

osztályvezető főorvos 1
orvos 5
oszt.vez. főápoló 1
ápoló 20
adminisztrátor 1
28 fő

**III. Férfi Pszichiátriai
Rehabilitációs Osztály**

osztályvezető főorvos 1
orvos 5
oszt.vez.főápoló 1
ápoló 20
adminisztrátor 1
28 fő

**Központi Kivizsgáló és
Módszertani Osztály**

osztályvezető főorvos 1
orvos 3
oszt.vez.főápoló 1
ápoló 13
adminisztrátor 1
19 fő

**KÖZPONTI DIAGNOSZTIKAI ÉS
TERÁPIÁS EGYSÉGEK**

Elme-belgyógyászat

főorvos 1
orvos 1
diétás nővér 2
EKG asszisztens 2
6 fő

Klinikai laboratórium

labor főorvos 1
orvos 1
labor vegyész 1
asszisztens 11
14 fő

Röntgen

főorvos 1
orvos 1
asszisztens 3
5 fő

Központi Gyógyszertár

vezető gyógyszerész 1
gyógyszerész 2
asszisztens 4
7 fő

EEF (EMG) laboratórium

főorvos 1
asszisztens 1
2 fő

Sterilizáló

műtősnő 1

Fogászat

fogorvos 1
asszisztens 1
2 fő

Szemészet

szemész főorvos 1
asszisztens 1
2 fő
Sebész traumatológus
főorvos 1
1 fő
Gyógytornász 1 fő

Orvosi és betegkönyvtár, stúdió

könyvtáros 3
technikus 1
4 fő

INFORMATIKAI PROGRAM

Rendszerterv • Szakmai ismeret • Számítógépes jövő

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága felismerve, hogy információ-rendszerének korszerűsítése egyre sürgetőbb feladat, informatikai fejlesztési program megvalósítását határozta el.

Az elhatározott fejlesztés a jelenlegi rendszer hiányosságainak feltárásával, az elért eredményekre alapozottan, a tapasztalatok figyelembevételével és a hibák kiküszöbölésével lehet hatékony.

Az elért eredmények értékelésekor megállapítható, hogy

- a jelenleg alkalmazásban lévő eszközök zöme (a már elavultnak tekinthető Commodore-ok és tartozékaik kivételével) magas manővérségi követelményeket kielégítő gép (Siemens PC/XT/AT és tartozékaik). Ez azt jelenti, hogy a meglévő géppark nagy része az új országos rendszerben használható úgy is, mint az országos rendszer munkaállomása, de úgy is, mint önálló számítógép. (Megjegyzendő, hogy a jelenleg rendelkezésre álló gépek minősége csak töredéke annak, amire az országos rendszer kiépülésekor szükség lesz, és hogy az önmagukban korszerű gépek ma még nincsenek egymással összekötve, ezért így az információáramlás lassú és korszerűtlen.)
- Az intézetek számára egyenlő feltételekkel biztosított hardver és szoftver eszközök kihasználtsági foka szoros összefüggést mutat az alkalmazók számítástechnikai képzettségével. A megfelelő gép és program azokra a helyekre is elkerült, ahol annak fogadására nem voltak felkészülve, az emberi tényező, a képzettség színvonala nem kellő mértékben lett figyelembe véve.
- A fejlesztési célok kitűzése egy-egy kritikus részfolyamatra korlátozódott. Kiragadott a büntetés-végrehajtás teljes információáramlásából egy szeletet, így ezek továbbépítése, teljessé tétele csak igen jelentős ráfordítással vagy egyáltalán nem lehetséges. Ezért átgondolt fejlesztési stratégiára van szük-

ség, mely a büntetés-végrehajtás egészét átfogja, és célul tűzi ki, hogy az információáramlás a büntetés-végrehajtási intézeteken belül és az intézetek között gyors és pontos legyen.

Az első lépés

A fejlesztés első lépése az informatikai rendszer jelenlegi állapotának felmérése és elemzése. A következő — és talán a legfontosabb — fázis a felhasználói célokat összefoglaló rendszerterv elkészítése. Ez tartalmazza, hogy a felhasználó mit is vár a rendszertől, hogy a sok elem milyen célból és hogyan áll össze egységes felhasználói célrendszerre. A rendszerterv azért kiemelt jelentőségű, mert a tervezés során elkövetett hibákat a megvalósítás során általában már csak nagyon jelentős ráfordításokkal lehet kiküszöbölni.

Csak ezen előkészítő munkák szigorú módszertan szerinti következetes végigvitele után kerülhet sor a fejlesztés gyakorlati megvalósítására. A helyzetfelmérési munka, amelyet a Központi Fizikai Kutatóintézet Számítástechnikai Csoportjához tartozó ISYS kft. végez el, befejezéshez közeledik.

Az elkészítendő rendszerjavaslat rész-eredményeiből, valamint az intézeti látogatásokon szerzett tapasztalataink alapján nagymértékben előtérbe kerültek az informatikával kapcsolatos személyi és szervezeti problémák. E problémakör elemzése a fejlesztés súlyponti kérdése, hiszen az eredményesség egyik legfontosabb stratégiai tényezője az ember.

Általánosságban megállapíthatjuk, hogy az élet bármely területén a magasabb technológia beszerzésének költségessége miatt valamilyen megtérülést várnak el. A számítástechnikával szembeni igények megfogalmazásakor a létszámmegtakarítás igénye is célként jelenik meg, holott az elsődleges és legfontosabb megtérülés a színvonalasabb, teljesebb körű, gyorsabb

és pontosabb adatszolgáltatás és adatfeldolgozás. Természetesen a megfelelő körültekintéssel létrehozott informatikai rendszer működése — a fejlődés bizonyos fokán — viszonylagos létszámmegtakarításhoz is elvezethet azáltal, hogy az alkotó emberi közreműködést nem igénylő információs folyamatok automatizálásával az alaprendeltetést megvalósító folyamatokra a felszabaduló kapacitások átcsoportosíthatók.

Adatfeldolgozási kultúra?

A büntetés-végrehajtás informatikai rendszerének teljes körű fejlesztése, fokozatos üzembehelyezése, majd üzemeltetése megfelelően képzett, saját munkaterületének feladatait jól ismerő, a fejlesztés által érintett szakterületek belső és külső összefüggéseit értő személyzettel lehet eredményes. Az elmúlt időszak fejlesztési hatékonyságának vizsgálata is ezt támasztja alá. Megállapítható, hogy a számítástechnika erőforrásrendszerének fokozatos alkalmazásba vétele nem párosult a kezelői állomány megfelelő szintű számítástechnikai képzésével. *Általánosságban az alkalmazók az általuk használt programokat mechanikusan, a szűkre szabott oktatásokon betanított módon működtetik, alaposabb, mélyebb szakismeretek hiányában idegenkednek a számítógéptől, hiányzik az önálló kezdeményezőkétség, nem használják ki a programrendszer adata lehetőségeket.* E bizonytalanság az egyik oka annak, hogy az információs feladatokat hagyományos módszerekkel is végzik, biztos, ami biztos alapon — a gépi feldolgozások mellett. Így a számítógép az előzőekhez képest nemhogy kevesebb, hanem — a párhuzamosság miatt — többletmunkát ró a szakterületekre.

Más kérdés, hogy ezen rendszerek bevezetése nagy mértékben hozzájárult a korszerű adatfeldolgozási kultúra terjedéséhez, és ma már — a fejlődés irányát felismerve — az intézetek érintett személyi állománya veti fel a számítástechnikai képzettség megszerzésének szükségességét.

Azoknál az intézeteknél, ahol gondot fordítottak arra, hogy legyen egy számítástechnikához értő szakemberük, az alkalmazás magasabb színvonalú, bátran törekednek a programrendszerek lehetőségeinek kihasználására. Ezek az intézetek azok, ahol a lehetőségek korlátainak fessegetése révén az új fejlesztés igényével lépnek fel, igényelve egyúttal azoknak a manuális nyilvántartásoknak a megszüntetését, amelyeket a számítástechnikai feldolgozás lefed.

A fejlesztés során ezért figyelni kell arra, hogy az egyes intézményeknél önállóan fejlesztett alkalmazások szabványosítása, átvétele, terítése a többi, azt igénylő egység között minél jobban megoldható legyen.

A büntetés-végrehajtás vezetése a szakmai háttér fontosságát megérezve már 1987-ben létrehozta a *számítástechnikai megbízotti rendszert.*

Sajnálatos módon ezzel kapcsolatban sem az intézetek sem az országos parancsnokság részéről nem történt következetes végrehajtás és számonkérés.

Ennek oka:

- az országos parancsnokság részéről nem történt meg a munkakörhöz kapcsolódó szabályok kidolgozása,
- sok intézet nem tudta az állandó létszámihiány miatt „kigazdálkodni” a szükséges szakembert.

Így a számítástechnikai központ által tartott továbbképzéseken — néhány intézet kivételével — szinte mindig új munkatársak vettek részt, olyanok, akik a továbbképzés idején éppen nélkülözhetőek voltak az intézetnél. A továbbképzések ezért nem voltak hatékonyak, a sok új ember számára mindig az alapoktól kellett kezdeni az oktatást.

Ezért nem alakult ki — a szándéknak megfelelő szintű — intézeti szakembergárda, olyan szakemberek, akik az intézetekben felmerült problémákat kezelni tudnák, a jelenleg folyó fejlesztés során partnerei lennének a fejlesztőcsoportnak, valamint a megvalósulásakor működtetni tudnák az intézet új informatikai rendszerét.

Természetesen az itt felvett gondolatok a nem megfelelő hasznosulás okait csak

a személyi feltételek oldaláról tükrözik. Legalább ilyen mértékben szükséges elemezni azokat az okokat is, amelyek a nem eléggé körültekintő tervezésre, illetve kivitelezésre, valamint a működtetés szabályozatlanságára vezethetők vissza.

Fejlesztési célkitűzések

A fejlesztési stratégia alap gondolata, hogy a büntetés-végrehajtás alaprendelteséből adódó feladatok magasabb színvonalon történő végrehajtásához elsősorban a büntetés-végrehajtási intézetek működési hatékonyságának fokozása útján juthatunk el. Ebből adódóan az informatikai rendszer korszerűsítését is a büntetés-végrehajtási intézetek szintjén kell kezdenünk. (Más kérdés, hogy a tervezés fázisában folyamatosan szem előtt kell tartanunk a testületi szintű rendszerbe integrálás feltételeinek biztosítását.)

Felépítését tekintve a megvalósítandó rendszernek egy integrált intézeti adatbázisból, a ráépülő vezetői rendszerből, valamint a szakterületek információs alrendszereiből kell állnia.

Az intézeti adatbázis tartalmazza azokat az egyes szakterületekről származó megfelelő integráltsági fokú információkat, melyek alapul szolgálnak a vezetés részére az intézet mindenkori működési állapotának megítéléséhez.

De tartalmazza azokat az intézet működésével kapcsolatos adatokat is, amelyek több szakterület információs feladataihoz kapcsolódnak.

Kapcsolódási felületet képez a szakterületi információs alrendszerek együttműködése számára, valamint az intézetben kívül (előljárói vagy együttműködő környezetben) működő rendszerekhez.

A vezetői rendszer a vezetéshez kapcsolódó adminisztrációs feladatokat támogató irodaautomatizálási részrendszerből, valamint a döntéselőkészítést segítő, döntési szintenként differenciált információszolgáltatási és statisztikai részrendszerből áll.

A szakterületi információs alrendszerek azokból a feldolgozási folyamatokból

épülnek fel, melyeknek bizonyos elemei, illetve részfolyamatai már ma is alkalmazásban vannak (igazgatási adatfeldolgozás, anyagi és tárgyi eszköznyilvántartás, főkönyvi könyvelés stb.)

Technikai oldalról a rendszer egy, az intézeti adatbázist hordozó és a rendszer működését összehangoló közepes kategóriájú *központi kiszolgáló gépből*, a vezetői rendszer munkahelyein működő *alfanumerikus terminálokból* és a szakterületi alrendszerek feldolgozásait biztosító *kis számítógépekből* (esetenként alhálózatokból) épül fel.

A rendszer működését a többfelhasználós alkalmazásokat támogató és a moduláris fejlesztés lehetőségét biztosító *UNIX operációs rendszerre* alapozzuk. Az irodaautomatizálás megvalósítására több, pozitív referenciákkal rendelkező gyári keretrendszer is szóba jöhet. (Egy lehetséges alternatíva az országos parancsnokságon novemberben bevezetett Q-office nevű rendszer.)

Könnyen belátható, hogy az intézetenként mintegy 25–30 elemből felépülő számítógéphálózat létrehozása, a különböző alrendszerek és adatbázisok üzemeltetését biztosító eljárások kifejlesztése *több éves következetes és összehangolt szervező, kidolgozó munkát igényel*, ugyanakkor a megvalósítás ütemtervét a költségvetési lehetőségek is nagyban behatárolják.

Mindazonáltal az irodaautomatizálás kevesebb előkészítést igénylő területén — legalábbis az intézetek egy részénél — *már 1993-ban is előbbre léphetünk*.

Nem hiábavaló tehát, hogy vázlatosan áttekintsük mindazokat a szervezeti-személyi feltételeket, amelyek időbeni biztosítása nélkül a központilag végrehajtott fejlesztések nem képzelhetők el.

Szervezeti-személyi feltételek

A különböző alkalmazói keretrendszerek bevezetésénél nagyon körültekintően kell eljárni. Nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy megfelelő személyi feltételek nélkül

a bevezetés esetleg többet árt, mint használ. A jelenlegi helyzethez képest jelentős előrelépést kell elérni a személyzet informatikai alapképzettségének javítása, sok esetben megszerzése érdekében. A cél elérésére 2—3 napos, általános informatikai alapismereteket nyújtó tanfolyamokat kell szervezni a személyzet mindazon tagjai számára, akik valamilyen formában (üzemeltető, felhasználó, irányító stb.) már kapcsolatba kerültek vagy kerülnek ma az informatikával.

Az oktatásnak a fejlesztéssel való összehangolása alapkövetelmény. Pl. az alkalmazói rendszerek oktatási programját magának a kiválasztott rendszernek az üzembe helyezéséhez célszerű kapcsolni, hogy a megtanult ismeretek azonnal alkalmazhatók legyenek a gyakorlatban.

Az alkalmazói területnél az eldöntött fejlesztési iránytól és az azon belül választott alkalmazói rendszerektől függően ki kell képezni valamennyi számításhoz használható felhasználót, tehát *gyakorlatilag a teljes személyi állományt*. Fontos, hogy a szakmai feladatait jól ismerő és végző állomány értsen azokhoz az informatikai eszközökhöz, melyek munkáját hatékonyabbá teszik. Ezért a képzésének egyaránt ki kell terjednie néhány napos gépkezelési ismeretekre, valamint az alkalmazói szoftver használatára is. Az oktatáson, képzésen túlmenően biztosítani kell a bővülő szakemberállomány továbbképzésének lehetőségét is.

A személyzet nagy létszáma elengedhetetlenné teszi a fejlődési tervhez illeszkedő *oktatási terv* összeállítását, különösen a legnagyobb létszámot érintő képzés esetében.

Az oktatási terv összeállításakor a képzés anyagi vonatkozásai sem hagyhatók figyelmen kívül. Az oktatási költségek egy része általában benne van az adott rendszer árában. A büntetés-végrehajtás esetében azonban a várható, javasolható létszám esetében bizonyosan jóval magasabb költségekkel kell majd számolni.

A büntetés-végrehajtási informatika közép- és hosszútávú technológiai fejlesztése nem oldható meg megfelelő szervezeti háttér nélkül. A rendszerfejlesztés és — az ennek eredményeként létrejövő —

rendszer méretei elengedhetetlenné teszik a jelenlegi szakemberállomány bővítését. A büntetés-végrehajtás speciális helyzete nem teszi lehetővé, hogy akár az alkalmazói fejlesztést, akár az üzembe állítandó rendszerek felügyeletét teljes egészében külső szakemberekre bizzuk. Az informatikai szakemberállomány elkerülhetetlen és elodázhatatlan bővítésén túl, a büntetés-végrehajtás informatikai szervezetének korszerűsítése is rövid időn belül a megoldandó feladatok közé tartozik.

A gyorsuló technikai fejlődés, az egyes információs rendszerekkel szembeni integrálási és hatékonysági igény növekedése indokoltá teszi egy olyan szervezet felállítását, amely szakértelmével biztosítja a felmerülő igények kielégítését. A hasonló felépítésű és bonyolultsági fokú rendszerek üzemeltetési tapasztalatai azt mutatják, hogy az előzőekben vázolt új rendszer működtetésére intézetenként 2—3 fő *informatikai csoport* felállítása szükséges.

A csoportot a fejlesztés fokozatos előrehaladásával szinkronban kell létrehozni, de célszerű lenne, ha az intézetek rövid időn belül egy felsőfokú informatikai munkatársat tudnának foglalkoztatni.

Feladatai a fejlesztés előrehaladásával, megvalósulásával változni fognak, de alapvető feladata az intézeti lokális számítógép-hálózat hatékony üzemeltetésének biztosítása, illetve az erre való felkészülés.

Azokban az intézetekben, ahol — más szakterület státusában — már ma is dolgozik informatikához értő szakember, ott átcsoportosítás utáni továbbképzésüket az előzőekben megfogalmazott feladatok megoldására, testületi szinten kell megoldani. A többi intézetnél a státust felsőfokú informatikai szakképzettséggel rendelkező külső szakemberrel célszerű feltölteni.

A testületi szintű rendszer létrehozásának szervezeti feltételeit ma még csak igen nagy vonalakban lehet meghatározni, de valószínűnek látszik, hogy a fejlesztés bizonyos stádiumában szükségessé válik egy, a központi feldolgozási és országos hálózatfelügyeleti funkciókat megvalósító számítóközpont létrehozása.

Pongrácz György—
Zoltánné Gelencsér Zsuzsa

Megérett az idő

Egyszerre nem markolhattunk egybe mindent. Csupán jelezni kívántuk, Vathy Ákos szavaival élve, hogy megérett az idő: ha a bűnözés visszaszorításában bármiféle eredményt kíván elérni a társadalom, nem mellőzheti, kinőtt ruhaként nem vághatja sarokba a pártfogás és utógondozás ügyét. E terület ismerői, elméleti és gyakorlati kérdésekben jártas szakemberek mondják el rovatunkban tapasztalataikat, ütköztetik álláspontjukat, sorolják a legsürgetőbb tennivalókat.

De mi mindenről szó sem eshet! Mily jó lenne például többet tudni a halmozottan hátrányos helyzetű rétegek felemelésének mikéntjére utaló elképzelésekről, látni és láttatni a karitatív szervezetek mozaikként lassacskán összeálló rendszerét, elhinni, hogy a börtön nem végállomás a szociális alázuhanásban, hanem átmenet: magában rejti a felemelkedés esélyét is. Tehát a hiány tudatában adjuk közre összeállításunkat a pártfogás, utógondozás jelen állapotáról, nem hallgatva el, hogy újabb — mélyebb — merítésre készülünk.

KÉNYSZERPÁLYÁN

A reszocializáció néhány kérdése

Az elítélt a büntetés letöltése után többnyire hasonló körülmények közé kerül, mint az elkövetés előtt volt. Így számíthat arra, hogy a korábbiaknak megfelelő életviszonyok talaján *hasonló konfliktushelyzettel* fogja szembetalálni magát, mint annak idején, amikor a bűncselekményt elkövette. Ehhez kapcsolódik két fontos körülmény. Egyrészt: a büntetés-végrehajtási pedagógiai munka a legutóbbi időkig a társadalomtól elszigetelten, olyan körülmények között zajlott, amellyel az elítélt a szabad életben nem találkozhatott, másrészt a büntetés végrehajtásának ideje alatt legfeljebb halványodó, de lényegét illetően nem változó emlékképet hordoz magában a szabad életről, miközben környezete s általában a társadalom egésze folyamatosan változik. Ennek megfelelően minél hosszabb a szabadságvesztés tartama, annál nagyobb lesz az eltérés az emlékezetben élő és a valóságos társadalmi viszonyok között, más szóval annál nehezebben lesz megvalósítható a megváltozott társadalmi környezetbe való beilleszkedés.

Jelentősége van annak a tényezőnek is, hogy *a börtön mesterséges körülményeket terem.* E börtönkörülmények között a nevelés sikeressége többnyire nem derülhet ki, arról csak szabadulás után, a természetes milióben lehet megbizonyosodni. A börtönviszonyok börtönszindrómát eredményeznek, ami ez esetben azt jelenti, hogy az emberek gyökeresen megváltoznak (bár ez nem mindig végleges). A büntetés-végrehajtásban dolgozók kizárólag (vagy többnyire) ezt a „megváltozott” személyt ismerik. Vagyis a problémát okozó ellentmondás a büntetés-végrehajtás lehetőségei és a vele szemben támasztott igények között ott feszül, hogy a társadalmilag elfogadott normák közlése mesterséges környezetben, az elfogadás ellenőrzésének lehetősége nélkül történik, míg az intézeten kívüli élet közvetlen irányítás és felügyelet nélküli (ezen a pártfogó felügyelői hálózat sem változtat sokat), holott az elkövetőnek valójában ott lenne szüksége segítségre a társadalmi normák betartásához.

A reszocializáció megvalósítása a *visszaesők* körében ütközik a legnagyobb akadályba. A bűnöző életmódban eltöltött hosszabb idő romboló hatása itt mutatkozik meg leginkább. Amint egy vizsgálat nyomán *Gönczöl Katalin* is megállapítja: *a végrehajtható szabadságvesztésre ítéteknek 1988-ban csak 16—17%-a volt büntetlen előéletű, 21—22%-a visszaesőnek nem minősíthető bűnismétlő, a többi — mintegy 62% — visszaeső, többszörös visszaeső és különös visszaeső volt.* Számításba kell venni azt is, hogy az 1980-as években évről évre csökkent — ha nem is jelentős mértékben — a büntetlen előéletű elítéltek aránya.

A társadalom gyanakvással fogadja a börtönviselt személyt, akinek egy bizonyos időn át lényegében azt kell bizonyítania, amit a többségről eleve feltételeznek, vagyis, hogy tisztességes ember. A volt rab azonban az átlagembernél érzékenyebben reagál a gyanakvás minden jelére. Érzékenysége egyenesen arányos megjavulásának fokával. Ez fokozza a környezet idegenkedését és a szabadult személy — másokkal szembeni

— csökkentértékűségi érzését. Mindez ún. dacreakciókhoz vezethet, amelynek következménye lehet a „probléma” kriminális megoldása, vagyis a visszaesés.

Az ELTE AJTK kriminológiai tanszéke *A hátrányos társadalmi helyzet és a bűnözés kapcsolata* című témában empirikus felmérést végzett 282 olyan visszaeső elkövető körében, akik a vizsgálat idején pártfogó felügyelet alatt álltak. *A megkérdezettek 80%-át az utolsó szabadságvesztés-büntetés a jogszabályok betartására, 3%-át új bűncselekmény elkövetésére ösztönözte, 16%-nál e körülmény közömbös volt.* Ezek az adatok hozzávetőleg egybevágóak azzal, hogy a nyilatkozók 89%-a elhatározta, hogy tesz valamit a társadalomba való beilleszkedés érdekében, és végül 90%-uk tett is! A vizsgálat kitért arra is, hogy a pártfogoltak a büntetés-végrehajtási intézettől milyen támogatást kaptak. 40%-uk semmiféle segítséget nem kapott, 19%-uk részesült kioktatásban, 23%-uknak munkahelyet biztosított a büntetés-végrehajtási intézet, és 9%-uknak segítettek abban, hogy felvegyék a családdal a kapcsolatot. Mindössze 2 főnek találtak szállást, illetve 2 fő kapott segélyt.^x A büntetés-végrehajtási intézetek valójában nem képesek elegendő segítséget nyújtani a szabaduló elítélteknek.

Levonható a következtetés: az elítéltek nincsenek megfelelőképpen „érdeklétté téve” a megjavulásban, az átnevelésben. A közösség az egyént abban a mértékben jutalmazza, amilyen mértékben a kollektív kívánalmaknak és követelményeknek eleget tesz. Ha ennek nem vagy nem megfelelően tesz eleget, kriminogén helyzet alakulhat ki. Ha ezt a helyzetet a volt rab a társadalom igényei szerint nem tolerálja, s a konfliktushelyzetet újabb bűncselekmény elkövetésével oldja fel, mint visszaeső, főként mint különös vagy többszörös visszaeső, súlyosabb büntetésre számíthat. Nincs azonban garancia arra, hogy e súlyosabb büntetés a további bűncselekmény(ek)től visszatart, ellenkezőleg, reális veszélye van annak, hogy kialakul egy végeláthatatlan spirál, amelynek eredményeként egy bizonyos elkövetői körrel — annak kezelhetetlensége miatt — a társadalom nem tud mit kezdeni. Megállapítható tehát (e rövid elemzésben ennek bizonyítását mellőzve), hogy a büntetések szigorításával fordítottan arányos hosszú távon az abban rejlő általános megelőző hatás, ami az esetek bizonyos százalékában szinte előre kizárja a reszocializációs próbálkozások sikerét.

Ezzel összefügg az a körülmény is, hogy a kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények elkövetői, illetve a többszörös különös visszaesők többnyire nem rendelkeznek a büntetés-végrehajtáson kívül társas kapcsolattal, ezért a közösség véleménye rájuk hatástalan, a társadalom periferiáján élnek, vesztítenivalójuk nincs. A bennük kialakult bűnözői nézetrendszerrel pedig előre igazolják a majdani törvénytörtő magatartásukat. Az újabb elítélések fokozatosan rontják, rombolják az elítéltek anyagi helyzetét. (Ezen az sem változtat, hogy napjainkban a büntetlen előélet sem garantál egzisztenciális biztonságot.)

Felvetődik a kérdés: a bűnözés jelenlegi látványos expanziójára a büntetőjognak és a büntető jogalkalmazásnak miként kell reagálnia? A válasznak kétféle igényt kell kielégítenie: *egyrészt a demokrácia és a jogállamiság, másrészt a hatékony bűnüldözés és az ehhez kapcsolódó prevenció követelményének kell eleget tenni.* Ennek ki kell egészülnie a célirányos büntetés-végrehajtással, mely, a továbbiakban felsorolt alapvető

^x A jelzett adatok kiegészítésre szorulnak. A szabadultakat segítő büntetés-végrehajtási alapítvány az elmúlt két évben beilleszkedési kölcsönrel és segéllyel támogatja a kérelmezőket.

szociális feladatok — legalább részbeni — megvalósításával lehetővé teszi az eredményes reszocializációt.

Álláspontom szerint jelenleg sem a büntetőjogi szabályozás, sem a büntető jogalkalmazás, sem a büntetés-végrehajtás a felsorolt követelményeknek nem képes eleget tenni. A Btk. a gyakori módosítások ellenére is számos magatartást már feleslegesen tekint bűncselekménynek, ezek perspektivikusan kikerülnek a törvényből, míg más magatartásokat közvetlenül nem rendel büntetni, így ezek szankcionálása csak — e helyzetből fakadó — kényszerpályán valósulhat meg.

A büntetés-végrehajtás a korábbi büntetőjogi és pedagógiai irodalom által gyakran hangoztatott s az emberek nevelhetőségéről vallott megállapításait a gyakorlatban a reszocializáció során — bizonyos bűnözői közegekben — nem képes megvalósítani. Szeretném azonban leszögezni, hogy az említett bűnözői kör konoksága, a büntetés-végrehajtási nevelés korábbi „próbálkozásainak” gyakori kudarca az illetékes szerveket nem menti fel a helyes út megtalálását célzó további „kísérletezés” kötelezettsége alól.

Az egységes Európába integrálódni kívánó magyar társadalom számára elodázhatatlan kötelezettséggé vált, hogy a régi szlogent, mely szerint legfőbb érték az ember, végre rendeltetésének megfelelő, valódi tartalommal töltsé meg. A szakirodalomban fellelhető egyik korábbi vélemény — úgy gondolom — ma is irányadó. E szerint a reszocializáció egyik meghatározó komponense a helyes büntetés-végrehajtás, amelynek — anélkül hogy kegyetlenné vagy ártalmassá válnék — szigorúnak kell lennie, mert enélkül veszendőbe megy a visszatartó hatása. A tartalom — esetleges — elégtelenségét nem lehet a tartam növekedésével ellensúlyozni. Minél érezhetőbb hátrányt jelent az elítélt számára — jogaira is figyelemmel — a szabadságelvonás, annál kisebb bűlőle a „szükséges adag”.

Végezetül megjegyzem, hogy ha a bűnözést deviáns jelenségnek tekintjük, úgy annak kell tekinteni azokat a körülményeket, jelenségeket is, amelyek a bűnözés fokozódásához vezetnek, mint például a munkanélküliség, az infláció, az elszegényedés, az értékvesztés stb.

Az eredményes reszocializáció, ezen keresztül a bűnözés csökkentése, a mai magyar társadalom számára az egyik legnagyobb kihívás. E probléma megoldása ugyanis alapvetően más — eredetében a bűnözéstől független, következményeit illetően ahhoz kapcsolódó — feladatok megoldását tételezi fel. Ilyenként említhető például az oktatás, a közművelődés helyzetének javítása, a társadalmi értékbeli ficamok helyreállítása, az elemi szintű szociális problémák megoldása, a munkahelyteremtés lehetőségeinek javítása, a munkanélküliség növekedésének megállítása, a bűnözéssel szoros kapcsolatban álló devianciák háttérbe szorítása (alkoholizmus, kábítószer-élvezet), a főleg a fiatalok körében rohamosan erősödő elidegenedés megállítása, a hatóságokba vetett — és jelentős részben elvesztett — bizalom visszaszerzése, presztízsük helyreállítása stb.

Összességében látnunk kell, hogy ösztársadalmi méretekben a reszocializáció sikere a szükséges jogalkotói és a megfelelő jogalkalmazói gyakorlat mellett a célirányos büntetés-végrehajtástól s döntő mértékben az egységes szociálpolitikai intézményrendszer kiépítésétől függ.

Dr. Sárkány István

PÁRTFOGÓ FELÜGYELET

Egy országos ügyészégi vizsgálat tanulságai

A pártfogó felügyelet, mint a visszaesés megakadályozását elősegíteni hivatott büntetőjogi intézkedés (Btk. 70. § (1) bek. 7. pont, 82. §), a hatálya alatt álló állampolgárra *kötelező magavatási szabályokat is* jelent, bizonyos jogkorlátozást, amelyet természetesen csak bíróság alkalmazhat. Úgy kell viszont végrehajtani, hogy egyben „*segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéshez, az ehhez szükséges szociális feltételek megereméséhez.*” (Bv. tvr.¹ 92. § (1) bek.) Ezen a ponton kapcsolódik az utógondozáshoz, amely viszont *nem büntetőjogi intézkedés*, az utógondozottat nem terhelik olyan külön korlátozó magatartási szabályok, amelyek betartását ellenőrzik és megsértésüket szankcionálják. *Az utógondozás csak segítségnyújtást jelent a társadalmi beilleszkedéshez, alapvető szabályai nem is a Btk.-ban, hanem a Bv. tvr.-ben nyertek megfogalmazást, hiszen a büntetés végrehajtását követi, ahhoz kapcsolódik szorosan. Szervezeti szempontból van a két intézménynek közös vonása, mégpedig az, hogy mindegyik végrehajtását a hivatásos pártfogók végzik.*

A pártfogó felügyelet elrendelésének akkor van helye, ha a feltételek szabadság, illetve a próbaidő eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges (Btk. 82. § (1) bek.). Ezen túlmenően a bíróság kivételesen pártfogó felügyelet alá helyezheti azt az elítéltet is, aki a szabadságvesztést kitöltötte, de újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése és a társadalomba való beilleszkedés érdekében irányításra és ellenőrzésre van szüksége.

A pártfogó felügyelet hatálya alatt állók száma a hatályos Btk. életbelépésétől kezdve évről évre emelkedett egészen 1989-ig, attól kezdődően viszont csökkent.

Az utóbbi években a *próbára bocsátott pártfogoltak száma is csökkent*. Egyébként a felnőttkorúak próbára bocsátását hazánkban az 1978. évi IV. törvény, a Btk. tette első ízben lehetővé, s ezzel igen széles körű rugalmas lehetőséget, eszközt adott a jogalkalmazásnak a kellően egyéniesített, differenciált döntések meghozatalához. A próbára bocsátás intézménye a világon a XIX. század utolsó negyedében fejlődött ki. *Az ún. angol-amerikai rendszernél* a bíróság az ítélelethozatalt felfüggesztette és a terheltet megfelelő felügyelet mellett próbára bocsátotta, ha reményt látott arra, hogy megjavul, a társadalom hasznos tagjává válik. *Az ún. belga-francia rendszer* a kiszabott büntetés végrehajtásának felfüggesztésén alapult. A próbára bocsátás eredményes jogintézménynek bizonyult, viszonylag kevés azoknak az eseteknek a száma, ahol a próbára bocsátást a próbaidő alatt elkövetett újabb bűncselekmény miatt meg kellett szüntetni.

Számok és arányok

Arra, hogy az elítéltek jelentős részének a visszailleszkedés érdekében irányításra és ellenőrzésre van szüksége, mert bizonyos elkövetők csak így tarthatók vissza újabb bűncselekmény elkövetésétől, már az ókorban rájöttek. Magyarországon az 1975. évi 20. számú tvr. egységes irányítás alatt működő hivatásos pártfogói szervezetet hozott

létre. Ez jelentette az 1978. évi IV. törvény 82. §-ában szabályozott pártfogó felügyelet közvetlen előzményét.

A szabadságvesztés-büntetésből szabadultak kb. 25%-a került összességében többéves átlagban pártfogó felügyelet alá. A fiatalabb korosztályhoz tartozók között jóval magasabb az arány (a feltételesen szabadultak 90%-a, a büntetésüket kitöltve szabadulók 53%-a), ami azzal magyarázható, hogy a 18 éven aluli feltételesen szabadságra bocsátott elítélt pártfogó felügyeletét a Btk. 119. §-a értelmében kötelező elrendelni, a 18—21 év közöttiek esetében pedig gyakori a rossz családi háttér, magas az állami gondozottak száma. A legalacsonyabb volt a pártfogó felügyelet alá helyezés a fogházbüntetésüket kitöltve szabadultak körében (0,6%). A szigorúbb fokozatú szabadságvesztésből szabadultak nagyobb arányban kerültek pártfogó felügyelet alá (60—70%).² A hosszabb ideig fogva tartott személynek a szabadulása után fokozottabb támogatásra és ellenőrzésre van szüksége. A Btk. 72. § (4) bekezdése és a Btk. 89. § (6) bekezdése esetén a pártfogó felügyelet elrendelése az ítéletet hozó bíróság feladata, a Btk. 48. § (3) bekezdés, és a Bv. tvr. 93. § alapján pedig a bv. bíró feladata.

A pártfogó felügyeletet a megyei (fővárosi) bíróságok büntetés-végrehajtási csoportjain dolgozó hivatásos pártfogók hajtják végre. Feladatukat társadalmi pártfogók közreműködésével látják el. A hivatásos pártfogók a pártfogoltakat az egyes megyékben eltérő időközönként ellenőrzik, a szükség szerinti eseteket figyelmen kívül hagyva. Előfordult olyan eset is, hogy 7 hónap eltelt minden ellenőrzés nélkül és a pártfogoltak társadalmi pártfogója sem volt. A hivatásos pártfogó részéről egyes ügyekben túlzott engedékenység volt tapasztalható a magatartási szabályok megszegésének észlelése alkalmával. A pártfogói intézkedés elmaradása a pártfogoltat egyes esetekben a magatartási szabályok súlyos megszegésére inspirálta, amely viszont szinte okszerűen vezetett újabb bűncselekmény elkövetéséhez. Egyes megyékben a hivatásos pártfogók nem élnek még kellően azzal a lehetőséggel, hogy bizonyos esetekben akár a rendőrség segítségét is igénybe vehetik. Van, ahol a lakóhelyen szinte semmiféle ellenőrzés nincs. Közbevetőleg azonban meg kell jegyezni, hogy amikor e tényeket rögzítjük, nem szabad megfeledkezni a hivatásos pártfogók azon leterheléséről sem, amelyet a javító-nevelő munka végrehajtása jelentett az utóbbi évekig. Az év utolsó napján 1989-ben 2686 fő, 1990-ben 555 fő, 1991-ben 284 fő töltötte javító-nevelő munka büntetését.

A munkalehetőség egyre kevesebb lett, ami több esetben lehetetlenné teszi a Bv. tvr. 96. §. b) pont megvalósítását: „a pártfogolt köteles ... amennyiben munkaképes — a jogszabályban meghatározott kivétellel, munkaviszonyban állni vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni”. Erre, de az ellenőrzések lazulására is visszavezethető, hogy a szankció alkalmazására irányuló pártfogói előterjesztések száma a feltételes szabadságon lévő pártfogoltak ügyeiben — azonos időszakokat figyelembe véve — az idén az 1990. évnek húszad része, az 1991. évnek 1/5 része, a próbára bocsátott pártfogoltak ügyeiben az 1990. évnek egyharmad része, az 1991. évnek 70%-a, felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt pártfogoltak ügyeiben pedig az 1990. évnek egyharmad része.

Szankciók alkalmazására az ügyészség tesz indítványt az első kategóriánál a bv. bíróhoz, az utóbbi két kategóriánál pedig az első fokon eljáró bírósághoz, miután gondosan megvizsgálja a magatartási szabályszegés tényét, súlyosságát, bizonyítottságát. Olvashattunk (Rendészeti Szemle) olyan véleményekről — feltételezhetően elírás volt

PÁRTFOGÁS - UTÓGONDOZÁS

PÁRTFOGÓ FELÜGYELET HATÁLYA ALATT ÁLLÓK AZ ÉV UTOLSÓ NAPJÁN

Megye:	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Főváros	450	836	1215	1133	1155	1292	1049	1280	1071	1461	1340	1147	678	486
Baranya	63	194	345	364	396	284	374	354	397	381	364	294	171	117
Bács	107	254	413	489	440	442	506	448	535	561	556	423	200	195
Békés	45	118	181	163	180	205	207	227	251	254	144	244	134	111
Borsod	117	364	457	569	399	589	316	908	932	793	714	684	258	243
Csongrád	126	243	303	310	295	292	387	434	434	429	408	265	142	95
Fejér	88	184	305	324	335	297	358	367	312	297	339	342	207	87
Győr	42	104	165	185	189	235	276	268	316	317	274	281	146	129
Hajdú	77	177	416	376	364	379	449	432	440	483	1091	562	289	193
Heves	41	118	289	152	150	155	163	201	226	238	219	124	88	83
Komárom	62	114	171	147	168	209	221	264	272	205	192	378	141	120
Nógrád	30	88	135	156	156	223	152	221	120	148	148	188	137	139
Pest	221	386	690	646	690	702	693	672	745	804	670	170	34	43
Somogy	60	148	230	214	259	296	305	277	324	321	343	504	303	197
Szabolcs	86	242	402	415	452	509	566	584	700	640	584	311	155	127
Szolnok	68	175	243	232	222	276	326	303	400	444	863	462	222	172
Tolna	32	68	141	118	128	141	145	481	228	167	153	152	89	46
Vas	31	74	124	149	162	172	194	178	207	207	234	249	122	65
Veszprém	59	146	231	201	214	246	292	327	300	336	232	258	206	125
Zala	43	123	289	228	229	343	263	234	252	266	243	145	139	172
Összesen:	1846	4156	6745	6571	6573	7287	7242	8460	8462	8752	9111	7183	3861	2945

— amely az ügyészséget ki akarta volna kapcsolni az indítványtétel lehetőségéből. Mindenesetre egyedi vélemény volt, a törvényességi garancia leépítésére, a jogállamiság követelményeinek gyengítésére irányult, a személyi kultusz módszerét javasolta (minden egy kézben, a bíróságéban, ő rendelje el, hajtsa végre, változtathassa át szabadságvesztésre állami jogorvoslat nélkül). Ha egyedi megnyilvánulás is, de irányát tekintve a törvényességre nem veszélytelen, ezért említést érdemel, de nem többet.

Ehelyütt jegyzem meg, hogy a megyei bíróságok 90%-a felismerve igazságszolgáltató és nem végrehajtói rendeltetését, helyeselhetően szabadulni szeretne a nem bírói feladatoktól, funkcióktól.

1992. január 1-jén pártfogó felügyelet alatt állók megoszlása a következő volt: 815 feltételes szabadságra bocsátott, 1198 próbára bocsátott, 701 felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt. A büntetésüket kitöltött pártfogó felügyelet alatt állók száma 231 volt. A gyakorlat szerint, ha két különböző határozattal elrendelt pártfogó felügyelet hatálya alatt álló személy oly mértékben szegi meg a magatartási szabályokat, hogy emiatt helye lehet mindkét pártfogó felügyelet megszüntetésének, mint súlyos magatartási szabályszegéshez fűződő joghátránynak, arra az illetékes ügyésznek meg kell tennie az indítványt.³ A kétszeres szankciót a Btk. nem zárja ki.

A pártfogó felügyelet intézménye — jelenlegi mostoha körülményei ellenére is — tud eredményeket felmutatni. Ezért mindenképpen szükséges a hálózat megerősítése és továbbfejlesztése. A Bv. tv-r-t módosító törvényjavaslat már a rendőrség mellett a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek közreműködését tartalmazza. A javaslat kiegészíti a Bv. tv. 95. § (2) bekezdését egy d) ponttal, amely arról szól, hogy *a hivatásos pártfogó a pártfogó felügyelet alá helyezett magatartási szabályainak meghatározása és a bíróság döntésének megvalósítása érdekében környezettanulmányt készít.* A munkaerő iránti kereslet helyzetére tekintettel arra is utal, hogy az elítélt „a lehetőségekhez képest” köteles munkába állni vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni. A lehetőségek az adott terület munkaerő-helyzetétől és a pártfogolt képzettségétől, fizikai adottságaitól függenek, amire közelebbi meghatározást nem lehet adni. A munkaerő iránti kereslet csökkenése miatt nem célszerű annak elrendelése, hogy a pártfogolt munkabérének a levonások után fennmaradó hányadát, de legfeljebb 50%-át hivatásos pártfogó kezelje. Adminisztratív terhet jelent, nehezen ellenőrizhető, a társadalomba beilleszkedést elősegítő szerepe is elhanyagolható. Ellenőrizhetetlensége miatt nem vált be az az előírás sem, hogy a pártfogolt meghatározott személyekkel ne tartson kapcsolatot. Mindezekért az okokért a javaslat a Bv. tv. 97. § (2) bekezdésének b), f) és h) pontját elhagyja. Ugyanakkor viszont felveszi, hogy a bíróság kötelezze a pártfogoltat: a vele egyetértésben meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak alávetse magát. A pártfogolt egyetértésének a kiemelése azért indokolt, mert ez a magatartási szabály nem jelenthet kényszergyógyítást.

A fiatalkorúak felügyelete

A Btk. hatályos rendelkezései szerint a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetésre ítélt, a próbára bocsátott, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott, valamint a szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátott fiatalkorú a felfüggesztés és próbára

bocsátás, valamint az ideiglenes elbocsátás és feltételes szabadságra bocsátás tartama alatt kötelező pártfogó felügyelet alatt áll, amelyet a gyermek- és ifjúságvédő intézetnél alkalmazott pártfogó felügyelők gyakorolnak. A tapasztalatok szerint a közreműködők közül a legkevésbé hatékonyak és időszerűek a *gyámhatóságok tevékenysége* véleményezhető. „Az intézményrendszer, de elsősorban a gyámhatóságok tevékenységében tapasztalt funkciózavar a pártfogó felügyelet szabályozásának átalakítását, egyszerűsített szükségzerű egyszerűsítését indokolja. Ehhez a jelenleg hatályos egész joganyag korszerűsítése is szükséges, a formális és egyben szükségtelen elemek kiiktatásával, s ezáltal a jelenleginél egyszerűbb és gyorsabb eljárás biztosításával.”⁴ Vabrik László szerint az e feladatok ellátására hivatott államigazgatási, oktatási, ifjúságvédelmi és szociálpolitikai intézményhálózat főként szervezetlensége, helyenkénti szétesettsége miatt e feladatokkal képtelen megbirkózni.

A hatályos szabályozásnak az a módja, hogy a fiatalok pártfogó felügyeletének az általánostól eltérő szabályait alacsonyabb szintű szabályozására utalja, nem felel meg a törvényesség követelményeinek. Ezen is változtat a javaslat.

Az utógondozás vázlatos története

Az utógondozás igénye történetileg messze megelőzte jogintézményként való megalkotását. Az elítéltek gondozására a 325-ben tartott niceai zsinat egy külön szervezetet létesített, *Hocutratores Pauperum* néven.⁵ Hasonlóképpen már az ókorban a karthágói püspök a diakónusok kötelességévé tette, hogy viseljék gondját az elítélteknek.⁶ A XVIII. század végétől megindult börtönreformálási mozgalom eredményeképpen ismét egyik fontos kérdéssé lép elő. *John Howard* nem csupán a börtönállapotok gyökeres javításáért szállt síkra, hanem törvényjavaslatot is nyújtott be az „*elbocsátott elítéltek gondozásáról*.” Az utógondozás, az ún. patronázsügy további felkarolói (elsősorban *Mary Carpenter* és a „börtönök angyala”, *Elizabeth Fry*) további jótékony egyesületeket és intézményeket hoztak létre. Az utógondozás terén jó példát mutatott az 1826-ban alapított *Rajna-Vesztfáliai Börtönügyi Társaság*, amelyet a szabaduló elítéltek segítségével hozott létre. *Liedner*. Mintaszerűen szervezte az utógondozás ügyét Belgium, ahol már 1850-ben, 1870-ben, majd 1891-ben külön törvényt alkottak a gyermekvédő és rabsegélyező egyesületek támogatásáról. Teljes kibontakozása és megerősödése az angol progresszív börtönrendszer végleges kialakulásával vált lehetővé. Az utógondozás először Angliában lett nem csupán társadalmi, hanem állami feladat, és Észak-Amerika teremtette meg a börtönügyi és utógondozási patronázmunka nemzetközi fejlesztésének és elősegítésének modern eszközeül a *Nemzetközi Börtönügyi Kongresszus* intézményét.

Az utógondozással kapcsolatban *Eötvös József* már 1838-ban kifejtette, hogy „csak ha a büntető társaság mellett egy másik áll, mely a süllyedt szerencsétlen magához felemelni igyekszik, csak ha a rendes tömlöci kormányt egyes polgárok segítik, részint a lekipásztort felváltva, vigasztalással közelítve a rabokhoz, részint oktarva őket, vagy kiszabadulásuk után jövő jólétekről gondoskodna, csak akkor remélhetni mindezen instinúciók sikerét.”⁷

Deák Ferencnek és társainak európai színvonalú 1843-as javaslata össze tudta volna foglalni és a megvalósulás felé vinni az utógondozást és a patronázt is, mint

ahogy erre *Finkey Ferenc* több írásban rá is mutatott. Az utógondozási javaslatok az 1867-es kiegyezés és konszolidáció idején éledtek újjá, és ekkor lépett előtérbe valójában az ún. *rabsegélyezés eszméje*.⁸ Budapesten 1773-ban alakult meg az első magyar rabsegélyező egyesület. A *Patronázs Egyesületek Országos Szövetségét* 1909-ben alapították. A múlt század vége felé a *fegyencóvás*, majd a *rabsegélyezés* fogalmak voltak használatosak. Ezt a század elején a patronázsmunka fogalomhasználata váltotta fel. A korabeli magyar szakirodalom még nem használta az utógondozás fogalmát, csak az 1940-es évektől vált gyakorivá. A hazai patronázs tevékenység törvénybe iktatásáról, állami feladatként történt megfogalmazásáról az 1878. évi V. tcz. 27. §-a rendelkezett először az ún. rabsegélyezés ügyének törvénybe iktatásával. Schäfer István 1949. évi írása szerint „a visszaesők... magas arányszámának leszorítása érdekében... elsősorban az utógondozás kiépítése látszik a legsürgetőbb feladatnak.” Az utógondozás szükségességét hangsúlyozva mutatott rá: „Végzetes következményekkel járó szánalmas tévedés az utógondozást akár felesleges jótékonykodásként felfogni, akár azt hinni, hogy a bíraskodással és a büntetés-végrehajtással — de utógondozás nélkül — az állam büntetőjogszemponú kötelességei kimerültek.”⁹

Az első kifejezetten utógondozásról szóló jogszabály az 55/1960. (XII. 22.) Korm. számú rendelet volt, amely a börtönből szabadult személyek munkába állításáról rendelkezett. Konkrét feladatokat fogalmazott meg a bv. intézetek számára is az elítéltek szabadulásának előkészítésével kapcsolatban. Hiányzott azonban a megfelelő együttműködés a tanácsi és a rendőri szervek között. Ezzel kapcsolatban a szabályozás legfőbb hibája az volt, hogy csak a szabaduló kérelmére tette kötelezővé a segítségnyújtást a munkába helyezéshez. Ennélfogva „sokszor épp azok az elítéltek nem kérték a segítséget, akiknek erre a legnagyobb szükségük lett volna.”¹⁰

A szabadságvesztésből szabadult személyek munkába állításáról szóló 12/1965. (VII. 11.) Korm. számú rendelet ismertette az utógondozás szervezetét és feladatait. Előírta a szabaduló elítéltek letelepedésének támogatását, továbbá, hogy a szabadult személy 8 napon belül köteles jelentkezni a tanácsnál. Hiányzott az utógondozás egységes irányítása is, tehát nem volt olyan szervezet, amely összehangolta volna az utógondozásban közreműködők munkáját. Az 1965. évi kormányrendelet végrehajtása tárgyában kiadott 9/1966. EüM számú utasítás módot nyújtott önkéntes vállalkozó pártfogó felügyelők kirendelésére, azonban a feladataik és jogköreik nem voltak pontosan meghatározva, így funkcióiknak nemigen tudtak eleget tenni.¹¹

Az 1966. évi 21. számú tvr. 34. § (1) bekezdésében előírta, hogy az elítéltet a társadalomba való beilleszkedése, a szabadulása utáni munkába állása érdekében kellő időben fel kell készíteni a szabadulásra. A 110/1967. IM. számú utasítás részleteiben szabályozta, hogy az utógondozás előkészítésénél melyek a büntetés-végrehajtási szervek feladatai. A korábbi, tehát az 1960. és 1965. évi kormányrendeletek alapvető jellemzőjeként ítélte Tavassy Tibor, hogy nem tűzték ki célul az egységes, komplex és mindenre kiterjedő utógondozási-pártfogási tevékenység létrehozását, hanem csak segítséget kívántak nyújtani a szabadultak társadalmi beilleszkedéséhez, elsősorban munkába állításukhoz.¹²

Az élet sürgetően vetette fel a szabadultak hatékonyabb támogatását, hiszen jó néhányuk valóban fel akarja számolni a múltat, meg akarja találni helyét a társada-

lomban. A szabadságvesztésből szabadultak utógondozásáról szóló 1975. évi 20. sz. tvr. egységes irányítás alatt működő utógondozási-pártfogási rendszert hozott létre.

Külföldön és itthon

A legtöbb országban a hivatásos pártfogói hálózat önálló szervezeti formaként létezik, adminisztratív irányításuk az igazságügyi tárcához tartozik. Sajnos nálunk még nem így van, ami a továbblépést lehetetlenné teszi. A korábbi társadalmi rendszer csatolta a bíróság szervezetéhez a pártfogókat, a bíróságot büntetés-végrehajtási, tehát nem igazságszolgáltatási, hanem államigazgatási feladattal ruházta fel. A Bv. tvr. 94. § (1) bekezdése kifejezetten is tartalmazza, hogy „a pártfogó felügyeletet a bíróság hajtja végre.” Ugyanilyen értelmű rendelkezést tartalmaz a 16/1989. (XII. 22.) IM rendelettel módosított 7/1979. (VI.29.) IM rendelet 1. §-a is. Tehát nemcsak elrendeli a bíróság, hanem végre is hajtja. Egy közbevetést engedjen meg e helyütt a tisztelt Olvasó: ezért azonban nem kapnak a bírák jutalmat, prémiumot, mint ahogy a szóbeszéd járta, a pénz fő- és mellékbüntetés végrehajtásáért jó pár évvel ezelőtt, amikor teljesítették azt az „iránymutatást”, hogy szabjanak ki magasabb összegű pénzbüntetéseket a bevétel érdekében. A bíróság függetlenségét sérti, ha alkotmányos igazságszolgáltató funkciója mellett más feladatokkal, így büntetés-végrehajtási, azaz államigazgatási feladattal ruházzák fel. Erre az Alkotmány nem jogosította fel a jogállamiság követelménye folytán. Tehát a pártfogók szervezeti hovatartozását nálunk is meg kell változtatni. Túlnyomórészt társadalmi pártfogók működését lehet tapasztalni a skandináv országokban, Ausztriában és Japánban. A pártfogás államilag szervezett ugyan, de privát szervezetek is léteznek. Spanyolországban és Porugáliában az intézmények kiépülőben vannak. Külföldön is tendencia, hogy az utógondozást lehetőleg korai időszakban kezdjék meg. Ezt Hollandiában krízissegítségként említik. Ennek bevezetése nem csupán a reszocializáló intézményekre volt hatással, hanem a rendőrséggel és az igazságügyi hatóságokkal való kapcsolatra is. Svájcban a folyamatos gondozás modelljét fejlesztették ki. Az angol-amerikai jogterületen jellemző a pártfogói segítség bekapcsolása már a nyomozati eljárás idején.

A büntetés-végrehajtás alatti „nevelés” folyamata lényegében az utógondozás szakaszában tovább folytatódik. E folyamat megszakadása elkerülhető, ha az utógondozó közreműködik az elítélt szabadulásának előkészítésében. A Bv. tvr. 113. §-a abban jelöli meg az utógondozás célját, hogy „a szabadságvesztésből szabadultnak segítséget nyújtson a társadalomba beilleszkedéshez, és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.”

A rövid tartamú szabadságvesztést töltők esetében a nevelők általában nemigen foglalkoztak utógondozás előkészítésével. Közbevetőleg meg kell jegyezni, hogy erre nem is volt lehetőségük a legtöbb esetben a közeli szabadulási napra tekintettel, amit a hosszabb ideig előzetes letartóztatásban töltött idő is így alakított. Figyelmet érdemlő körülmény, hogy a vizsgált elítéltek közül visszaesettek 37%-a egy évnél rövidebb szabadságvesztést töltött. Olyan téves jogszabályértelmezéssel is lehetett találkozni,

hogy csak azokat kell a szabadulás utáni életre felkészíteni, akiknek elrendelték a pártfogó felügyeletét.

„Az alkoholista szabadulásáról — esetleges utógondozás céljából — tájékoztatni kell a szabaduló lakó- vagy tartózkodási helye szerint illetékes idegbeteg gondozó intézet vezetőjét, és közölni kell, hogy a kényszergyógyítást végrehajtották-e vagy nem” — tartalmazza a Bv. Szakutasítás 92. § (3) bekezdése. Fontos kérdés ezeknek az elítélteknek az utógondozása is, hiszen betegségük alatt nekik még nehezebb a társadalomba való beilleszkedés. A Bv. Szakutasítás hivatkozott előírásával kapcsolatban megjegyzem, helyesebb lenne azt közölni, hogy mennyi ideig volt valaki gyógyító-nevelő csoportban, mint a kényszergyógyítás végrehajtását.

A visszaesés okai

Kiemelt figyelmet kell fordítani az utógondozás vizsgálata során is a hivatásos pártfogók tevékenységére. A hivatásos pártfogók igénybe vehetik munkájukhoz társadalmi pártfogók közreműködését is. A 16/1989 (XII. 22.) IM számú rendelettel módosított 7/1979. (VI. 29.) IM sz. rendelet 14. § (1) bekezdése szerint „a hivatásos pártfogó még az elítélt szabadulása előtt megbízást adhat a társadalmi pártfogó részére. A társadalmi pártfogó a büntetés-végrehajtási intézetben felkeresheti az elítéltet és tanácsokat adhat a társadalomba való beilleszkedéshez. A hivatásos pártfogóval együttműködve segítséget nyújt az elítélt munkába állásához, illetőleg letelepedéséhez. Szükség esetén segíti a családi kapcsolatok helyreállítását.”

Az elítéltek magatartását elemezve megállapítható, hogy egy részük még akkor sem igyekszik beilleszkedni a társadalomba, amikor ehhez megkapja a szükséges segítséget. A bv. intézetekben a visszaeső elítéltek köréből 98 elítélttől kapott információ szerint a visszaesési okok (egy-egy elítéltnél több ok is) a következők: rossz baráni vagy rokoni környezet (25%), nem dolgozott és pénzhez akart jutni (22,5%), rendszeres és mértéktelen italozás (17,5%), esetenkénti mértéktelen alkoholfogyasztás (15%), személyiségében rejlő akarategyengeség (17,5%), kevés kereset (15%), a pártfogótól nem kapott segítséget (12,5%), nem vették fel dolgozni sehová (10%), pillanamyi szükségletkielégítés (7,5%), családi életének felbomlása (6%), lakásából kitenék és mindenhol elutasították (5%), gyermektartásdíjat nem akar fizetni (5%), nem tudja elviselni, hogy ellentmondjanak neki (5%), csak benne van a hiba (5%), munkatársai a szabadulás után kiközösítették, munkahelyét otthagyni (2,5%), családi hánér hiánya (2,5%), cigánytelep hatása (2,5%) stb. Az okok mintegy 46%-át kifejezetten a szabadulás utáni környezetben vélték. Az alkoholt is említő 32,5%-nál is a szabadulás utáni környezet hatása szintén nem elhanyagolható körülmény. Ugyanakkor 80%-uk segítséget nem kért és nem kapott. 10% kért segítséget a beilleszkedéshez, de nem kapott, 10% nem kért, mégis kapott segítséget.

Adatlapok felhasználásával tájékoztam arról, hogy mennyiben és milyen szempontból játszik szerepet az utógondozás elmaradása, hiányossága a visszaesésben. A reprezentatív módszerrel kiválasztott 126 férfi és 24 nő szabadult elítéltre nézve a következőket lehetett megállapítani: Amíg a férfiak 30%-a visszaesett, a nők közül senki. A legnagyobb arányban (31%) a 18-30 év közötti férfiak közül kerültek ki a

visszaesők, az 50 év felettieket — kisebb számukra tekintettel — figyelmen kívül hagyva. Különösen feltűnő, hogy a visszaesők 69%-a a szabadulástól számított hat hónapon belül került „összeütközésbe a törvénnyel”. Tehát a társadalomba történő visszavezetés során az első hat hónapnak van meghatározó szerepe. A család pozitív hatásának fontosságát tükrözi, hogy a házasságban, élettársi kapcsolatban élők közül mindössze 15% esett vissza, míg a nőtlenek közül 33%, az elváltak közül pedig 26%. Figyelmet érdemlő, hogy a visszaesettek 37%-a egy évnél rövidebb szabadságvesztést töltött. Azok közül, akiknél a nevelő nem tartotta indokoltnak az utógondozást, 38% esett vissza a szabadulás után. Szinte valamennyi megyében javaslatként említették, hogy a nagyobb városokban létesítsenek olyan átmeneti szálláshelyeket, otthonokat, ahol a bv. intézetből szabadult vagy egyéb körülményeik miatt lakás, szállás nélkül maradt személyek elhelyezését ideiglenes jelleggel meg lehetne oldani. E javaslat a jogtudomány művelői részéről már 1985-ben felmerült.¹³

Legyen a szociálpolitika része!

A törvényjavaslat a Bv. tvr. hatályos szövegét kiegészíti többek között azzal, hogy az utógondozást a hivatásos pártfogó végzi, de a közreműködők között felsorolja a helyi önkormányzatokat, a munkáltatókat, a karitatív és öntevékeny szervezeteket. Az elítélt a gyógykezeléséhez és a gyógyító eljáráshoz is kérhetne majd segítséget. A javaslat nem a munkáltató szervek vezetőinek, hanem általánosabb megfogalmazással maguknak a munkáltatóknak az alapvető felelősségről szól a munkába állás elősegítése kapcsán. Létrejöttek a társadalmi viszonyok megváltozása folytán olyan szociális, karitatív és öntevékeny szervezetek, amelyek a szabadságvesztésből szabadult személyek támogatására szakosodtak.

Az elítéltek munkába állításának feltételei a jövőben várhatóan még nehezebbé válnak, amit számításba kell venni. Jelen helyzetben az utógondozást nem lehet vállalati feladatként kijelölni, e fontos kérdést szociálpolitikánk részévé kell tenni. A kutatási adatok egyértelműen alátámasztották, hogy szükséges az utógondozást kiterjeszteni. A differenciált utógondozással — fiatalok, ún. fiatal felnőttkorúak, nők, öregek, betegek — kapcsolatos sajátos feladatok, a nehézségek megoldása útjainak keresése külön témát ölel fel.

Dr. Vókó György

Jegyzetek

1. Bv. tvr.: A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló, az 1982. évi 22., az 1984. évi 21., az 1987. évi 9. számú törvényerejű rendelettel, valamint az 1989. I. VI. törvénnyel módosított 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet
2. Boros János-Vókó György: A pártfogó felügyelet alá helyezés előkészítésének kérdései a gyakorlati tapasztalatok tükrében. Magyar Jog XXXIII. évfolyam, 1986. évi 12. szám, 1045. oldal
3. Úgyészségi Közöny XXXI. évf. 1983. évi 6. szám, 19. számú állásfoglalás
4. Vabrik László: A javító- és büntetés-végrehajtási intézetekből elbocsátott fiatalok társadalmi beilleszkedésének tapasztalatai. Úgyészségi Értesítő XXV. évfolyam 1989. évi 2. szám 9. oldal
5. Vámbéry Ruzsem: Büntetőjog II. füzet Budapest, 1918. 127-128. oldal. Finkey Ferenc: Büntetestani problémák, Budapest, 1933. 277. oldal
6. V.ö.: Finkey Ferenc: Alkossunk törvényt az igazságügyi patronazs egyesületekről és a letartoztatott intézetekből kibocsátottak utógondozásáról Budapest, 1943. 8. oldal
7. Foltvos Jozsef: Vélemény a fogházjavítás ügyében. Pest, 1938. 48-49. oldal

8. V.ö.: Pál László: Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976. 155. oldal
9. Schäfer István: Utógondozás a visszaesés ellen. Jogtudományi Közlöny. 1949. évi 19. szám, 419-423. oldal
10. Gláser István: A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1975. 291. oldal
11. Vermes Miklós: Az utógondozás szerepe a bűnismétlés megelőzésében. Az Összehasonlító Kriminológia Nemzetközi Központjának IV. Regionális Szemináriuma. IM Budapest, 1980. 217-218. oldal
12. Tavassy Tibor: A szabadságvesztésből szabaduló visszaeső bűnözők társadalmi beilleszkedése. Belügyi Szemle, 1973. évi 10. szám, 33-39. oldal
13. Nagy Ferenc: Az utógondozás—pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. Az IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványa 10. tanulmánykötet, 70. oldal

REFORM ELŐTT

A pártfogó felügyelet ma és holnap

Felmerül a kérdés: milyen lehetőségek, kilátások vannak, hogyan is néz ki valójában a pártfogó felügyelet jelenlegi helyzete? Ezt most vázlatosan egyetlen konkrét példán, a Fővárosi Bíróság hivatásos pártfogói csoportjának helyzetén próbálom érzékeltetni.

Amikor az alábbiakban a Fővárosi Bíróságon dolgozó 14 hivatásos pártfogó helyzetéről és munkájáról vázlatos képet kívánok adni, természetesen kerülni fogom az országos szintű általánosításokat, de miután az országban a legnagyobb létszámú pártfogói csoportról van szó, úgy vélem, hogy ebből a képből is levonhatók bizonyos következtetések.

Mindenekelőtt megállapítható, hogy az elmúlt években csökkent a pártfogó felügyelet alá helyezettek száma. Amíg az évtized elején és közepén az egy hivatásos pártfogóra jutó pártfogoltak száma a 100-at is jóval meghaladta, 1991-ben ez a szám 30—40-re csökkent. A munkajellegű büntetések alkalmazása minimálisra csökkent, a közérdekű munka pedig jórészt még át sem ment a gyakorlatba.

A nagyarányú csökkenéshez azonban minden bizonnyal hozzájárultak egyéb okok is. Gondolok itt például arra, hogy a rendőrhatalósági felügyelet megszüntetésével, a rendőri ellenőrzések lazulásával egyre kevesebben kérik pártfogó felügyelet alá helyezésüket, másrészt a büntetés-végrehajtási intézetek részéről is egyre kevesebb az ilyen irányú javaslat. Az ítélező bírák egy része pedig a pártfogó felügyelet eszköztelenségére hivatkozva tartotta ezt szükségtelennek, ilyen helyzetben ugyanis a pártfogó felügyeletet bürokratikusnak, felesleges zaklatásnak vélték.

Válságos helyzet

Közismert, hogy a pártfogó felügyelet célja a mai jogi szabályozásban kettős: egyrészt a bűnismétlés megakadályozása érdekében az elkövető ellenőrzése és irányítása, a magatartási szabályok megszegése esetére joghátrány kilátásba helyezése (ennyiben maga is joghátrány), másrészt pedig segítségnyújtás a társadalomba való beilleszkedéshez, a szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.

Köztudott, hogy az ún. szociális-segítő funkció eszköz- és feltételrendszere ma nagyon szegényes és hiányos. Ilyen helyzetben pedig óhatatlanul a másik, az ellenőrző, irányító funkció lép előtérbe, ami a hivatásos pártfogói munka elburokratizálódását vonja maga után.

Az ellenőrzés egyre inkább a magatartási szabályok számonkérésén keresztül valósul meg. Ha itt figyelembe vesszük azt, hogy a ma használatos és előírt magatartási szabályok egy része — a bekövetkezett társadalmi, gazdasági változásokra is figyelemmel — az elítéltek jó részénél végrehajthatatlan, a számonkérő, ellenőrző funkció egy része is a gyakorlatban értelmét veszti. A pártfogó felügyelet funkciójának kettőssége sok esetben egymásra épül, egymást kiegészíti: az előírt magatartási szabályok betartásához ugyanis számos esetben segítségre van szükség, az eszközrendszer hiánya következtében azonban az ilyen elítélteknél éppen az ellenőrizendő magatartási szabályok válnak betarthatatlanná.

Úgy tűnik tehát, hogy a kör bezárult, és talán nem túlzott annak a következtetésnek a kimondása, hogy *a pártfogó felügyelet mai rendszere válságban van.*

A hiányzó (vagy hiányos) eszközrendszerből kiemelkedő fontosságú *a munkahely és szállás* kérdése. A korábbi állami vállalatokkal kötött együttműködési megállapodások megszűntek, a rendszerváltást követő piaci viszonyok fokozatos kiépülése, a munkanélküliség megjelenése mellett, az elítéltek részére történő munkahely és szállásszerzés egyre nehezebb, sokszor megoldhatatlan feladat. A hivatásos pártfogók ilyen helyzetben személyes kapcsolataik révén próbálkoznak különböző munkahelyeken, különböző szervezeteknél eredményt elérni. Találón fogalmazott az egyik pártfogó, aki szerint a *„szakképzetlen, büntetett előéletű emberek elhelyezése munkahelyre és munkásszállásra egyaránt mindennapos, egyenként megvívott csatát jelent a pártfogóknak az elzárkózó munkáltatókkal szemben. Az elítéltek elhelyezésének problémájával a pártfogó teljesen magára maradt egy olyan időszakban, amikor a büntetlen, szakmával rendelkező emberek foglalkoztatása is probléma a társadalom számára”.*

A gondokat csak fokozza, hogy a hosszabb szabadságvesztésből szabaduló elítélteknek *nem jár munkanélküli segély*, így szabadulásukat követően — munkahely hiányában — ellátatlanul maradnak, az esetenként kapott segély létfenntartásukhoz sem elég. Más esetben pedig a kisiparosok, különböző vállalkozók bejelentetlenül alkalmazták alkalmanként a pártfogoltakat, így nehezen igazolható, hogy valóban dolgoznak.

Külön gondot okoz a szabadulás után a betegek, megromlott egészségi állapotúak helyzete, akiknél *a leszázalékolás feltételei nem állnak fenn, de családi támaszuk sincs.* A segélyek a létfenntartásukat sem biztosítják. A pártfogó rendelkezésére álló, pártfogoltankénti 500 Ft-os segélykeret nagyon kevés.

A pártfogó felügyelet alá helyezettek számának csökkenése ugyanakkor azzal az előnnyel járt, hogy *a pártfogók és pártfogoltak kapcsolata személyesebbé vált*, több idő jut így a pártfogoltakkal való foglalkozásra. Ilyen helyzetben olyan területen is mód nyílik a segítségnyújtásra, ami ma még nem tartozik a szorosan vett pártfogói feladatok közé. A korábbinál többször látogatta meg a pártfogó a pártfogoltat családja körében. Az ilyen beszélgetések a tapasztalatok szerint eredményesebbek lehetnek, mint a hivatalos helyiségben történteké, ugyanakkor esetleg lehetőség van arra is, hogy a család más tagjait is bevonják a pártfogói munkába.

A pártfogoltak egy része nyíltan elmondja problémáit. Egyik pártfogónk megfogalmazása szerint „igaz, hogy ezeken a problémákon sok esetben nem tudunk segíteni, de a pártfogoltban feszültségcsökkentő hatása van ha kibeszélheti magát, mert valaki empátiával fordul felé... Néha kétszer-háromszor is átbeszéljük a bűncselekményt különböző megvilágításban, aminek következtében a pártfogolt saját maga ráébred hibájára, és másképpen látja magát és az elkövetett bűncselekményt is.” Eddig az idézet, amihez egy megjegyzést fűznék: nagy jelentőségűnek tartom ugyan e személyes kapcsolatok kiterjesztését és elmélyítését, amire a jövőben is nagy szükség lesz, de félok, hogy az egyéb eszközrendszerek esetleges további csökkenése mellett a tényleges szociális szolgáltatást és segítséget egyfajta elsősorban moralizáló, pszichikai segítségnyújtás váltja fel.

Ésszerű megközelítések

Az elmondottakból is látható, hogy megérett az idő a pártfogó felügyelet tartamának, eszköz- és szervrendszerének teljes újragondolására és reformjára. Addig is azonban, amíg ez kodifikáció szintjén bekövetkezik, a jelenlegi helyzetet alapul véve felvetek néhány megjegyzést, amelyek a továbblépés lehetőségeit érintik.

1. A hivatásos pártfogók régóta igénylik, hogy hozzanak létre olyan munkahelyeket, amelyek adókedvezmény kilátásba helyezésével és egyéb jutásokkal ösztönözhetőek arra, hogy a börtönből szabadultakat alkalmazzák és munkásszállást is biztosítsanak részükre. Az ilyen munkahelyekre és munkásszállókra az elítélteket pártfogói javaslatra vennék fel. Kérdéses azonban, hogy ennek az igénynek jelenleg mekkora realitása van. Amíg ebben a kérdésben nem történik előbbrelépés, a munkahelyek szerzése továbbra is a pártfogók egyéni leleményességétől, a különböző szociális segítő szervezetekkel való kapcsolataiktól függ. A szállást érintően ugyanez a helyzet. Itt jegyezném meg, hogy az elítéltek között egyre több a hajléktalan, akiknek az átmeneti otthonokban való elhelyezése — pártfogói kérelemre — álláspontom szerint is helyesen, nem arra tekintettel történik, hogy az illető börtönből szabadult bűnelkövető, hanem mert hajléktalan.
2. Feltétlenül szükséges a jelenlegi segélykeretek felemelése.
3. Mindenfajta jogszabályi változtatás nélkül előbbre lehetne lépni a büntetés-végrehajtási intézetekkel való kapcsolatrendszerben is, az elítéltek szabadulásra történő felkészítésében. Ma még gyakori, hogy amikor a hivatásos pártfogók — sokszor elég későn — megkapják a szabaduló elítéltek iratait, ezekből elég kevés információt szerezhetnek a szabadulás utáni helyzet megítélésére. Hasznos lenne ezért, ha még jóval a szabadulás előtt a pártfogók a területükön lévő büntetés-végrehajtási intézetekben személyesen is felvehetnék a kapcsolatot a leendő pártfogoltakkal, és nevelőikkel együttműködve a szabadulás idejére már beszerezhetnék a szükséges iratokat, kapcsolatba léphetnének esetleg a pártfogoltak családjával, volt munkahelyükkel, a területileg illetékes önkormányzatokkal, pártfogói csoportokkal, rendőri szervekkel stb. Itt jegyzem meg, hogy ebben az irányban a közelmúltban már konkrét lépések is történtek.

4. Szükség van a rendőri szervekkel való kapcsolatok újragondolására is. Ismeretes, hogy a közelmúltban a rendőrségnek a szabadultakkal kapcsolatos egyes ellenőrzési, felügyeleti intézkedési jogositványai megszűntek. Ugyanakkor *vannak egyes magatartási szabályok, amelyek betartását csak a rendőrség ellenőrizheti*. A pártfogoltak figyelemmel kísérésétől a különböző okiratok beszerzéséig, a pártfogói feljelentések intézéséig, az együttműködés valamennyi lehetséges területét át kell tekinteni. A rendőrségről szóló új törvény minden bizonnyal fog rendelkezéseket tartalmazni ezekről a kérdésekről is.
5. A pártfogói csoportban emellett olyan egyéb — jogszabályi változtatásokat igénylő — elgondolások is születtek, amelyeket esetleg megfontolhatna egy későbbi kodifikáció. Ezek közül kiemelném a következőket:

A pártfogó felügyelet személyi igazolványba való bejegyzése hátrányosan érinti a pártfogoltat, ezért a bejegyzés elhagyása indokolt, a külön magatartási szabályok ellenőrzését a rendőrséggel történő újfajta együttműködés útján lehetne megoldani.

Fontos lenne *a közérdekű munka új végrehajtási szabályainak megalkotása*, ami lehetővé tenné gyakorlati alkalmazását.

Csökkenteni kellene a pártfogó felügyelet időtartamát, aminek meghatározásában az eddigieknél rugalmasabban, differenciáltabban kéne eljárni.

Igényként merült fel az is, hogy a kedvezmények visszavonása tárgyában a pártfogók közvetlenül és ne az ügyészen keresztül forduljanak a bv. bíróhoz.

A kapcsolatok nem intézményesek

A rendszerváltozást követő felgyorsult politikai-társadalmi átalakulásban tömegesen jönnek létre a kialakulóban lévő civil társadalom önszerveződő cselei, a különböző intézmények szociális segítő szolgálatai. A hivatásos pártfogók hamar felismerték ennek jelentőségét, és létrejöttük pillanatától kezdve kezdeményezték e szervekkel a kapcsolatfelvételt, több esetben már eredményesen igénybe vették szolgáltatásaikat. Csak példaként sorolnék fel néhány ilyen intézményt, mint a Máltai Szeretetszolgálatot, a Menhely Alapítványt, a Szeretet Misszionárusait, a különböző egyházi hivatalokat, Teréz anya ingyenkonyháját, a Fiatalok Önszegélyező Egyesületét, a Hontalanok Gondozási Központját stb. Az igénybe vehető szolgáltatások többsége pénzszegélyből, ruhánemből, szálláson való elhelyezésből, ingyenes étkeztetésből áll. Az említettek kivül természetesen kapcsolatot tartanak a helyi önkormányzatokkal, a Magyar Vöröskereszttel, a családsegítő központokkal.

A gondot ezen a területen is az okozza, hogy ezekkel a szervekkel *a kapcsolatok kiépítése nem intézményesen történik*, hanem a pártfogók személyes kapcsolatai révén, amelyek sokszor esetlegesek és a pártfogók személyes elhatározásától függenek. A megfelelő koordináció és informáltság hiányában a pártfogók például újságokból szereznek tudomást arról, hogy hol működik ingyenkonyha, hol található a hajléktalanok szállása.

A pártfogói szervezet ugyanakkor a jövőben nem nélkülözheti ezekkel a szervekkel a segítő szolgálatait, ezért már most keresni kell a velük való szoros együttműködés legeredményesebb formáit.

A pártfogó felügyelet jelenlegi helyzeténél maradva még általánosan elterjedt vélemény a pártfogók között, hogy *az elmúlt években megszűnt munkájuk országos szintű koordinációja*, s miután ez a fővárosi, megyei bíróságok keretében nem lehetséges, munkájukban izolálódtak és magukra maradtak. *Sokan úgy érzik, hogy tevékenységüknek nincs gazdája, jöllehet a bűnözés soha nem tapasztalt emelkedése mellett munkájukban még inkább szükség lenne a központilag is intézményesített segítségre, koordinációra.*

A pártfogó felügyelet ellátása álláspontom szerint a jövőben is elsősorban állami, kormány szintű feladat lesz, még akkor is, ha egyre nagyobb jelentőségre tesznek majd szert ebben a munkában a hatósági jogkörrel nem rendelkező szociális segítőszolgálatok. Felmerült a kérdés, hogy a hivatásos pártfogói csoportok a jövőben a megyei (fővárosi) bíróságok keretén belül, vagy esetleg más szervezethez tartozva működjenek-e tovább.

Milyen szervezetben?

A Fővárosi Bíróság hivatásos pártfogói többségének véleménye az, hogy a pártfogók a jövőben is a legeredményesebben a jelenlegi bírósági szervezetben tudják ellátni feladataikat. Egyes elgondolások szerint a rendőrségi szervezetbe betagozódva a pártfogó felügyelet ellenőrző, irányító, kényszerlemei kerülnének előtérbe a szociális, segítő funkcióval szemben, míg más intézményekhez csatolás esetén (pl. Népjóléti Minisztérium, helyi önkormányzatok) — mivel nem tisztán szociális tevékenységről van szó —, az ellenőrző, kényszerítő funkció szorulhat háttérbe, ezért a leoptimalisabb a bírósági szervezetben való meghagyása, ahonnan lehetséges a végrehajtás tevékenységének a folyamatos ellenőrzése is.

Álláspontom szerint — garanciális okokra is figyelemmel — *a pártfogói rendszernek az igazságügyi szervezetben való meghagyása lenne indokolt.* A leoptimalisabb szervezeti hovatartozást illetően azonban csak akkor lehet megnyugtató választ adni, ha ismerjük már részleteiben is a megújuló, a sürgősen megreformálandó jövőbeni pártfogó felügyelet céljait, hatáskörét, eszközrendszerét, kapcsolódási pontját az igazságszolgáltatáshoz, elhelyezkedését és teendőit a szociális védőhálón belül.

Itt kell megjegyezni, hogy a mai pártfogó szervezetnek a megyei (fővárosi) bírósági szervezetbe történő teljes integrációjára a mai napig nem került sor. Ennek több oka lehet, közülük én csupán kettőt emelnék ki.

Az egyik a pártfogó felügyeleti munka korábban már említett *sajátos kettőssége*, amelyben a szociális-segítő funkció csak közvetetten kapcsolódik a büntető igazságszolgáltatáshoz, a másik pedig az, hogy a hivatásos pártfogók jelenleg a büntetés-végrehajtásban fejtik ki tevékenységüket, bizonyos fokig elkülönülve az ítélező bíróságtól.

A hovatartozás kérdésére is a most bekövetkezendő reformnak kell választ adnia. Itt nyilván sok mindent kell majd mérlegelni: ha és amennyiben pl. a pártfogókat nemcsak a büntetés-végrehajtásba, hanem a büntetőeljárásba is bevonják, kapcsolatuk az ítélező bírósággal sokkal szorosabb lesz, részeseivé válhatnak az ítélező munkának. Más oldalról viszont a szociális és segítő tevékenység várható megújulása és megsokszorozódása olyan feladatok ellátását is maga után vonhatja, ami nem tartozik a szorosan vett büntető igazságszolgáltatás kompetenciájába, így a megyei (fővárosi) bírósági szervezetbe sem.

Kérdéses az is, hogy ma a fiatalok és felnőttek pártfogó felügyeletének egységesítése milyen és mekkora pártfogói hálózatot és szervezetet igényel. Mindezek és sok más kérdés ma még megválaszolatlan, és csak az egész rendszer elemző, alapos újragondolása után lehet a szervezeti hovatartozás kérdésében is megnyugtatóan állást foglalni.

Adalékok a reformhoz

Végezetül még néhány reflexió a pártfogó felügyeleti rendszer elkövetkezendő reformjához.

A büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultak pártfogó felügyeletén és utógondozásán túl ma a pártfogó felügyelet az *alternatív büntetési formákhoz* kapcsolódik. A felnőttekkel szembeni elrendelésére egy *főbüntetésnél* — végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés — és egy *intézkedésnél* — próbára bocsátás — kerülhet sor. Számos olyan eset van, hogy a két szankció alkalmazása mellett még akkor sem kerül sor a pártfogó felügyelet elrendelésére, ha az indokolt volna. Ezért is tartom lehetségesnek, hogy a pártfogó felügyeleti rendszer reformja egy hatékony, jól működő pártfogói szervezet esetén az alternatív büntetési formák esetleg gyakoribb alkalmazását és jóval több pártfogó felügyelet elrendelését vonhatná maga után.

A reform során határozni kell a pártfogói munka tartalmáról és terjedelméről. Ismeretes, hogy az angol rendszerben ez a büncselekmény áldozatainak megsegítésétől a bírósági információk szolgáltatásáig, a bűnelkövetők közösségben történő felügyeletétől a bebörtönzöttekkel és hozzátartozóikkal való törődésig terjed. A feladat és hatáskör jövőbeni bővülésének nyilvánvalóan együtt kell járnia a megfelelő szervezeti és személyi konzekvenciákkal is, a hivatásos pártfogók közötti részletes munkamegosztás kialakításával.

A szervezeti hovatartozás eldöntése mellett nyilvánvalóan bővíteni kell a működéséhez szükséges anyagi forrásokat. Szükség van a pártfogói munka országos koordinációjára is. Az eredményes működés ugyanakkor csak a fokozatosan kiépülő szociálpolitikai intézményrendszerhez való kapcsolódás és együttműködés alapján képzelhető el. A szociális segítő tevékenységhez *nélkülözhetetlen az önként szerveződött civil közösségek bevonása, szolgáltatásaik, felajánlott programjaiknak igénybevétele.* Mindez feltételezi a pártfogói tevékenység országos és helyszíni koordinációját.

A közérdekű munkát érintően a jogi szabályozás, különösen a végrehajtási jogszabályok megváltoztatásával, az alkalmazáshoz szükséges infrastruktúra kialakításával talán a bírói szemlélet is változna, a szankció alkalmazhatóságát illetően.

Végül még egy megjegyzés: külföldi tapasztalatok alapján a hivatásos pártfogó processzuális helyzetén változtatna az a lehetőség, ha nemcsak a büntetés-végrehajtásba, de a büntetőeljárásba is bevonnák őket a bíróságnak készített környezetanulmányokkal, amelyekből információkat kapnának az elkövetők személyiségéről, családi viszonyairól, magatartásáról, életmódjáról, továbbá a környezetében található és igénybe vehető szociális segítőszolgálat lehetőségeiről. Mindezek az információk a bíróságok ítélkező munkáját is jelentősen segíthetnék.

MIT AKARNAK A PÁRTFOGÓK?

Már a rendszerváltozást megelőzően is látszottak a repedések, azóta bizonyosság, hogy a pártfogó felügyelet jogintézménye válságba került. A törvényben előírt feladatok, céljának nem tudott megfelelni. Az első jelzést az utógondozásra szoruló pártfogoltak adták elégedetlenségükkel, írásaikkal. Nem kaptak konkrét segítséget, szálláshelyet, munkát, segélyt. Kevés lett a jó szó, a megértő szolidaritás.

Olyan jogszabályi változások következtek be, mint a szigorított őrizet, a közveszélyes munkakerülés, valamint a rendőri felügyelet megszüntetése. Ezt követte az 1990. évi közkegyelem. Így hát jelentősen csökkent a pártfogoltak száma a korábbi gyakorlathoz képest. A büntetés-végrehajtási csoportok irányítói elsősorban az iratanyag csökkenését érzékelték és egy-két megyében a pártfogót ideiglenesen más feladat ellátásával is megbízták. Tehát további jelzés következett, kezdődtek a találgatások, akadt olyan intézménycsoport, ahol úgy tudták, hogy megszűnt a pártfogó felügyelet.

Ilyen körülmények között egyre gyakrabban keresték egymást telefonon és személyesen a bíróságokon hivatalban lévő hivatásos pártfogók, vitatgatva, elemezve egzisztenciális és szakmai jövőjüket. Nem találták helyüket az igazságszolgáltatás rendszerében, a megyei (fővárosi) bíróságok vezetőinek szemléletén múltott megítélésük és a tárgyi feltételek biztosítása. Felmerült tehát a jogos igény: az intézmény reformja elkerülhetetlen.

Két fontos országos tanácskozás szerveződött 1991-ben. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Pálhalmára hívta össze a pártfogó felügyelet szakértőit és a témával szakmai kérdésként foglalkozókat.

A Magyar Kriminológiai Társaság szintén országos tanácskozás keretében kérte fel Dr. Vathy Ákost, a Fővárosi Bíróság elnökhelyettesét, aki *Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet* címmel tartott előadást.^x Hangvétele jogpolitikai elveket, jogalkalmazói gyakorlatot egyesített, de nem idegenkedett a bátor kezdeményezéstől és felhívta a jogalkotó figyelmét a további elemzésre, a bírói gyakorlattól ugyanis ma még idegen a szabadságvesztést kiváltó alternatív büntetések alkalmazása.

A fenti gondoktól és e két fontos tanácskozástól indítva a bíróságokon hivatalban lévő pártfogók országos koordinátor hiányában szövetségbe tömörültek.

Az 1992. május 6-án rendezett közgyűlésen megalakult a Magyar Pártfogók Országos Szövetsége (továbbiakban szövetség), amelynek célja a magyar hivatásos pártfogók és a munkájukat segítők tevékenységének összefogása, a szakmai színvonal emelése.

A szövetség a cél megvalósítása érdekében

- szakmai érdekképviseleti és érdekvédelmi feladatokat lát el,
- szakmai összejöveleket, tanfolyamokat, előadásokat szervez,

^x Előadásának rövidített változatát Reform előtt címmel e számunkban közzöltük. (A szerk.)

- *bűnmegelőzési feladatkörben jogszabályok alkotását kezdeményezi és vélemény nyilvánít ilyen jogszabályok tervezetéről,*
- *kapcsolatot létesít és tart fenn hasonló tevékenységet folytató szövetségekkel, egyesületekkel, intézményekkel,*
- *nemzetközi kapcsolatokat tart fenn külföldi szakmai szervezetekkel.*

Az előkészítő munka során szemléletbeli, felfogásbeli nézeteltérések csaptak össze. A vita alapját a törvény megfogalmazása, illetve annak értelmezése okozta. Nevezetesen az, hogy a törvény kettős jogpolitikai célt tűzött ki a pártfogó felügyelet feladatául: a segítséget, támogatást, szükség esetén pedig az ellenőrzést és a felügyeletet. Mivel az új törvénytervezet is meghagyja e kettősséget, a törvény szellemében volt célszerű gondolkodni a szövetség céljának, feladatának meghatározásában. (A pártfogók legnagyobb többsége ezt helyesli.) Elfogadtuk azt a nézetet, hogy az utógondozás és a felügyelet valóban rokonértelmű ha büntetőeljárással párosul, de tagadva azt a felfogást, hogy ez a pártfogás dilemmája. Az utógondozás, a bűnelkövetés megelőzésének tárgyi és személyi feltételeit kell új körülmények között, elsősorban a szociális szféra területén megváltoztatni.

A pártfogó személye

E munkában lényeges elem a pártfogó személye. Milyen legyen az eredményt elérni tudó pártfogó?

A saját közigazgatási területén olyan köztisztelőben álló személyiség, aki képzettségével, humánus elkötelezettségével, személyes varázsával hatni tud, aki képes *szigorú szeretettel* mindent megtenni a pártfogolt személyes védelméért, de szükség esetén büntetni is. Akit nem terhelnek egyéni, egzisztenciális gondok, aki maga is kiegyensúlyozott és emberszerető. Aki nem haragszik a világra, akinek hite van abban, hogy tetteivel nevelni tud, bízik önmagában és a rábízott feladat megoldásában, aki azt a bölcsességet tartja, hogy: Jó ember nem az, aki jót tud tenni, hanem az, aki nem tud rosszat tenni.

Téved az, aki azt tartja, hogy ilyen nincs, ez idea.

Ma valóban nem létezik ez a felrajzolt ideális pártfogó, de miért? Egyfelől anyagi, egzisztenciális, tárgyi feltételek hiánya miatt. Másfelől a legtöbb pártfogó információhiányban szenved.

Intézményes továbbképzés 1985 óta nincs sem központilag, sem helyi szinten. Olyan speciális ismeretekre volna szükség, amit autodidakta módon nem lehet megszerezni. Az ideális pártfogónak rendelkeznie kell (kellene) pedagógiai, szociológiai, pszichológiai, kriminológiai ismeretekkel, egyre több jogági: büntető-, polgári-, társadalombiztosítási és munkajogi ismerettel.

Efféle speciális képzés nem képzelhető el helyi vagy országos szinten szervezett tanácskozás, 3—4 napos tanfolyam formájában. Ezt valamelyik felsőfokú intézménynek kellene vállalnia és a képzést szakvizsgához kötni. Így teremődne tisztelet, rang a pártfogói szakma számára.

A szövetség minden lehetséges módon arra fog törekedni, hogy a felsorolt tudományágak képviselőit meggyőzze a legcélszerűbb képzési formáról, jól használható tematika megalkotásáról.

Szakmai összefogás

Az alapító okirat tartalmazza céljai közt a hivatásos pártfogók és a munkájukat segítők tevékenységének összefogását, szakmai színvonalának emelését.

A szövetség megyei koordinátorai közreműködésével már megkezdte az előfeltételek kialakítását a hatékony bűnmegelőzés és a szociális segítség vonatkozásában, amikor munkamódszerének választotta a megyék legfelsőbb vezetőivel való találkozások szervezését. A bíróságok, rendőrségek, bv. intézetek vezetőit kéri közös tanácskozásra, lehetőleg országgyűlési képviselők részvételével. Ezeket a tanácskozásokat kell kutatni az önkormányzatok, intézmények, egyesületek, karitatív szervezetek segítő lehetőségeit, amit a megyei koordinálással megbízott pártfogó összefog és egyben irányítja a társadalom önkéntes résztvevőit. A pártfogókat menedzseli, a megfelelő helyre irányítja. (Ha tudja.)

A pártfogó saját területén működő egyesületek, szervezetek, intézmények, hivatalok képviselőinek személyes jó ismerőse lehet, munkakapcsolatuk biztosítékot nyújthat arra, hogy a törvényben előírt kettős feladatának legalább egy hányadát elvégezhesse. Ekkor nem kell tartania a pártfogás dilemmájától.

A szövetség bel- és külföldi kapcsolatai kiépítését fontos feladatnak tekinti. A megalakulás óta rövid idő telt el, a szabadságolások gátat szabtak a kapcsolatkeresésnek. Nem titkolt szándéka a szövetségnek, hogy alaposan megismerje a szervezetek, intézmények, egyesületek célját, feladatát és azt a találkozási pontot, ahol az együttműködés nem formális. A kialakulóban lévő kapcsolatok a szándéknyilatkozatok szintjén tartanak, mert több helyen gondot okoz a törvények hiánya, nevezetesen az úgynevezett bv. törvény, valamint a szociális és a rendőrségi törvény.

Az alábbi kapcsolatok megszervezését szorgalmazza a szövetség: a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének helyi szerveivel, szervezeteivel, a Finkey Ferenc Büniügyi Reform Társasággal, a Humanitás Bűnmegelőzés és Társadalmi Beilleszkedést Segítő Társasággal, a Magyar Börtönügyi Társasággal, a Magyar Vöröskereszttel, a karitatív szervezetek sokaságával.

A pártfogók munkája természetes módon kapcsolódik a bv. intézetekhez, a rendőrség különböző szervezeteihez, az önkormányzatokhoz, minisztériumokhoz, a felsőfokú intézményekhez, valamint a külföldi, hasonló célú szervezetekhez.

Céljai közt említi a szövetség jogszabályok alkotásának kezdeményezését és jogszabályok tervezetéről való véleménynyilvánítást.

Jogszabályok alkotásának kezdeményezésére a pártfogók Dr. Kabódi Csaba Munkabüntetések a 20. században című irását tartják figyelemre méltónak. Kezdeményezni fogja a szövetség az Igazságügyi Minisztérium illetékes hivatalában a közérdekű munkára kötelezés intézményének bevezetését. Az említett írásból kitűnik, hogy „A közérdekű munkára kötelezés mint sajátos büntetési nem újszerűsége abban áll, hogy alkalmazhatósága az eljárás alá vont személy beleegyezéséhez kötődik és a végrehajtás irányításában döntő szerepet játszik a pártfogó. E szankciónem csak a kontinentális jogrendszerekben újdonság, hiszen az angolszász büntetőeljárás — magánjogi gyökerei folytán mindig is elfogadta a vádlott rendelkezési jogát, sőt az utóbbi időben ez — bizonyos alküelemek segítségével — meg is erősödött. A pártfogó működése nem

PÁRTFOGÁS - UTÓGONDOZÁS

kapcsolódik kizárólag a végrehajtáshoz. Szerepe van a büntetés kiszabásában is, hisz támogatja a bírót, amikor az adatokat gyűjt a vádlott életkörülményeinek megismeréséhez. A vádlott hozzájárulása a büntetés kiszabásához mint feltétel növeli a végrehajtás hatékonyságát. Természetesen nem emiatt lett általánosan elfogadott Európában e szankciónem. A dolog mögött az áll, hogy csak így lehetett összeegyeztetni az ENSZ Egyezségokmány, illetve az Európai Emberi Jogi Konvenció kényszermunka-tilalmát és a munkával büntetés tényét."

Nem tudni milyen eredménnyel, de a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet módosításáról szóló törvényjavaslathoz a szövetség írásban megtette javaslatát az igazságügyi miniszternek. Bízva abban, hogy a parlament a javaslatokat fontolóra veszi, s legalább a miniszteri utasítás szintjén akceptálja.

A javaslatok között szerepelt például a *közérdekű javító-nevelő munkáról* szólva, hogy az jelenleg eredménytelen, alkalmazása nagyon ritka. Sem a munkahelyek, sem az elítéltek nem érdekeltek a büntetés efféle végrehajtásában. Eredményessé úgy lehetne tenni, ha az ítélet előtt a munkahely megismerné az elítéltet a pártfogó közreműködésével és megállapodnának az elvégzendő munkában. A pártfogó felterjesztése alapján szabná ki az ítéletet a bíróság.

Érdekvédelem

Érdekvédelmi tevékenységet is vállal a szövetség. A pártfogók előmeneteléről és javadalmazásáról az 1990. évi LXXXVIII. törvény rendelkezése alapján írásban kereste meg az igazságügyi minisztert.

A fenti törvény részletes indoklása során az 1—2. §-okhoz kimondja, hogy az érdemi munkát ellátó bírósági tisztviselő munkája ellátásához szakirányú végzettségre vagy speciális igazságügyi ismeretekre van szükség. Gyakorlatban ez azt jelenti, hogy hivatásos pártfogó, vezető, vezetőhelyettes csak felsőfokú végzettségű lehet. A pártfogók többsége pszichológus, pedagógus, továbbá jogász végzettségű, így méltánytalan esetükben a kezdő bírák bérének 50%-át megállapítani. Elismerve a bírák felelősségét, szakvizsgára kötelezésüket, valóban indokolt a százalékos megkülönböztetés, de nem a fenti arányban. Egyetértésben az Országos Bírói Tanács elnökével, 75%-ban méltányos a megállapítás a törvény módosítása során.

A szövetség bel- és külföldi kapcsolatait úgy és akkor tudja megerősíteni, hasznos, célszerű egyezséget kötni, ha gazdasági erejét is megalapozza. Ma már egy tanácskozás, mely igényes előadók felkérésével szerveződik, meglehetősen költséges. A befolyt tagdíjak és a várható állami támogatás csak a legszükségesebb kiadások fedezésére elegendő. Ezért keresni kell az önkormányzatok, szponzorok segítségét. A társadalomnak ugyanis önvédelmi okokból vállalnia kell a bűnmegelőzést, a bűnisméltés elkerülését.

Optimista a szövetség abban, hogy a pártfogó felügyelet új utakat járva megerősödik. A pártfogók legnagyobb többsége alkalmas jövőbeni tiszte betöltésére. Leleményes, elhivatott, jó szándékú pártfogók vannak többségben. Kint vannak a területeken, építgetik kapcsolataikat az új szervezetekkel és nem baj az, hogy ma még kis léptekkel haladnak. Nem szabad elkövetni azt a hibát, hogy a jóléti államok pártfogó felügyeletének

gyakorlatát másolják. A tapasztalatok elemzése, megfontolása után sajátos viszonyaink között és a remélhetőleg egyre több végrehajtható, korszerű jogszabály segítségével vélhetően megváltozik majd elsősorban a pártfogoltak, a társadalom, az ítélkező bírák véleménye a pártfogó felügyeletről.

Horváth Károly

VÁLLALKOZÓ BÖRTÖN

Ma már nem szenzáció, hogy a gyulai börtönből az elítéltek közül jó néhányan felügyelet nélkül kijárnak dolgozni a városba. Egy éve, amikor ez a gyakorlat elindult, még akadt ellenvetés. Táplálhatta előítélet, hagyományos őrzési rendhez tapadó szemlélet, a bátor újítással szemben megnyilvánuló irigység, de éppúgy jó szándékú óvatosság is. Folyóiratunk az 1992. évi első számában már beszámolt a gyulai kezdeményezésről, akkor elsősorban a hétvégi kimenő új elemeit világítva meg. Napjainkra — az ET ajánlásaival összhangban — mindaz, ami az elmúlt egy évben a gyulai büntetés-végrehajtási intézetben ez ügyben történt, jól átgondolt, a részek rendjéből egészet alkotó rendszerre teljesedett. Azt a törekvést mutatja be modellszerűen, amely hangsúlyozza, hogy a börtönbüntetés csak átmeneti állapot, hiszen az elítélt kintről jött és oda tér vissza, ezért lehetőség szerint segítséget kell kapnia ahhoz, hogy kapcsolatai (családdal, munkahellyel) megőrződjenek, ha lehet, újraépüljenek.

Ezt a gyulai börtön önmagában, települési összefogás, de hozzátehetem, önkormányzati, vállalkozói érdek híján aligha tehette volna meg. Szükséges volt tehát újraértelmezni a bv. intézet helyét a városi-megyei kapcsolatrendszerben. Az elzárkózó börtön megítélését így — fokozatosan — egy nyitottságra törekvő intézmény képe váltotta fel. Kiderült, sok, meglehetősen széttagoltan, önmagában dolgozó intézmény, szervezet talál közös tennivalót. Akkoriban a börtönben rendezett nyílt napon ezt megfogalmazták az utógondozásban érdekeltek: a település családgondozói, pártfogói, a karitatív közösségek képviselői. Tisztázták: együtt könnyebb lesz (lehet), mint külön-külön. A gondolatot felkarolta a helyi és az országos sajtó, a televízió többször foglalkozott a gyulai kezdeményezéssel. Talán ennek is köszönhető, hogy a város lakói megértően fogadták az elképzelést. Idén májusban dr. Huszágh József, az intézet parancsnoka újabb nyílt napra hívta meg mindazokat, akik munkakapcsolatban állnak (vagy állhatnak) a börtönnel, a már említetteknek kívül az elítélteket foglalkoztató (vagy azt fontolgató) vállalatok képviselőit, a bíróságok és ügyvédségek vezetőit, az ügyvédi kamarát, s természetesen a sajtót. A résztvevők 62 oldalas „dossziét” kaptak a börtönről, s arról az igyekezetről, amely a „gondoskodás rabsága” helyébe az arra érdemes elítéltek „önérvényesítő tevékenységét” állítaná. Ez megnyilvánul a családi kapcsolatok ápolásában, erre szolgál a hétvégi kimenő Gyulán kidolgozott gyakorlata, s ehhez segítség az a szerződéses viszony, amely a munkaadó vállalatok és a börtön között — az elítéltek érdekében — létrejön.

Milyen előnyök rejlenek hát e vállalkozási szerződésben, mennyire teszi lehetővé az efféle munkalehetőség az elítéltek szabadulás utáni beilleszkedését? Ennek néztünk utána gyulai riportunkban.

Városi polgármesteri hivatal

(Béres István)

— Mint a városfejlesztési és környezetvédelmi osztály vezetője, nyugodt szívvel mondhatom, a börtön jó munkaadó. Szigorúan fogja a munkásait. Ki érti, miért változik meg mindez, ha az illető szabadul? Az itt dolgozók többsége önálló életvitelre alig-alig alkalmas. Így, szigorú benti felügyelettel, igen. De ha egyedül kell dönteni, gondokat legyűrni? Naponta látom, a szabad munkanélküliek — Gyulán élnek vagy ötszázan —, akik a munkaközvetítőtől jönnek, nagyon gyengén dolgoznak. Egy-két kubikus akad, aki érti a dolgát, de a többiek... Pedig a munka nem túl bonyolult. Az elhanyagolt területeket, parkot, temető környékét stb. hozatjuk rendbe, a közmunka javarészt ebből áll. A rabok munkafegyelme jó. Szívesen vállalnak szombati munkát. Október 6-ára őket „csinosították ki” a szabadságharcos emlékhely környékét.

Katonai gyakorlóruhában dolgoznak, az utca népe nem nagyon ismeri fel őket. Kezdetben bennem is volt egyfajta fenntartás, nem lesz-e baj valahol, de bízom a bévésekben. Ők bizonyára jól ismerik az embereiket. Dolgoztak magánháznál, egyéni vállalkozó is alkalmazta (kertészetben) őket. Óriási különbség: ha keményen kell, mondjuk, kaszálni, a szabad ember — legalábbis aki nekünk dolgozik — időnként elmegy a kocsmába, s aztán vagy visszajön vagy nem, a rab viszont biztos hogy nem tér be még véletlenül se... Egyszer azért előfordult. Fegyelmit kapott, később elkerült Gyuláról. Pedig szabadulása után is szívesen foglalkoztattam volna...

Örülnek, ha több emberem lenne, de a börtön szigorúan szelektál. Csak az dolgozhat nálunk, akiről feltételezik, hogy nem él vissza vele. Különös: *amíg a munkaközvetítőtől érkezők között nincs szakmunkás, addig a rabok között van.* Előfordult, hogy egyikük a szabadulás után tovább dolgozott a polgármesteri hivatalnál, mint munkanélküli közmunkás. Havonta hat-hét embert foglalkoztatok, járdát építenek, gazt irtanak, csatornát tisztítanak, parkokat rendeznek, a havi minimálbérük kb. 8000 forint.

A gyulai börtön parancsnoka

(dr. Huszágh József alezredes)

— Vállalkozási szerződést kötünk, amely meghatározott időre szól. A börtön e viszonyban, úgymond, alvállalkozó. A munkaadó viszont — ez kikötésünk — nemcsak munkát ad az elítélteknek, hanem egyben *társadalmi pártfogói szerepet is vállal.* A szerződéskötésnek többféle előzménye lehet. Ha például az elítélte, akiről azért tudjuk, hogy nem megrögzött bűnelkövető, igényt tart a volt munkahelye, s jelentkezik érte az egykori vezetője, akkor nagyon fontos szempont, hogy *az elítélt tulajdonképpen nem veszíti el az állását, hanem szabadulása után — remélhetőleg — ugyanoda tér vissza.* De bizonyos munkahelyeken egyszerűen adódhatnak munkaerőgondok is. Ide sorolom a közmunkát. Előfordul az is, hogy olyan nehéz, piszkos a munka, amire bajosan találni szabad munkavállalót. A Vasipari Szövetkezet melegüzemében dolgozó hat elítélt (szabadokkal együtt) igencsak keményen megdolgozik a pénzéért. Természetesen az is előfordul, hogy *a munkaadó egyszerű gazdasági megfontolásból alkalmaz elítéltet:* a rezsioradíj összegét — nem bérjellegű kiadás lévén — költségként elszámolhatja, miközben nem kell tb.-járulékot fizetnie, nem ad szabadságot, nincsenek szociális kiadásai stb. Végső soron mindegy: a belső foglalkoztatás visszaszorulásával, egykor sikeres telephelyünk megszűnésével új helyzet állt elő. Zárkában ücsörgő, önmarcangoló, egymásra (és a bévére) fenekedő elítéltek indulatával nehéz megbirkózni, ráadásul ez az állapot az elítélte nézve is hátrányos. Hozhatnám indoklásul az európai börtönsszabályokat, de ennél fontosabb: dolgozó elítélteivel a börtön nyilvánvaló és hasznos igényeket tud kielégíteni, kétféle értelemben is. Ha van elvégzendő munka, legyen, aki elvégzi. Ha van munkaképes elítélt, keressünk neki munkát! S ha mindez összehangolható a szabadulás előkészítésével, külön előny.

Átlagosan huszonöt elítélt tizenegy munkahelyen dolgozik. Nyolcan előző munkahelyükön, eredeti munkakörükben, mások a 60—200 forint között mozgó rezsioradíj keretében különböző helyeken.

Félő, hogy ez az ígéretes folyamat hamarosan megszakad. Ha ugyanis az elítélt egykori munkahelyi vezetője valamikori dolgozójára akkor is igényt tart, amikor az illető börtönbe kerül, aligha fog — a várható jogszabályi előírásnak megfelelően — 3, illetve 6 hónapig várni rá. Vagy minimális időkieséssel, vagy azonnal — folyamatosan — foglalkoztatná, a bv. intézettel kötött szerződés alapján. A törvényjavaslat viszont fenntartja a fogházban 3, börtönben hat hónapos „megismerési” időszakot. Holott lehet, hogy egykori munkahelyén az illetőt évek (évtizedek) óta ismerik és garanciát vállalnak érte. Ha a törvény így lép életbe, akkor ugyanabba a helyzetbe hozzuk az

elíteltet, mint korábban: *megszűnik a munkaviszonya, az állását más tölti be, tehát ha szabadul, kezdhet mindent előlről.* A börtön pedig — ha a jogszabály kivételt nem kínál — végleg lemondhat egy preventív szándékú, beilleszkedést segítő foglalkoztatási formáról.

A Százéves cukrászda üzletvezetője

(Kósa Zsuzsa)

— A város gyöngyszeme ez a ház, korabeli hangulatot árasztó eredeti berendezéseivel, múzeumi jellegű cukrászműhelyével. Esténként klasszikus muzsika szól, havonta irodalmi est várja a vendégeket. Hogy e megkapó környezetben miért alkalmazok elíteltet? Mert az *elítélt* (nálam legalábbis) *stabil munkaező.* A fegyelmező (börtönbeli) háttér itt kiegészül a kollégák emberiségével. Ha jól dolgozik és tisztességesen viselkedik, itt nem érzi magát elítéltnak. Korábban is dolgozott nálam egy fiatalember, elvégezte az összes férfimunkát. Azóta szabadult, galvanizálóknál dolgozik, de havonta egyszer meglátogat. Én vagyok a „nem hivatásos pártfogója”.

Igaz, mielőtt bárkit alkalmaznék, bemegyek a börtönbe, tájékozodom, megtudom, mit követett el, vagyis „megnézem magamnak”. Jelenleg egy elítélt nő dolgozik a cukrászdában, konyhai kisegítő. Gyakran bejön érte a férje, a gyerek is. A kisfiú tudja, hogy az anyja „rosszat csinált, ezért most megbüntették”, de azért a fagyaltot anyu kezéből kapja. Az asszonyon az utóbbi időben óriási (pozitív) változás tapasztalható. Újra nőnek érzi magát, időnként fodrászhoz jár, sokat ad a személyes higiéniára. A tanuló lányok Irénke néni nevezik, befogadták. Születésnapjára a múltkoriban tortát kapott tőlünk. Nagyon boldog volt. Vitte magával a börtönbe, megosztotta sorstársnőivel. A cukrászdában ő a nélkülözhetetlen minden, mi pedig a bizalom erejével segítünk neki. Remélem, tartósan...

* * *

A családsegítő központ munkatársai elmondták, hogy ők — bár a kapcsolat régi keletű — konkrét esetekben, a börtön kérésére segítenek, főként ha az elítélt családját

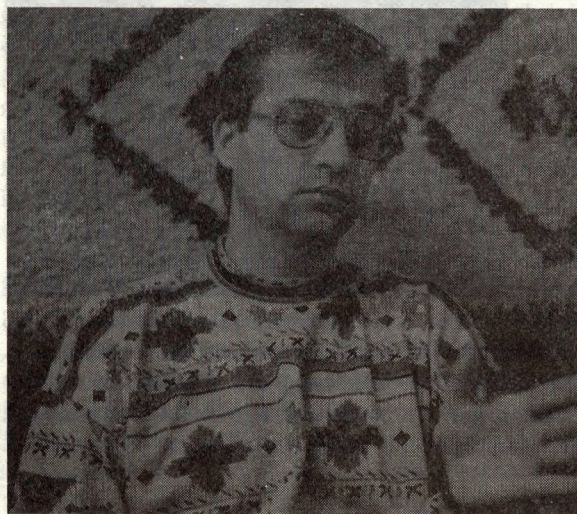
kell felkeresni. Legfőbb gondjuk, ami persze a szabadulókat is érinti, hogy mindössze egy ún. *krizisszobájuk* van, amit a Komló Szállóban tartanak fenn. Arra, hogy albérletet és munkát találjanak, alig-alig van esély, ráadásul munkájuknak csak töredéke a börtönből szabadulók támogatása. Nehéz dacolni azzal a szemlélettel, amely szerint pénzt keresni igazán csak feketemunkával lehet. Ha az adóhivatalt átejtetni, a munkaerőhivatalt kijátszani egyszerű csínytevés, a legális bérből viszont (ha van egyáltalán) nehéz megélni, akkor a családgondozó mit tehet? Néha maga is feketemunkát kerít a rászorulóknak.

A gyulai városi családsegítők ráadásul megyei problémákkal küszködnek, érthető hát, hogy nem kezdeményezői, hanem inkább alkalmi segítői, végrehajtói a börtönbéli kívánságoknak. Főként azok az elítéltek találkoznak a családgondozóval, akik hétvégi kimaradásra mehetnek, de valamilyen okból (pl. idős, beteg néni az elítélt édesanyja stb.) nem jön értük a börtönbe családtag. Ilyenkor a családgondozó „váltja ki” az elítéltet, kíséri el a börtönkaputól az állomásig, tesz. ezt-azt az érdekében.

A munka szerteágazó: egy-egy családgondozóra 120—130 család jut, beleértve a nagycsaládosok, a különböző etnikai csoportok, románok, jugoszlávok, cigányok ügyes-bajos gondjait. E tennivalók egyik, viszonylag kisebb köre csak a börtönösök ügye, s inkább környezettanulmány, kapcsolatorzés formájában, mint tényleges munkalehetőségek felderítésében. Érthető hát, hogy a börtön maga keres — a családsegítőkre is építve persze — kinti szálakat erősítő munkaalkalmat a kijáró elítélteknek.

Békés Megyei Bíróság,

(Béres Sándor hivatásos pártfogó)

— Egész egyszerűen nem látom a jövőt. Segíteni szinte semmit nem tudunk. Korábban 11 ezer forint volt az évi segélykeretünk, 1979-ben az egyszeri szabadulási segély összege 500 forint volt. Napjainkban, az ország nehéz anyagi helyzetére történő utalással a megyéktől ezt az összeget is elvonták. Küldöm hát (mondhatnám úgy is: „passzolom”) a szabadultat a polgármesteri hivatalhoz, hátha ott sikerrel jár. Ha viszont mást van az állandó lakhelye (ha van egyáltalán), akkor ők is tovább küldik.

Kerítsek neki munkát? Azok a munkahelyek, ahol voltak személyes kapcsolataim, időközben átalakultak, változtak a vezetők stb., s ha megy az illető, a személyijében

ott a megjelölés a kedvezményes szabadulásról, már csukják is az orra előtt az ajtót. Erőszakkal nem tukmálhatom senkire a munkát kereső szabadultat. Ha viszont hathatós segítséget nem adhatok neki, van-e meggyőződéses jogom arra, hogy „keményen” lépjek fel ellene, s visszajuttassam a börtönbe? Etikátlan ügy ez így...

Itt ketten vagyunk felnőttkorúakkal foglalkozó hivatásos pártfogók, sokszor 50—60 km-ről kellene tartanunk „eleven” kapcsolatot a pártfogottal. Nyugaton, mert van pénz és egyéb lehetőség, talán létezik élő kapcsolat a szabadulóval. Gyulán ez hiányzik...

A bv. intézet osztályvezetője

(Sándor István)

— A városban múlt századba nyúló hagyománya van a rabmunkának. 1837-ben dologházat emeltek, ahol az elítéltek zsákvásznat szöttek. Jelentősége azonban nem nőtt túl azon, hogy tíz éven át folyamatos munkát adott a gyulai elítélteknek. Ma szinte ez a folyamatos munka is eredménynek számít. Különösen, ha arra gondolunk, hogy a tavaly elkezdett vállalkozói próbálkozásunk elején az intézetben élő előzetesek száma nem volt több

30—35-nél, ma viszont eléri a kilencvenet. Ezek az emberek ülnek és várnak, holott dolgozhatnának. Éppúgy, mint a hosszú időt börtönben töltött személyek is. Többen megkeresték már a parancsnokot, s jelezték, három vállalat is foglalkoztatna szabadulás előtt álló elítélteket. Logikus hát, hogy a megyei intézetek mellett célszerű lenne kialakítani egyfajta átmeneti intézetet, amely oldottabb környezetével és — vállalkozási szerződés révén megteremtett — munkalehetőséggel úgymond „elébe menne” a majdani szabadulásnak. Sok függne attól, hogy a megye kapcsolatrendszere mennyire lenne képes „magába tagolni” az ilyen munkát teremtő, további kezdeményezéseket. Gyulán összeállt egy folyamat, amelyben — láthatóan — érdekelték a különböző megyei-városi intézmények és vállalatok, s amelyben újabb lehetőségek rejlenek. Az elítéltek egyéni adottságaihoz igazodó munkalehetőség tehát települési összefogással megteremthető, s e rendszerben a büntetés-végrehajtási intézetnek központi helye van: az összefogás érdekek azonosságára épül, távolabbi társadalmi célokat szolgál, s eközben hetköznapiszerű természetességgel tördeli szét azokat az előteteleket, amelyek a szabadulókat a társadalomból kirekesztenek.

Turbók Anikó

TÁMOGATÓ ALAPÍTVÁNY

Két év tapasztalatai • Segélyezés • Beilleszkedési kölcsön

A szabadulás pillanatában a büntetés-végrehajtás minden hivatalos jogosítványa megszűnik a szabadulttal szemben, nincs tényleges lehetőség a közvetlen segítségnyújtásra. A folyamat úgy szakad meg, hogy a szigorú kötöttséget, irányítotttságot, mindenoldalú ellátást *átmenet nélkül* felváltja az ellenőrzés nélküli teljes önállóság, az életvezetés összes gondja, a döntésekért vállalt egyedüli felelősség. Ebben a helyzetben nagyon prózai gondok okoznak sokszor alig-alig megoldható feladatot a szabadulónak.

Attól függően, hogy milyen esélyekkel szabadul valaki, nagyon eltérő élethelyzetek adódhatnak. A legégetőbb gondok azonban tipikusak: *elemi igény például, hogy fedél legyen a szabadult feje felett.* Ez akkor sem egyszerű feladat, ha van élő — családi, élettársi — kapcsolata. A börtönből kikerülőt ilyenkor sem biztos, hogy tartósan elfogadják. A család létszáma növekszik, ráadásul a szabadult legtöbbször nem rendelkezik keresettel vagy valamiféle jövedelemmel. A lakáskörülmények is sokszor eleve mostohák. A tartós együttélést nehezíti az életfelfogásbeli különbség, az eltérő viselkedési szokások, illetve az egymás iránt megnyilvánuló figyelem hiánya és jó néhányszor az érzelmi eltávolodás. Igazán nehéz helyzetbe azonban azok a szabadulók kerülnek, akiknek semmiféle családi, emberi kapcsolatuk nincsen odakint, hajléktalanok és helyzetükből adódóan reményük sincs arra, hogy viszonylag önálló életet kezdhessenek. A szabadulással egyidejűleg első feladatuk lenne valamiféle átmeneti szállás felderítése.

Tetézi a gondot a szabadulók anyagi helyzete: *néhány száz, esetleg egy-két ezer forinttal hagyják el a börtönt.* Ez akkor sem tesz lehetővé tartós, bármilyen szerény életfenntartást, ha az illető pontosan tisztában van a pénz értékével, és azt nagyon átgondoltan használja. Arra pedig semmiféle reménye sincs, hogy esetleg hónapokon keresztül viszonylag állandónak tekinthető anyagi ellátásban részesüljön. A hajléktalanok gyakorlatilag még az önkormányzatok eseti segélyezéséből is kiszorulnak.

Az a szabaduló réteg, amely hajléktalannak tekinthető, kapcsolatokkal nem rendelkezik, tehát eleve behozhatatlannak tűnő hátránnyal jelenik meg a munkaerőpiacon. Ez kedvezőtlen társadalmi és szociális helyzetét tovább rontja. Ha emellett egészségügyi problémái is vannak, ellátásra, orvosi kezelésre szorul, akkor a helyzete még súlyosabb.

Ez a kategória tehát *eleve reménytelen helyzetből indul szabaduláskor*, beilleszkedésének sikere a legkevésbé hozható összefüggésbe a szabadságvesztés végrehajtásának minőségével. Ezt a problémát a büntetés-végrehajtás nem képes, nem is hivatott megoldani. A megoldáshoz azonban a maga sajátos eszközeivel hozzájárulhat. Ilyen törekvést tükröz *a szabadságvesztésből szabadultak társadalmi beilleszkedését támogató alapítvány létrehozása.*

Az alapítvány elsősorban azt a fogvatartotti kategóriát kívánja támogatni, amelyik a legkedvezőtlenebb feltételekkel szabadul. *Egyszeri, egyösszegű szociális segélyt nyújt* azoknak, akik előrehaladott életkoruk, megromlott egészségi állapotuk miatt kedvezőtlen helyzetben vannak, illetve azoknak, akiknek szociális helyzete az említett okok miatt gyors átmeneti segítséget igényel. A segély összege kuratóriumi állásfoglalás alapján *minimum ötezer, maximum tízezer forint*.

Mire lehet elegendő ez a támogatás, milyen cél teljesülését segítheti?

Esetenként nagyon sokat, szinte mindent ér, de néha semmit. Sajnos nem a segítő szándéka a döntő ebben a kérdésben, hanem az adott élethelyzet. Ha például a segély összege az albérleti előleget vagy a kórházi ápolással együttjáró költségek fedezését szolgálja, akkor a támogatás nagyon konkrét és fontos célt teljesít.

A kérelmek többségénél azonban nem ragadható meg ilyen pontosan, milyen életfeltételi elem teljesítéséhez szükséges az adott pénzüsszeg. A szociális helyzettől függően a napi létfenntartáshoz vagy a szükséges gyógyszerellátáshoz járulva mégis kézzelfogható segítséget ad.

Egyszeri segély

A kuratórium tagjainak a segélyek elbírálásakor nincsenek illúzióik arról, hogy esetenként a kiutalt pénz nem a szándékuk szerinti célt szolgálja. Hogy ennek a lehetőségét minimálisra szorítsuk, ahhoz a kérelmezők körülményeinek, szociális helyzetének és indíttatásának alapos megismerésére van szükség. Ehhez a kuratóriumnak olyan dokumentumokat, igazolásokat, orvosi véleményeket, nevelői jellemzéseket kell igényelnie, amelyek a döntést megalapozottabbá, objektívebbé teszik. Ezért *minden segélykérelem mellé nevelői véleményt* kérünk, igény szerint *környezetanulmányt* várunk az igénylő családjának szociális helyzetéről. Ha a kérelemben indokként munkaképesség-csökkenés, rokkantság, tartós egészségügyi gondozás szerepel, minden esetben kérjük a szükséges egészségügyi igazolásokat vagy a zárójelentést.

Véleményem szerint a legtöbb szabaduló eleve rászorulna többé-kevésbé rendszeres segélyezésre, az alapítvány helyzete azonban ezt nem teszi lehetővé. Ezért a jogosultságot a rendelkezésre álló keretek mértékéig a leginkább rászorultakkal kezdjük, a kapcsolatlankülieken és hajléktalanokon keresztül azokig, akiknek van ugyan családjuk, de a szociális helyzetük rossz, esetleg maguk is munkanélküliként az eltartandók számát növelik a családon belül.

Minden rászorulót nem tudunk segélyben részesíteni, sőt azt is tudomásul kell vennünk, hogy öt-tízezer forint nem oldja meg, csak enyhíti a szabadulók anyagi gondjait. Persze maga a segélyezés ténye is ad valamelyes támaszt. A nehéz anyagi helyzet elismerése, a *segítés nyilvánvaló szándéka* elindíthat olyan pozitív belső folyamatokat a szabadulóban, amelyek a szabadságvesztéssel, annak intézményeivel, a személyzettel szembeni megítélését kedvező irányban mozdítják el. Áttételesen a társadalommal való kapcsolatot, a beilleszkedési szándékot erősíthetik. A segély tehát a legszegényebb, legelesettebb kategória egyszeri támogatását célozza.

Beilleszkedési kölcsön

A másik támogatási formával, a *beilleszkedési kölcsön*nel azoknak a szabadulóknak a helyzetét kívánjuk javítani, akik kedvezőbb anyagi helyzetben lévén, önálló vállalkozással juthatnak megélhetéshez. A kölcsön 200 000 Ft-ig terjedhet, maximum 5 évre szól és a visszafizetés részletei kamatmentesek. A kérelmezőnek csatolnia kell a visszafizetést garantáló vagyontárgyáról (ingatlanáról), annak értékéről a szükséges okmányokat, általában a *tulajdoni lap újkeletű másolatát*. Ha családtagok, rokonok vagy más személyek saját tulajdonuk fedezetével vállalnak kezességet, úgy az erről készült, és közjegyző által hitelesített szerződést.

Tényként állapíthatjuk meg, hogy a szabadulók elenyésző hányada tartozik ebbe a viszonylag elfogadható szociális helyzetű kategóriába. Jelzi ezt az igénylők — és különösen a feltételek felülvizsgálatát követően — a kölcsönben részesültek aránya. Az igénylők alig több mint 18%-a részesült kedvező elbírálásban, ami egyrészt azt jelzi, hogy elég sokan próbálkoznak megalapozatlanul, másrészt rendkívül szigorú a kuratórium részéről a feltételek vizsgálata. A döntéselőkészítés azért meglehetősen hosszadalmas, mert a vállalkozás működtetésének feltételeit, önkormányzati engedélyezését, a visszafizetés biztosítékait megfelelő dokumentumokkal kell alátámasztani.

A körütekintő elbírálás ellenére előfordult, hogy két segélyezett nem teljesítette a szerződésben vállalt részletfizetési kötelezettségét. Az alapszabály szerint három hónapi fizetési mulasztást követően kell az alapítványnak megtennie a szükséges lépéseket, felszólítást, a mulasztás okának, körülményeinek vizsgálatát és ha szükséges (ilyen még nem volt!) a végrehajtási eljárás kezdeményezését.

Rendkívül jellemző az igényelt kölcsönök felhasználási területe. Túlnyomó többségük *mezőgazdasági termelésre* vonatkozik ezen belül is az állattenyésztésre. Mindössze egyetlen kérelmező igényelt és kapott kölcsönt *kereskedelmi tevékenységre*, egy fő pedig *utazási kft-n* belül végzett önálló vállalkozásra.

Közvetett támogatás

Az alapítvány által biztosított *harmadik forma* a szabadulók körének *közvetett támogatását* célozza, különböző társadalmi, civil szervezeteken keresztül. Az alapszabály szerint nyílt pályázat útján lehet az alapítványtól anyagi támogatáshoz jutni azon szervezeteknek, amelyek tevékenysége többek között a szabadultak megsegítésére, támogatására irányul. A forráslehetőségek, illetve az említett szervezetek tevékenységének kialakulatlansága miatt a támogatás e formája még kiérleltlen, a gyakorlat eseti. Az alapítvány vagyonából gyakorlatilag a büntetés-végrehajtási intézetekben tevékenykedő *Magyar Evangéliumi Börtönmisszió* részesült egy alkalommal, 100 000 Ft értékben. A kuratórium előtt jelenleg további két szervezet, illetve intézmény kérelme fekszik. A *Magyarországi Evangélikus Egyház* és a *Rákospalotai Leánynevelő Intézet* adott be igényt részben a börtönben végzett tevékenységük anyagi támogatására, illetve a szabadulók segítésében nyújtott ténykedésükhöz.

Ha a számszerű adatokat vizsgáljuk, azok az elemzést támasztják alá.

Szociális segély

KURATÓRIUMI HATÁROZAT	KÉRELMEK SZÁMA	SEGÉLYEZETTEK SZÁMA	KIUTALT ÖSSZEG (Ft)
1992. III.	93	54	450 000
IV.	101	80	540 000
V.	91	71	455 000
VI.	68	47	365 000
IX.	151	77	530 000
	504	329	2 340 000

Beilleszkedési és letelepedési kölcsön:

A kérelmek száma	kölcsönben részesült	kiutalt összeg
49	9 (18,36%)	1 780 000

Az alapítvány 1992. október 16-án valamivel több mint kilenc és fél millió forinttal rendelkezik, ebből az alapító tőke 6 millió forint. Tehát 3,5 millió forint mobilizálható tőkénk van, ami ha figyelembe vesszük, hogy az 1992. október 16-a óta érkezett segélykérelmek száma meghaladta a százat, szerény összeg.

Az alapítvány nyitott, a létrehozásáról készült tájékoztatóban 1990 decemberében megfogalmazódott, hogy várjuk mindazon szponzorok, vállalatok, intézmények anyagi támogatását, akik érdekeltek a bűnisméltés megelőzésében, a visszaesés mértékének visszaszorításában, a szabadulók beilleszkedésének támogatásában. Ez a felkérés eddig nem talált kellő visszhangra. *Vállalatoktól, bankoktól, biztosítóktól vártunk aktívabb bekapcsolódást, ezzel szemben a Nagyfai Alkoholelles Klubtól 24 166, a Sátoraljaújhelyi Fehérneműgyártól 50 000 és egy magánszemélytől 7 000 forint támogatást kaptunk, összesen 81 166 forint értékben.*

A büntetés-végrehajtás szakmai kapcsolatainak bővítésével számítunk arra, hogy elsősorban karitatív és egyházi szervezetek, a Magyar Vöröskereszt, a hivatásos pártfogók és más támogató társaságok figyelmüket a szabadulókra, életkezdésük nehézségeire irányítják. Együttműködve a büntetés-végrehajtás szakembereivel, vezető testületeik érdemben hozzájárulnak a támogatás anyagi fedezetének felkutatásához és az alapítványi pénzüsszegek objektivebb, jobb elosztásához.

Működésének két éve azt jelzi, hogy az alapítványt a fogvatartottak széles köre ismeri, esetenként éles kritikával illeti, véleményt nyilvánít működéséről. A visszajelzések alapján tudjuk, hogy sokak számára nagyon fontos a támogatás ezen formája, ugyanakkor nagyságrendjét tekintve nem az egyetlen és legfontosabb segélyezési eszköz. Amikor a szétosztható pénzüsszegek gyarapítására törekszünk és az alapítvány hatáskört növelni igyekszünk, akkor ezzel az utógondozás egészének színvonalát kívánjuk javítani.

Európaiként

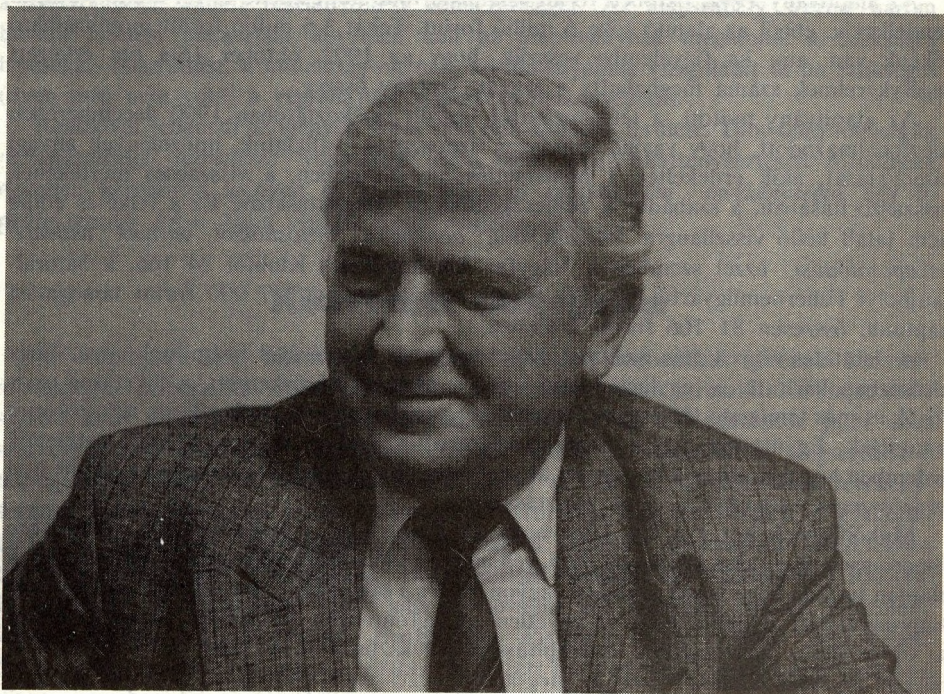
(Beszélgetés Vincze Tamás ezredessel)

Elegáns, szürke öltönyben fiatalos arcú, őszhajú férfi fogad az IM Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán. Vincze Tamás, a kutatásszervezési és nemzetközi kapcsolatok önálló osztályának vezetője. Leülünk, kávét iszunk, pardon, ő már nem, mert a délutáni órákra, ahogy mondja, tetőzött a koffeinszintje. Kérdezgetésem nélkül is tudja, honnan célszerű indítani az effajta beszélgetést.

— Többszöri pályamódosítás után kerültem a bévéhez — kezdi —, ahová az emberek többsége inkább a véletlen és az

ismeretsegek összejátszása folytán jön, mint tudatos pályaválasztóként. Érthető, hiszen a büntetés-végrehajtás még mindig rejtett területe a társadalomnak. Anyám pedagógus, apám postai tisztviselő volt, engem is humán érdeklődés jellemzett kicsi gyermekkoromtól, egyet, a repülés hobiját kivéve.

A technika így tört be diákéveimbe. Modelleztem, szakkörökbe jártam, a repülés megigézett jelenségként és tudományként egyaránt. Szüleim tudta nélkül sportrepülősködtem egy ideig, a pályaválasztásomat is ez motiválta, amikor érettségi után a repülőtiszt-i iskolába jelentkeztem.

A megújulás híve voltam mindig

— Ez egy kicsit ellentmond a humán beállítottságú család modelljének.

— Értse jól: engem nem a pálya katonai része vonzott, hanem a repülés maga. Sajnos a sors mást akart: 1956 őszét követően Magyarországon megszűnt a katonai repülőképzés, elsőévesként elkeseredetten ébredtem rá, hogy álmaimnak vége. Azt tanácsolták, menjek más fegyvernemhez, lövésznek, tüzérnek, aztán majd csak újraindul egyszer a repülőtisztképzés is... Ez valóban így történt, de a Szovjetunióban. Én ezt már nem vártam meg, hanem a szülők örömeire leszereltem és beiratkoztam a műszaki egyetemre. Egy év múlva ismét kérdőjel előtt álltam. Anyagi okok, otthoni késztetések újra felébresztették bennem az első pályaválasztási motívumot, s ekkor gondoltam arra, hogy anyám után pedagógus leszek én is.

Az ELTE bölcsészettudományi karán 1958-ban indult újra a korábbi években a szociológiához hasonlóan kiátkozott tantárgy, a pszichológia szak. Vincze Tamásék évfolyama volt az első, amely tankönyvek nélkül, csupán az órán hallottakat jegyzetelgetve ismerkedett a lélektan rejtelmeivel.

— A nevelés- és fejlődéslelektant szerettem meg a legjobban — magyarázza —, a fokozott gondoskodásra, támogatásra szoruló emberek világa vonzott. Talán időközben az érdeklődésemet az is alakította, hogy megnősültem és a feleségem szintén tanár volt, mégpedig gyógypedagógus.

Vincze Tamás nemcsak az egyetemi előadóterekben, hanem a mindennapok mélyvízében „művelte” a pszichológiát. Rövid ideig a Budapesti Rendőr-főkapitányság gyermekvédelmi osztályán nevelősködött, csavargó, intézetis, otthontalan, tolvajkodó gyerekek között, akiket a rendőrség időnként begyűjtött.

— A Szabadság téren, az evangélikus templom melletti földszintes épület egyik osztálytermében „tárolták” őket — emlékezik vissza — és nekem az volt a feladatomban, hogy lekössöm a népes csapatot diavetítéssel, beszélgetésekkel, a körletrend megismertetendő tennivalóival. Sok szerencsétlen család történetébe nyertem

ekkoriban bepillantást. Napok, órák alatt kellett az értelmes időtöltésre ráébreszteni a gyerekeket, mégpedig meglehetősen mostoha körülmények között. Volt közöttük, aki egyszerűen nem akart tőlünk hazamenni. Képzelték, milyen lehetetlen, bomlasztó légkör vette őket körül, ha akadt, aki két melléktucával arrább beverte inkább az ablakokat, s így jelentkezett a rendőrnél, hogy „tessék engem letartóztatni...”

Fiatal házasként én is szembenézhettem egzisztenciális gondokkal. Mindenem volt akkoriban, csak kettő hiányzott: állás és lakás. Kőszegen azokban az években szerveződött az állami gondozottak országos felvevőhelye, az Ottlik Géza regényéből ismert határszéli romos iskolaépületben. Nevelőket kerestek, hát gondoltunk egyet és leutaztunk.

— Nem volt nehéz Pestet itthagyni?

— Ez csak utólag derült ki. Még egyetemistaként nősültem, s vonzott a lakás lehetősége, no meg a szakma. Értelmi fogyatékos gyerekek iskolájában tanítottam, mellette pszichológusként dolgoztam és valóban, két év múltán szolgálati lakáshoz jutottunk. De négy év után új lehetőséggel párosult a főváros utáni vágy. Két ok miatt: a szülők Pesten éltek, valamint eléggé sajtáságos volt a hatvanas évek Kőszegen. A személyi igazolványba külön betétlap került, az ottlakók csak külön engedéllyel mehettek haza, vagy ha bárhová útra keltek. A vasfüggöny előfüggönyeként élt a város. Aki százötven évre visszamenőleg nem tudta igazolni az őseit, betolakodónak számított a helyiek zárt közösségében. Kőszegen mi sosem voltunk igazán otthon.

* * *

Vincze Tamás 1964-ben újra Pesten van, próbatanító, a középiskolák kísérleti tankönyvének megírásához hasznosítják tapasztalatait, s ekkor, a Sashegy tetején, az Arany János általános iskolában és gimnáziumban éri az a fordulat, amely a büntetés-végrehajtáshoz vezet.

A fővárosi tanácstól felhívta egy ügyintéző és elmondta, hogy a börtönbeli nevelőmunka koordinálásához az Országos Parancsnokságon szakmai irányító részle-

get hoznak létre, s ide keresnek felsőfokú végzettségű embereket, akik fogékonyak az effajta tevékenység iránt.

Az elítéltek nevelését elősegítő első alkalmazott pszichológusként került a nevelési osztályra.

— Naivan azt hittem, én itt pszichológus lehetek. Inkább bizonyult tevékenységem szakfelügyeleti munkának. Segédanyagok tömegét irtam, módszereket dolgoztunk ki az intézetekben dolgozó nevelők számára. Előzetes várakozásomhoz képest csalódást okozott a militáns bévés légkör: az itteni fejekben az volt a rend fokmérője, van-e csikk a kövön, igazán négyszögösre ágyazták-e a takarót, vagyis az intézetekben azokat a követelményeket kellett a nevelőktől számon kérnünk, mint a sorkatonai szolgálatnál. A nevelők suttogva mesélték, hogy már az is változásszámba megy, ha az elítéltet nem tekintik ellenségnek, mint az ötvenes évek elején. A börtönben lévők többsége akkoriban már ténylegesen köztörvényes volt, politikai fogolyról nincs emlékem az első benyomásaim idejéből. Elveimmel mélyen ellenkezett, hogy maszszának tekintették az embereket, az egyének, a személyiségek gondjaival nem törődtek, vezényszóra, dróton rángatták őket, militarizált rend és fegyelem működtetése volt a cél.

— *Egy formalizált, mechanikus, szemlejellegű rend a pedagógusban sokféle kételyt ébreszthetett.*

— Nemcsak bennem, másokban is. A bévé iránt itt-ott érdeklődtek nevelők, pszichológusok, jöttek is, de tapasztalataik alapján egy-két hónap múltán hátat fordítottak az intézménynek. Nekem sokat segített a kezdeti nehézségek átvészelésében egy idősebb pedagógus kolléga. Még az egyenruhám se készült el, amikor lementünk a kóralakú, angol panoptikumot formázó ballassagyarmati börtönbe, és a filmeken látható merev, páros rendben sétáltak a rabok az udvaron. Éppen előzetesek keringtek körbe-körbe civilben, amikor az egyik fiú kiugrott a sorból és elém állt: „mi van, tanár úr, maga is ide került?”

— *Ki tudott megmaradni e légkörben: aki cinikus, vagy aki érzékeny?*

— Mindkettővel lehet találkozni a büntetés-végrehajtáson belül. Az arány az érzékenyebbek javára dől el, épp a humanitás miatt.

* * *

Az ENSZ 57-es úgynevezett minimum irányelveinek tudatos érvényesítése jelentős belső változásokat eredményezett a hatvanas évek közepén a magyar büntetés-végrehajtásban. Magasszintű jogszabályok sora fogalmazódott meg az elítéltek érdekében, a testi fenyegetést elvetették, a nevelés előtérbe került. Vincze Tamást három év múlva az Igazságügyi Minisztérium személyzeti főosztályára vezényelték át.

— Első nekifutásra tiltakoztam, az elítéltekkel akartam a továbbiakban is foglalkozni. Eddig a rabok lelke volt műsoron, most meg az állományé? — gondoltam.

— *Melyik volt könnyebb?*

Titokzatos mosoly a válasz:

— Nem mondom meg. Idegen területre keveredtem, így hát örömmel vettem, amikor visszakerülhettem az országos parancsnokságra, s a bévé humanizálását elősegítő jogszabályok előkészítésében vállalhattam részt. Ha már nem dolgozhattam pszichológusként, legalább azért tegyek valamit, hogy pszichológusi munkakört létesítsenek az intézetekben.

— *És jöttek a kollégák?*

— Lassú folyamat ez, lassúbb, mint kéltene. Érdekes dilemma elé állít napjaink valósága. Mi keservesen kiharcoltuk, hogy legyen pszichológus, s ezeket az állásokat mégsem sikerült mindenütt betölteni. Nem vonzó a börtönpszichológusi pálya. Jönnek az érdeklődők és mennek, valami baj van a kiválasztódás körül. Sok az értetlenség a konkrét intézetekben is. Nekünk annak idején azt kellett elfogadtatnunk, hogy a börtönpszichológus nem felesleges léhűtő, csodabogár (ma már e felfogás természetes az intézetekben), de még mindig nem elég ahhoz, hogy a pszichológusok komfortérzettel végezhessek a munkájukat. Ludas ebben a végrehajtási rendszer is. Nyugaton más a börtönnel kapcsolatos filozófia és megoldás. Nagyobb hangsúlyt helyeznek az egyéni szabadságra, az individuumra.

— *Az európai normák remélhetőleg mielőbb kiteljesednek nálunk is. De most váltunk. Tököl, 1983.*

— Egy sor legenda kering Tökölről, egy sor kritika rólam. Kardos Gyula igazgatóelődöm legendája se úgy volt igaz, ahogyan terjesztették, pedig őt sok ember kifejezetten kedvelte. Ő szubjektív ösztöneire hallgatva vezetett. Kardos a vagányokkal megtalálta a hangot, a személyi állománnyal szemben sokszor keményebb volt, mint az elítéltekkel.

— *Mennyi babér teremhetett egy stílusában más szemléletű parancsnok után a türelmes humanistának?*

— Nem sok. Úgy mentem Tökölre, hogy most végre, most aztán a gyakorlatban kamatoztatom elveimet, a belső rendet újabb módszerek bevezetésével szilárdítom meg, közvetlenül többet foglalkozom a nevelőkkel és az elítéltekkel. Ebből nem sok valósult meg. Olyan mértékű adminisztratív, operatív feladatokkal voltunk megterhelve, hogy másra alig maradt idő.

— *Mondják, Tökölön ellenségesen fogadták.*

— Másképp fogalmaznék. Sajátos váromozással. Tököl zárt kolónia. Tököl kis falu, amelynek lakosai ellenérzésekkel fogadták előbb a laktanyát, majd a politikai internálótábort. A börtön úgy települt az internálótábor helyére, hogy a személyzetét is hozta Sátoraljaújhelyről, Karcag környékéről, ahonnan tudta. Tévednek, akik azt hiszik, hogy a bévé Recsk öröksége. Az újaknak szolgálati lakások épültek Tökölön, lakóikat a falu kirekesztette. Még a gyerekek is egymás közt házasodtak, bévés dinasztiákat, rokonsági alá- és fölérendeltségi viszonyokat hozva létre.

— *Ha egy intézet személyi állománya nyolc általánost végzeteknek ugyanabból a szűk köréből verbuválódik, ha otthonukba hazatérve tovább beszélik és konspirálják a benti életet, nos, annak az intézetnek az igazgatója kivédhetetlenül rohan a kudarc felé...*

— Nyolc évig voltam Tökölön börtönparancsnok, s mindvégig azt éreztem, hogy ha nem is ellenségesek az állomány tagjai, de ők közel vannak egymáshoz, én meg

távolabb. Ha az előző időszakkal összehasonlítjuk az én parancsnokságom idejét, meglepő eredmény bukkan felszínre: jóval több ember ellen kezdeményeztem fegyelmit, mint az elődöm.

— *Végül is kudarcként könyvelni el a Tökölön töltött időt?*

— Is-is. Nem jött be a jóhiszeműségem. Túl sokszor voltam az, de hát a bőréből nem tud kibújni az ember. Tökölt ütközések, erőpróbák színhelyének tartom, alapvetően nem kudarcos időnek. Átvertek, most már tudom, utólag kiderült néhány dolog, amit elkentek, elsikkasztottak intézkedéseket, ahogyan konfrontáltak. Kritikusaim rám olvasták, hogy nem voltam elég kemény, jobban szét kellett volna csapnom. Erre én pozitív választ adhatok: átverés, lágység ellenére én azért egy lényegesen jobb felkészültségű, fiatalabb, kezelhetőbb bévésállományt hagytam ott a tököli intézményben, mint amit kaptam. Ezzel a gárdával már eredményesebben lehetett volna konkrét nevelési elképzeléseimet megvalósítani.

— *Sajnálát cseng ki a hangjából. Csak nem sajnálta kíméletlen támadásoknak kitétt posztját otthagyni?*

— De igen. A tudományos munka szép ugyan, de időigényes. Amikor erre az osztályra helyeztek át, tudtam, kevés a bizonyításra a nyugdíjig hátralevő két esztendő.

— *A nemzetközi kapcsolatoknak nagy lökést adott a rendszerváltozás. Európára tekintünk, s az Európa Tanács meghatározta normák a humanizálást szolgálják. Az Ön elvei, humanista koncepciói igazolódnak. Nem öröme ez?*

— Én mindig a szakma megújítását szolgáltam. Olyan arányú változások híve voltam már a pályám elején, amelyek most, a végén, felerősödni látszanak. Boldog vagyok, hogy a magyar büntetés-végrehajtásnak abban a vonulatában hagytam nyomokat, amelyek európai léptékűek.

HÚSZ ÉV

Tisztképzésünk a Rendőrtiszti Főiskolán

Hónapokkal ezelőtt a Magyar Börtönügyi Társaság elnökségi ülésén ötlött eszünkbe, hogy éppen 20 éve indult meg az akkortájt felsőoktatási tanintézeté előlépett Rendőrtiszti Főiskolán büntetés-végrehajtási tisztjeink képzése. Úgy gondoltuk, meg kellene állni egy szusszanásnyit és visszatekinteni: mennyire vették hasznát az itt folyó felkészítésnek a kibocsátottak, végső soron pedig a büntetés-végrehajtási szervezet?

Húsz év egy alma mater életében nem hosszú idő, de ettől még lehet a képzés történetének fajsúlyos korszaka, mint ahogy lehet epizódszerűen jelentéktelen is, attól függően, honnan indultunk el és mi következik ezután.

A magyar börtönügynek a múlt századvégi lelkesítő lendületvételét az évszázados lemaradás pótlásában nem csupán kedvező gazdasági, de pártoló szellemi környezet is támogatta. Az igazságszolgáltatás szerves részeként működő börtönrendszert maroknyi,

Fajsúlyos korszak volt

de a kor tekintélyi hierarchiájának figyelemre méltó fokán álló jogász irányította, a börtönreformálás napirenden és megfelelő hőfokon tartását pedig ugyanilyen maroknyi politikusi és tudósi szimpatizáns kör lobbizta, egyedülálló, szinte egy évszázadon keresztülhatoló, máig érzékelhető aktivitással.

Nem véletlenül fogalmazódott meg *Balogh Jenő* 1888-as felhívása a börtönügyi szakvizsga bevezetésére (amely azután 100 év múlva meg is valósult), vagy *Finkey Ferenc* elévülhetetlen gondolata a börtönügy oktatásáról a juristák körében (ehhez kevesebb, mint 100 év kellett).

A Trianonnál eltört remények és törekvések összeillesztése már nem kedvezett a börtönügy szerves szellemi fejlődésének. A nemzeti kultúrfölény megtartásán munkálkodó nagypolitika szégyenlősen szorította az igazságszolgáltatás hátsó udvarába a börtönügyet, s ráadásul ráküldte a hadseregtől leszerelni kényszerült obsitosait, akik ha szakkérdésekben nem is, de bokacsattogtatásban igen járatosak lévén, teremtettek sajátos szellemet a börtönökön belül.

Ráadásul még mielőtt kifejlődhetek volna, visszaszorultak a magyar börtönügy egészséges közönségkapcsolatai, ezzel együtt hibernálódott a társadalmi köztudatban az ismeretlen börtönvilág lúdbőrösen rossz hangulata. Az így eltorzult és árnyékos pályakép nem vonzotta azt a humán értelmiséget, amely ezenközben a Lajtán túli országokban egy új kriminálpolitika hívására megkezdte beszivárgását a börtönökbe.

Szöllősy 1930-ból arról tudósít bennünket, hogy a magyar börtönszervezet hozzávetőlegesen 100 kvalifikált szakembert (jogászt, orvost, lelkészt, közigazdát, tanítót) alkalmazott, közülük is csupán mintegy 30 főt rendszeresítve, a többi tiszteletdíjasként. Szisztematikus szakirányú felkészítésükről, átképzésükről nincs tudomásunk.

A 40-es évek végén ránk osztott, a már fejlett paranoia tüneteit magán viselő *sztalini büntetőpolitika* a büntetés-végrehajtást osztályharcos küldetésstudattal uszította rá az elítélt-osztályellenségre. Az osztályhovatartozás szerint kiválasztott személyi állomány tiszteletre méltó buzgalma, ámde szerény általános- és szakműveltsége pontosan egybeesett egy elítélt-ellenségképre orientálható, represszív büntetés-végrehajtás törekvéseivel. Az egész szervezetre a „hadviselés súlyos felelőssége”, titkossága és a kirekesztett kirekesztők áporodott belterjessége hullott. A többségében elemi iskolai végzettségű kiválasztottak 1948 és 1954 között gyorstalpaló tanfolyamokon szereztek meg a tiszti rendfokozatot, '54 és '58 között még erre sem volt szükség.

Az 1957 utáni *kéarcú büntetőpolitika* szelidebb, konszolidáltabb arcát mutatva, fokozatosan helyezte előtérbe a bűnözés visszaszorításának árnyaltabb, a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás állami szerveinek szakszerűbb tevékenységét igénylő követelményét. Ez a tendencia erősödött a 60-as évek közepén-végén, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a bűnözés nem engedelmeskedik a brosrúrákban rá kötelezően kirótt penitenciának, és aligha múlik ki önként. Ekkor került reflektorfénybe a büntetés-végrehajtási testület szakmai rátermettsége és vált egyszeriben sürgetővé elmaradásainak, így személyi állománya felkészületlenségének kiigazítása. Az ekkor született számos, azóta is sokat vitatott jó-rossz döntés közül ma már látjuk, hogy a 70-es évek elején három főiskolán párhuzamosan beindított általános-, nevelő- és gazdasági tisztképzés a tör-

ténelmi előzmények stigmáit magán cipelő büntetés-végrehajtás fejlődéséhez hozzájáruló, *jó döntés* volt. A sajátos elmaradást, sajátosan erőltetett módon a 80-as évek közepére mintegy 400 tiszt kinevelésével oldottuk meg. Böven tehetnék kritikai megjegyzéseket a képzés extenzív, tömeges, szokatlan jellegére, de úgy gondolom, hogy elmaradása több és súlyosabb kritikát váltana ki.

Nehezen tudok elszakadni attól az ünneprontó gondolatától, hogy tisztjeink ilyen erőltetett kinevelése már annak a *válságkezelő mechanizmusnak* volt része, amely a 70-es évektől kezdve állami intézményeinken fokozatosan eluralkodott. De nyomban hozzá kell tennem, hogy az alapvetően gazdasági gyökerű, növekvő válság kezelését is sokféleképpen lehetett ellátni. Úgy gondolom, hogy a büntetés-végrehajtás éppen arra nyújtott példát, hogy a gazdaság és a bűnözés egyszerre súlyosbodó helyzete mellett miként lehetett az emberi tartalékok mozgósításával — ezen belül a szakképzés erősítésével — a szervezet, a szakma presztízsét átmenteni boldogabb időkre.

Nehéz lenne most összehasonlítani a más-más fejlődési íven elhelyezkedő nyugati és hazai büntetés-végrehajtás értelmiségi-utánpótlásának módszerét és minőségét. A honi megoldás pozitívumaként értékelhető, hogy a 20 év előtt létrehozott tiszti alma mater fészket teremtett a professzionális, speciális, felsőfokú büntetés-végrehajtási szakképzésnek, ahol *ma évenként 40–60 bv. alkalmazott nyeri el felsőfokú szakmai képzettségét*. Az itt folyó iskolarendszerű oktatás professzionális jellege úgy gondolom, elvitathatatlan, a felsőoktatási tanintézetek között ugyanis aligha találunk olyat, ahol ennyire koncentráltan, mintegy 1100 órában oktatnának szűken vett büntetés-végrehajtási ismereteket.

A jogi, bűnügyi és humán alapozás és az ezeken nyugó bv. szakismeretanyag mindvégig az itt folyó képzés építőköve volt. Ami változott, az ezek aránya és természetesen a tartalma. A tantárgyi rendszer arányváltozását a több ízben módosított tantervekben az a tendencia uralta, hogy fokozatosan növelhettük a szakmákra szánt időt (az 1975-ös 19%-ról az 1992-es összóraszámot 30%-ra), mint legutóbb, a képzés ideológiamentesítésekor is.

Gondot jelentett a szakmai ismeretanyag tartalmi felépítése és színvonalának folyamatos karbantartása. Voltak szerencsésebb tantárgyak, mint a *büntetés-végrehajtási jog*, amely jelentős külső szellemi támogatással viszonylag gyorsan talpraállt, de a *bv. biztonsági és gazdálkodási szakismereteknek* kezdettől fogva meg kellett küzdenie a sokszor jégverésszerű gyorsasággal bekövetkező módosulásokkal. A képzés humán jellegét egy tekintélyes óraszámú szakpszichológiai és szakpedagógiai blokkal erősítettük meg.

A Rendőrtiszti Főiskola bv. szaka nappali tagozatáról az első, 1975-ös kibocsátás óta 280, levelező tagozatáról 158, összesen tehát 438 tisztet bocsátottunk ki. A nappali tagozaton végzettekről készült felmérésünk szerint a kibocsátott 280 tiszt 73%-a, 204 fő dolgozik ma is testületünknel. Az eltávozottak közül 20 fő nyugállományba, 27 fő áthelyezésre került, 16 fő kérte leszerelését és 8 főt kellett elbocsátani.

Mai tanárok, egykori növendékek

A végzett hallgatók közül legelőbb (mintegy 34%), a *biztonsági szolgálathoz* kerültek, 28% *gazdasági területre*, 12%-uk a korábban *igazgatásinak nevezett szakterületre* ment, 20%-ukból lett *nevelő* és 6%-uk került *egyéb munkakörbe*.

A testülethez való hűségnek — tudjuk — számos, alkalmasint változó, objektív és szubjektív kötőeleme van. A nálunk végzetek 73%-ának jelenléte a testületben, úgy véljük, é 20 év jó eredményei közé számítható, különösen, ha ezt a hűségindexet összevetjük a más felsőoktatási intézetekben végzetek 50%-ot alig meghaladó hasonló indexével. A nappali tagozaton végzett hallgatóink egzisztenciális helyzetét, beilleszkedését szubjektív véleményük felől vizsgálva azonban árnyaltabb képet kapunk. A néhány évvel ezelőtt készült kérdőíves felmérés számos, be nem teljesült várakozást regisztrált. A megkérdezettek többsége (58%) az anyagi elismertséget nem tartotta kielégítőnek, 62%-a folytatta volna tanulmányait a biztosabb előrehaladás reményében, 52%-a jelezte azt, hogy szakmai feladatai nagyobb terhet jelentenek számára, mint a főiskola elvégzése előtt. Ugyanakkor végzőseink 81%-a volt elégedett munkatársi kapcsolataival és 66% a bv. szervezet által erőteljesen támogatott lakásproblémájának megoldásával. Összességében a nappali tagozaton végzett hallgatóink szolid többsége (58%) nyilatkozott úgy, hogy beosztása megfelel törekvéseinek és elégedett eddigi pályafutásával.

ÉLETKÖZELBEN

Rövid tartamú szabadságvesztés Svájcban

Svájcban a jelenleg is hatályos 1937. évi (1942-ben életbe lépett) szövetségi Btk. a *főbüntetések* között ismeri a *szabadságvesztés-büntetést* és a *pénzbüntetést*. A szabadságvesztés-büntetés a svájci büntetőjog központi szankcióneme, amely életfogytig tartó vagy meghatározott tartamú lehet. Az *életfogytig tartó szabadságvesztés* a svájci Btk.-ban fegyházbüntetésként van kialakítva. Jelentősége mind a törvényi fenyegetés, mind az alkalmazás szintjén csökkent. Csupán egy esetben, a *gyilkosságnál* fenyegeti kötelezően a törvény, míg másik két esetben az elkövető „életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítéhető”. A gyakorlatban azonban nagyon ritkán alkalmazzák: 1985-ben mindössze egy, 1986-ban három, 1987-ben kettő, 1989-ben kettő, 1990-ben pedig egy ilyen ítélet született. Feltételes elbocsátás 15 év letöltése után lehetséges.

A svájci szövetségi Btk. a *szabadságvesztés három formáját* ismeri. A *fegyház-büntetés* a legsúlyosabb szabadságvesztési forma (Btk. 35. cikk.). Tartama egy évtől húsz évig terjedhet. Különleges esetekben életfogytiglani büntetés is elrendelhető, ha a törvény ezt kifejezetten előírja. A *börtönbüntetésnél* a Btk. által megadott időköz 3 naptól 3 évig terjed (36. cikk). Különleges esetekben, külön törvényi szabályozás folytán, magasabb felső határ is (nem több mint 5 év) megengedhető. A szabadságvesztés legenyhébb formája a *fogházbüntetés*, amely egy naptól három hónapig tarthat (Btk. 39. cikk).

A fiatalkorúakkal szemben egy naptól egy évig terjedő tartamban *elzárásbüntetés* alkalmazható.

A három szabadságvesztési változatra vonatkozó elítélési adatokról a következő táblázat ad információkat:

Év és százalék	1989	%	1990	%
Fegyházbüntetés	613	1,5	669	1,6
Börtönbüntetés	33 858	80,8	34 811	81,8
Fogházbüntetés	7 455	17,8	7 087	16,6
ÖSSZESEN:	41 926	100,0	42 567	100,0

KITEKINTÉS

Az egységes szabadságvesztés-büntetés bevezetése tehát a mai napig nem valósult meg, bár az erre irányuló törekvés a Btk. legutóbbi Schultz-féle előtervezetének elkészítésénél is kifejezésre jutott.

A határozott tartamú szabadságvesztésen belül rövid tartamú szabadságvesztésnek minősül a fogházbüntetés, valamint a három hónapig terjedő börtönbüntetés, míg hosszú tartamú büntetés a három hónapon felüli börtönbüntetés és minden fegyház-büntetés.

Nemzetközi téren (főleg a nyugati szakirodalomban) széles körben elterjedt és uralkodó nézet az, amely a *három hónapig terjedő szabadságvesztést tekinti rövid tartamúnak*. Ez a felfogás egyébként — kissé szubjektív megítélés alapján — a szabadságelvonás rövidségének kriminálpolitikai-teleológiai értelmezésére támaszkodik. E szerint a rövid tartamú szabadságvesztés a kezelési-nevelési végrehajtás céljának elérésére túl rövid tartamú, ugyanis legalább hat hónapi időtartam nyújt csak biztató kilátást az elítélt (re)szocializációs befolyásolására zárt környezetben. Ezzel szemben a svájci büntetőjog (Btk. 37. cikk) értelmében a három hónapnál hosszabb tartamú szabadságvesztés tartozik a nevelési-kezelési végrehajtás körébe. Ebből következően a svájci jog rövid tartamú szabadságvesztésen a három hónapig terjedő fogház- és börtönbüntetés végrehajtását érti.

Svájcban a szabadságvesztés-büntetés, (azon belül is) a rövid tartamban kiszabott büntetésváltozat dominál. Ezt támasztják alá az alábbi adatok:

Év	Ítélet	Százalékos megoszlás
1987	Feltételes	45,0
	Végrehajtandó	21,0
	Szabadságv. össz.	66,0
	Pénzbüntetés	33,0
	Intézkedések	1,0
1989	Feltételes	44,3
	Végrehajtandó	18,2
	Szabadságv. össz.	62,5
	Pénzbüntetés	36,6
	Intézkedések	1,2
1990	Feltételes	46,7
	Végrehajtandó	18,0
	Szabadságv. össz.	64,7
	Pénzbüntetés	34,1
	Intézkedések	1,2

A rövid tartamú szabadságvesztések gyakoriságát jelzi, hogy a kiszabott szabadságelvonások kb. 90%-a hat hónap alatti. 1987-ben az ítéletek 87,2%-ában a szabadságvesztés-büntetés tartama három hónapnál rövidebb volt, és csupán 4%-nál tartott a szabadságvesztés egy évnél tovább. 1989-ben az esetek 83,5%-ában a szabadságvesztés tartama nem érte el a három hónapot, 2%-nál viszont egy évnél tovább tartott. 1990-ben a szabadságvesztés tartama 84,3%-nál volt rövidebb három hónapnál, az esetek 4,1%-ánál pedig egy évnél hosszabb tartamú.

A svájci Btk. 37. cikk 2. bekezdése szerint a *fegyház- és börtönbüntetések ugyanabban a végrehajtási intézetben hajthatók végre*. Ezeket az intézeteket a törvényben megjelölt más intézetektől külön kell választani. Ugyane cikk 1. bekezdése viszont azt írja elő, hogy a három hónapot meg nem haladó börtönbüntetés esetében a fogházra vonatkozó rendelkezések alkalmazandók. A rövid tartamú szabadságvesztés körébe e szerint is a fogházbüntetések és a három hónapig terjedő börtönbüntetések tartoznak. Ezeket a Btk. 39. cikk 2. bekezdése értelmében „külön intézetben”, illetve intézetrészlegben hajtják végre, amely más szabadságvesztés vagy intézkedés végrehajtását nem szolgálhatja, de a vizsgálati fogság foganatosítását sem.

A hosszabb tartamú büntetéssel ellentétben a rövid szabadságvesztések végrehajtására nincs külön előírt intézmény az első büntényesek és a visszaesők számára, jóllehet sok elítélt töltötte már büntetését korábban egyszer vagy többször odabent. Gyakorlatilag a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések többnyire a kerületi és a kantonális börtönökben hajtják végre. *E büntetést elsősorban intő, figyelmeztető jellegű szankciónak tekintik*, nem törekednek nevelőhatás elérésére. A gyakorlatban rendkívül eltérő a végrehajtása. Rendszerint egyes cellában történő elzárást jelent, ezek az intézetek általában munkauzemmél, közös helyiségekkel is rendelkeznek. Főként a nagyobb városokban elhelyezett intézetekre jellemző a bürokratikus szervezés, itt a biztonságról messzemenően gondoskodnak, míg a vidéki, kisebb végrehajtási intézetek csak jobbra szimbolikus jelentőségű biztonsági intézkedésekkel élnek. A fogházban, illetve a rövid tartamú börtönbüntetés végrehajtására szolgáló intézetben az elítéltet elsősorban arra kötelezik, hogy ott tartózkodjék, az előírt munkateljesítményt érje el és az egyéb intézeti előírásokat tartsa be.

Annak érdekében, hogy a rövid tartamú büntetés ne okozzon több kárt, mint hasznot, a kritikák hatására különböző könnyítési megoldásokat vezettek be. Ilyen például az ún. *napi végrehajtás* és az ún. *félfogság*, bizonyos fokig az ún. *fél szabad végrehajtás*, valamint a *közérdekű munkavégzés*.

Napi végrehajtás

E fogalom elsőként a Btk.-ban az 1971. március 18-ai szövetségi törvénnyel beépített 397. bis cikk 1. bekezdésének e) pontjában szerepel. Ennek alapján született meg a Btk.-hoz készült 1973. november 13-ai rendelet, amely megengedi a kantonoknak, hogy az elzárás-büntetések, a fogházbüntetések és a rövid börtönbüntetések végrehajtását *napi végrehajtás*, illetve *félfogság* formájában vezessék be. A rendelet megállapítja a napi végrehajtás számára a felső büntetési keretet, azaz a napi végrehajtás csak a két hétnél nem hosszabb tartamú büntetésekre alkalmazható. Szövetségi szinten további érdemi szabályozás erről a jogintézményről nincs.

A gyakorlat napi végrehajtáson a kifejezetten rövid tartamú büntetésnek több részletben, meghatározott időszakokban történő végrehajtását érti. Általában hétvégeken, illetve szabad- és pihenőidőben történik, ezért a gyakran használt megnevezése hétvégi végrehajtás. Így az elítélt integrált marad az addigi életében, és csak megállapított időben tér vissza, illetve marad az intézetben. A napi végrehajtás alapvető célja az elzárással járó hátrányok okozásának elhárítása. Tehát nem az elítélt társadalomba való visszaillesztése a cél, hanem a büntetés-végrehajtás dezintegráló hatásának elkerülése az érintett elítélt aktív közreműködésével. A napi végrehajtás bevezetése óta a szövetségi bíróságnak nincs közzétett döntése ezzel a jogintézménnyel kapcsolatban, ebből úgy tűnik, nincs sok probléma vele. *A legutóbbi időszakig a 26 svájci kantonból 20 kanton vezette be a napi végrehajtást. A legtöbb kantonban meghatároznak egy limitet, vagyis az elítéltnak hetenként legalább 24 vagy 48 órát kell letöltenie, így a napi végrehajtás maximum 14, illetve 7 hétvégére korlátozódik. A minimális svájci átlagtartam hetenként 48 óra.*

St. Gallen kanton gyakorlata szerint *az elítéltek magának kell végrehajtási tervet előterjesztenie*, hogy milyen napokon mennyi időt töltsön a büntetéséből. Figyelemre méltó az északnyugati és belső-svájci konkordátum irányvonala, amely tisztázza a napi végrehajtás alkalmazhatóságának előfeltételeit. E szerint a napi végrehajtást három hónapon belül ki kell tölteni, és az egyes intézeti tartózkodás nem lehet kevesebb 48 óránál. Visszaélés esetén az elítélt a maradék büntetését normál végrehajtásban tölti le. Miután ez az irányvonal nem törvényi szintű szabályozás, egyes szerzők kívánatosnak tartják e téren az egységes svájci szabályozást a jogegység érdekében.

Többnyire jók a gyakorlati tapasztalatok, bár a 20 kanton viszonylag ritkán alkalmazza, inkább a félfogság intézményét részesítik előnyben. 1989-ben 100-nál kevesebb esetben alkalmazták. A napi végrehajtás kérdésében is az illetékes végrehajtási hatóság dönt és engedélyez, nem pedig az ítélező bíróság.

Félfogság

A *félfogság* is az 1971. évi Btk.-revízió parlamenti tanácskozásainak „gyümölcse”. Eredetileg a három hónapig terjedő szabadságvesztés végrehajtására szolgált. Bevezetésekor a „semi-détention” belga jogintézményt vették alapul. A svájci Btk.-hoz kapcsolódó 1973. november 19-ei rendelet értelmében a kantonok a fogházbüntetéseket, az elzárásbüntetéseket és a rövid tartamú börtönbüntetéseket jogosultak félfogság formájában végrehajtani. E végrehajtási formánál az elítélt addigi munkáját vagy a megkezdett képzését a bv. intézeten kívül folytathatja, csupán a pihenőidejét és a szabadidejét tölti az intézetben. Tehát az elítélt munka- és képzési (tanulmányi) viszonya jogilag érintetlen marad. A munkabér az elítélthez kerül, melyből ő fedezi a végrehajtási költségeket. Sok kanton az általános felső büntetési határ megvonásánál tartózkodik. Általában csak egy hónapi szabadságvesztéseknél engedélyezik ezt a végrehajtási formát, mert az elítéltek „kettős életét” határok között kívánják tartani. A félfogság elrendeléséről rendszerint a bv. hatóság dönt. Kezdetben a szóba jöhető elítélések kb. egy százalékára volt becsülhető a félfogságba jutottak számaránya, később az arány növekedett. A legutolsó érdemi jogszabályi változást e tekintetben a Btk.-hoz kapcsolódó 1985. december 16-ai harmadik végrehajtási rendelet hozta. E szerint a

kantonok előírhatják és alkalmazhatják a félfogság formájában történő végrehajtást a háromtól hat hónapig terjedő börtön- és elzárásbüntetések esetében is. Kivételt jelentenek az olyan maradék büntetések, amelyek a vizsgálati fogság beszámítása révén vagy „más okokból” keletkeztek. A kantonok jogosultak a félfogság szempontjából szóba jöhető büntetések felső tartamát (határát) a szövetségi jognál alacsonyabban megvonni, a félfogság alkalmazása az elítéltek meghatározott kategóriáira is korlátozható, például kizárhatók a visszaesők. A félfogság alkalmazhatóságának szövetségi jogi szintű kiterjesztése elsősorban azzal magyarázható, hogy sok kantonban a gyakorlat során pozitív tapasztalatokat szereztek a félfogság végrehajtásáról.

Alkalmazási aránya azokban a kantonokban a legmagasabb, ahol a vizsgálati fogság aránya a legalacsonyabb. E megállapítás fordítva is igaz.

A három hónapig terjedő büntetésekre vonatkozóan a félfogságot az 1974-1982 közötti időszakban valamennyi kanton bevezette (14 kantonban rendeleti úton, 12 kantonban pedig igazgatási rendelkezéssel). 1983-ban minden harmadik három hónapig terjedő végrehajtandó szabadságvesztést félfogság formájában töltöttek ki, ez 1989-ben 6000 végrehajtási esetet jelentett.

Az 1985. december 16-ai szövetségi rendelet 1986. január elsején lépett hatályba. 1986-ban tíz kanton már engedélyezte a háromtól hat hónapig terjedő szabadságvesztés-büntetés félfogság formájában történő végrehajtását is. E tíz kanton ez irányú gyakorlatáról felmérés készült. Eredménye szerint az összes 3-6 hó közötti szabadságvesztés 28%-át félfogság formájában töltötték le. Ez a 28% átlagszám, az alkalmazás aránya ugyanis kantononként igen eltérő volt: a legtöbb Bern kantoné (39%), a legkevesebb Fribourg kantoné (8%). Összesen 211 elítélt számára engedélyezték a félfogságot 3-6 hó közötti tartamban. A 211 elítéltből 97-et (45%-ot) bocsátottak el feltételesen, 92-t (44%) már a büntetés kétharmadának letöltése után. Az átlagos tartam csupán 98 nap volt. Összességében az összes engedélyezett esetből a visszahívások aránya nem mondható magasnak (211-ből 14 esetben), ez hét százaléknak felel meg. A visszahívások okai nagyon különbözőek: alkohol- vagy kábítószerfogyasztás, kései visszatérés a büntetőintézetbe, munkahelyről való távolmaradás stb. A három hónapot meghaladó büntetések félfogság formájában történő végrehajtását 1989 végéig már 18 kanton vezette be.

A félfogság végrehajtási rezsimje lényegében nem különbözik a fogház, illetve a rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtásától. Speciális vonás azonban, hogy a félfogságot töltő elítélt látogatót általában nem fogadhat, viszont igen sok kanton ún. „penziópénz” fizetésére kötelezi.

Félszabadság

A *félszabadságnak* nevezett végrehajtási forma két eltérő esetben használatos és hajtható végre: vagy a fokozatos végrehajtás keretében, vagy az *intézetben kívüli foglalkoztatás formájában*. A gyakorlat azonban a két végrehajtási változatot gyakran kombinálja. A fokozatos végrehajtás harmadik fokozatát félszabadságnak szokás nevezni, amelyben az elítélt ha a büntetési időtartamnak legalább a felét, életfogytig tartó fegyházbüntetés esetében legalább tíz évet letöltött és jól bizonyított, „szabadabban vezetett intézetekbe vagy intézetrészlegekbe” utalható vagy a büntetőintézetben kívüli

is foglalkoztatható. Ez a foglalkoztatás általában rövid időre (néhány hónapra) korlátozódik, bizonyos szükségesnek ítélt szabadságot (például munka után későbbi időben történő visszatérést az intézetbe) természetesnek tekintenek.

Alkalmazása a Btk.-nak a fogházbüntetésről rendelkező 39. cikk 3. pontja előírásából is adódik. Ennek alapján a fogházbüntetésre ítélt munkára szoktatják a végrehajtás során. Azt is megengedik neki, hogy maga szerezzen megfelelő munkát. Ha az elítélt ezzel a jogával, illetve e lehetőséggel nem él, akkor kijelölt munka végzésére kötelezhető. Az ún. félszabad végrehajtásra az jellemző, hogy az elítélt munkával való foglalkoztatása a bv. intézeten kívül történik, amelyet számára kijelöltek. A félfogságnál már említett módon az elítélt csak a pihenő- és szabadidejét tölti a büntetőintézetben. A félfogsághoz képest a különbség az, hogy az elítélt a büntetés-végrehajtás során a neki kijelölt (vagy az egyetértésével a bv. hatóság által keresett, illetve közvetített) új munkahelyre lép, továbbá a félszabad végrehajtásban lévő elítélt a félfogságnál nagyobb szabadságot élvez.

Közérdekű munkavégzés

Ez a rövid tartamú szabadságvesztés új végrehajtási formája. Bevezetésének előzménye az, hogy a svájci Btk. 397 bis cikke 4. bekezdésére alapozva a Bundesrat jogosult arra, hogy a végrehajtás módszereinek továbbfejlesztésére kísérletképpen korlátozott időre a törvénytől eltérő végrehajtási formákat engedélyezzen. Waadt kanton engedélyért fordult a Bundesrathoz, hogy a két hétig terjedő rövid tartamú szabadságvesztést kísérletképpen közérdekű munka formájában hajtsák végre. Az engedély megadása feltételezte, hogy a közérdekű munka a szabadságvesztés-büntetés eltérő formájaként ismerhető el, továbbá büntetőjogi és kriminálpolitikai tekintetben is értelmes megoldás, ráadásul a módosítással az engedély jogi alapja megfelelően megeremthető, tehát a közérdekű munkáról rendelkező kantonális kormányzati előírás a szövetségi jogi követelményeknek megfelel. A Bundesrat az előbb említett engedélyügyben rendeleti úton 1990. március 19-én határozott, amelynek értelmében a kantonoknak elvileg lehetővé tette „*a legfeljebb 30 napi szabadságvesztés-büntetés közérdekű munka formájában történő végrehajtását. De erről csak az elítélt hozzájárulásával szabad rendelkezni.*”

Egy napi szabadságvesztés-büntetés nyolc órai közérdekű munkának felel meg. Az elítéltnak hetente általában legalább tizenkét óra közérdekű munkát kell teljesítenie. 1991-ben már hat kanton kapott engedélyt a közérdekű munka alkalmazására, igen különböző kantonális szabályozások alapján. A konkrét tapasztalatok még hiányoznak.

A rövid tartamú szabadságvesztés előbbieken bemutatott speciális végrehajtási formái az eddigi gyakorlati tapasztalatok szerint beváltak. Igazoltak és az elmélet szempontjából is értelmesnek és követendőnek minősíthető tehát az a javaslat, amely szerint lényegében minden rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtása során könnyítéseket kell kínálni az elítéltnak a normál büntetés-végrehajtáshoz képest, és ez az eltérő, illetve könnyített végrehajtási forma az előbb ismertetettek bármelyike lehet.

Dr. Nagy Ferenc

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

1992. szeptember 13—20. között vendégünk volt *Jichak Nir* úr, az izraeli bv. országos parancsnokának általános helyettese, aki tájékozódott a magyar büntetés-végrehajtás helyzetéről, szervezeti felépítéséről, a fogvatartottak kezeléséről.

November 16—18. között *dr. Otto Peschke*, a bécsi tiszthelyettesképző iskola igazgatója látogatott Magyarországra. Főként a magyar bv. képzési és továbbképzési rendszerét tanulmányozta.

November 23—27. között hazánkban járt *J. P. Laborde*, a francia bv. főigazgatóság főfelügyelője és *M. Lintanf*, a Fresnes-i Központi Börtön igazgatója.

1992. szeptember 15—21. között *Vincze Tamás* ezredes és *Módos Tamás* alezredes a német börtönmisszió meghívására Németországban tanulmányozta a börtönmisszió működését.

Szeptember 16—19. között *dr. Boros János* alezredes részt vett és előadást tartott az Európai Jogi Pszichológiai Társaság III. konferenciáján, Oxfordban.

Szeptember 21—28. között *dr. Csordás Sándor* ezredes és *dr. Boros János* alezredes Stockholmban tartott előadást az Európa Tanács nemzetközi börtönbiztonsági konferenciáján.

Október 4—10. között *Fejes Imre* ezredes vezetett delegációt Popowóba, az Európa Tanács „A börtönigazgatás emberi jogi dimenziói” című tanácskozására. A küldöttség tagja volt *Koltai László* ny. bv. alezredes és *Huszár László* polgári alkalmazott.

Október 12—23. között *Balázsné Kókai Edit* százados, *Lintner Viktor* százados és *Farkas Ferenc* őrnagy, az Alföldi Bútorgyár főkönyvelője, Franciaországban és Angliában tanulmányozta a fogvatartottak munkáltatását. A tanulmányút költségeit a Demoszthenész program keretében az Európa Tanács fedezte.

November 13—19. között *dr. Sereg Pál* ezredes és *Huszár László* polgári alkalmazott az Orosz Börtönreform Társaság meghívására Moszkvába utazott, ahol részt vett a „Büntetés-végrehajtási reform a volt totalitáriánus országokban” című konferencián.

ÚJ JOGSZABÁLYOK ÉS BELSŐ RENDELKEZÉSEK

Törvények

Az 1992. évi LVI. törvény módosította a családi pótlékról szóló 1990. évi XXV. törvényt. A törvény által meghatározott összegeket az 1992. december hónapra járó családi pótlék folyósításától kell alkalmazni.

Az 1992. évi LVIII. törvény a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvényt módosította. Ezzel a módosítással a társadalombiztosítás közvetlen végrehajtási lehetőséget kapott a tb. követelések behajtására.

Az 1992. évi LIX. törvény az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvényt módosította. Ez az 1991. január 1-je előtt keletkezett vagyonszerzési illeték-kötelezettségre, ideértve a már elbírált ügyekre is, a törvényben meghatározottnál kedvezőbb fizetési kötelezettséget tesz lehetővé.

A kormány rendelete

A kormány 123/1992. (VIII. 19.) Korm. rendelete az állami vállalatokról szóló 1977. évi VI. törvény végrehajtására kiadott 33/1984. (X. 31.) MT rendeletet módosította.

A miniszterelnök rendelete

A miniszterelnök 4/1992. (VII. 29.) ME rendelete a miniszterelnök és a miniszterek helyettesítési rendjét határozza meg. E szerint az igazságügy-minisztert dr. Horváth Balázs tárca nélküli miniszter és viszont, a belügyminisztert az igazságügy-miniszter a miniszteri felelősség elve alapján helyettesíti.

A kormány tagjainak rendelete

Az igazságügy-miniszter 14/1992. (IX. 26.) IM rendelete a Munka Törvénykönyve egyes rendelkezéseit a bv. hivatásos állományának szolgálati viszonyára vonatkozóan szabályozza.

A 15/1992. (X. 29.) IM rendeletben a büntetés-végrehajtásnál huzamos időn át szolgálati viszonyban álló személyek teljesítményének elismerésére az igazságügy-miniszter Szolgálati Jelet alapított. A Szolgálati Jel kizárólag a büntetés-végrehajtásnál hivatásos szolgálatban eltöltött 10, 20 és 30 év után kerül adományozásra.

A népjóléti miniszter 24/1992. (IX. 22.) NM rendelete egyes gyógyszerkészítmények forgalomba hozataláról és gyógyszerútból történő kiadásáról szol. Fontos rendelkezese.

hogy 1992. október 1-től a gyógyszerész — a beteg kérésére — a vény nélkül is kiadható gyógyszerkészítményből az eredeti csomagolásnál kisebb mennyiséget is köteles kiadni.

A 27/1992. (IX. 26.) NM rendelet a betegek beutalásának szakmai rendjét szabályozza. A rendelet előírásait nem kell alkalmazni — többek között — a Belügyminisztérium, az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt álló egészségügyi intézményekbe történő beutalásra.

Az országgyűlés határozata

Az 57/1992. (X. 15.) OGY határozat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezményt, és az ahhoz tartozó 9 kiegészítő jegyzőkönyvet erősítette meg.

A kormány határozata

A kormány 1040/1992. (VII. 29.) Korm. határozata az országos hatáskörű állami-gazgatási szervek irányításáról és felügyeletéről határozott. Ennek alapján országos hatáskörű államigazgatási szervet — ha a jogszabály másként nem rendelkezik — a kormány irányítja és kijelölt tagja, a miniszter felügyelheti.

Utasítás

Az igazságügyi-miniszter 10/1992. (IK 10.) IM utasítása az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatát állapította meg és azt az utasítás mellékleteként tette közzé. Az utasítás 1992. október 1-jétől hatályos.

Intézkedések

A 0260/1992. (IK Bv. Mell. 8.) OP intézkedés a bv. személyi állománya részére névjegykártyát rendszeresített. Az intézkedés alapján 1992. július 15-től a bv. szervek dolgozói a bv. szerv területén szolgálati időben, a parancsnokság dolgozói pedig a bv. intézetekben kötelesek névjegykártyát viselni.

A 0261/1992. (IK Bv. Mell. 8.) OP intézkedés a bv. intézetek, intézmények tiszthelyettesi és tisztes állományának rendkívüli bérfelvezetését határozza meg. Az intézkedés alapján 1992. július 1-jétől átlagosan 500 Ft-tal emelhető az érintettek beosztási illetménye. Így annak legalacsonyabb összege 13 000 Ft.

A 0262/1992. (IK Bv. Mell. 8.) OP intézkedés a bv. intézetek által külső szervek részére térítés ellenében végzett tevékenységet szabályozza. E szerint a bv. intézetekben elhelyezett fogvatartottak foglalkoztatásának elősegítése érdekében a bv. intézetek és a KET üzemek külső megrendelők részére a parancsnokság gazdasági főosztálya előzetes

hozzájárulásával termelő, szolgáltató tevékenységet végezhetnek. A bevételek elszámolásáról a 0155/1992. (IK Bv. Mell. 8.) OP-áh intézkedés rendelkezik.

A 0272/1992. (IK Bv. Mell. 9.) OP intézkedés a bv. személyi állományának félhavi illetmény-kifizetéséről intézkedik.

A 0273/1992. (IK Bv. Mell. 9.) OP intézkedés a ruházati gazdálkodással kapcsolatban tartalmaz szigorú intézkedést. E szerint valamennyi pénzbírói ruházati járandóság kifizetését 1993. június 30-ig felfüggesztik. A ruházati alapellátást pedig ideiglenes alapellátási norma szerint — ez az intézkedés mellékletét képezi — kell kiadni.

A 0274/1992. (IK Bv. Mell. 9.) OP intézkedés a bv. intézetekben fogvatartottak egészségügyi ellátását szabályozza. Így 1992. október 15-től, ha fogvatartottnak a bv. egészségügyi ellátási körén kívüli szakorvosi vagy fekvőbeteg-ellátása szükséges — az intézkedésben meghatározottak szerint — nevére társadalombiztosítási kártyát kell kiállítani.

ELISMERÉSEK

A nemzeti ünnep alkalmából eredményes munkája elismeréséül az igazságügy-miniszter előléptette dr. Rissai Nándor alezredest

ezredessé.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka soron kívül előléptette Barták András, Bayer Bertalan, dr. Cser Gyula, Hartung Vilmosné, dr. Kapeller Magdolna, dr. Kovács Imre, dr. Nagy János, Szabó József őrnagyokat

alezredessé.

Andrási Mihály, Balogh Erzsébet, Csicsics Gáborné, dr. Goldea Mihály, Kántor Gáspár, dr. Laluska Borbála, Lippai Károly, dr. Lipták László századosokat

őrnaggyá.

Farkas Gyula, Hangyál István, dr. Kecskés Tünde, Kucsoráné Rác Katalin, Mácsik József főhadnagyokat

századossá.

Angyali Gyuláné, Czeiner László, Farkas László, Sebestyén István, Soós Zoltán, Zboray Csaba hadnagyokat

főhadnaggyá.

Kovács József alhadnagyot

hadnaggyá.

Egyenruházati pályázat

Tíz pályamunka érkezett az új büntetés-végrehajtási egyenruha tervezésére kiírt pályázatra. Igaz, ezzel még nem „született meg” az új egyenruha, de a honvédséghez és a belügyhöz hasonlóan mi is felkészültünk arra, hogy majdan, ha a jogszabályi, pénzügyi, műszaki-előkészítési feltételek megengedik, a mi elképzeléseink is megjelenjenek a korszerű, de a hagyományokat is számba vevő egyenruhán.

A bírálóbizottság az első díjat nem adta ki. Második díjat kapott a Szegedi Ruhagyár tervezőgárdája, harmadik lett a Hajdúböszörményi Textilfeldolgozó RT, valamint az Elegant Design alkotóközössége. A további pályázatok magas színvonalát a bírálóbizottság hat különdíjjal jutalmazta.

CONTENTS

FORUM

---

1 Tamás VINCZE: Looking for a common way

ON NEW PATHES

---

5 Dr. Mihály FEKETE: The tender is succesful...

8 Ferenc FARKAS: Management by objectivs

13 Mrs. LOIS: Ordo-Liberalism

18 Dr. Éva BOCK: Independence

27 How further?

WORKSHOP

---

31 Dr. Iván CSICSAY—
Mrs. LADOS—Dr. János LACZKÓ:
Do we need a new „IMEI”?

39 Mr. György PONGRÁCZ—
Mrs. ZSUZSA GELENCSÉR:
Program of information

PATRONAGE AFTER-CARE

---

44 Dr. István SÁRKÁNY: On forcing way

47 Dr. György VÓKÓ: Patronizing supervision

---

56 Dr. Ákos VATHY: Before reforms

62 Károly HORVÁTH: What patrons want?

66 Attila TURBÓK: Undertaker's prison

72 Tamás MÓDOS: Supporting foundation

PORTRAIT

---

74 Anna PARDI: As a European
(Talks with Mr. Tamás VINCZE, colonel)

PRISON MATTERS

---

78 Dr. József LÓRINCZ: 20 years

OUTLOOK

---

82 Dr. Ferenc NAGY: Like life situation

IN SHORT

---

88 International affairs

89 New laws and internal instructions

91 Rewards

INHALT

FORUM

---

1 Tamás VINCZE: Gemeinsamen Weg finden

AUF NEUEN WEGEN

---

5 Dr. Mihály FEKETE: Die Ausschreibung ist erfolgreich...

8 Ferenc FARKAS: Verwaltung aufgrund Tatsachen

13 Frau LOIS: Ordo-Liberalismus

18 Dr. Éva BOCK: Selbständigkeit

27 Wie machen wir es weiter?

WERKSTATT

---

31 Dr. Iván CSICSAY—
Frau LADOS—Dr. János LACZKÓ:
Brauchen wir eine neue „IMEI“?

39 György PONGRÁCZ—
Frau ZSUZSA GELENCSEÉR:
Informatikprogramm

PATENSCHAFT — FÜRSORGE

---

44 Dr. István SÁRKÁNY:
Auf Zwangsbahn

47 Dr. György VÓKÓ: Beschützende
Aufsicht

56 Dr. Ákos VATHY: Vor Reform

62 Károly HORVÁTH: Was wollen
die Fürsorger?

66 Attila TURBÓK: Unternehmungs-
gefängnis

72 Tamás MÓDOS: Unterstützende Stif-
tung

PORTRÄT

---

74 Anna PARDI: Wie ein Europäer
(Gespräch mit Herrn Oberst,
Tamás VINCZE)

GEFÄNGNISWESEN

---

78 Dr. József LÖRINCZ: 20 Jahre

AUSBLICK

---

82 Dr. Ferenc NAGY: In Lebensnähe

KURZ

---

88 Internationale Beziehungen

89 Neue Rechtsregel und innere Bes-
timmungen

91 Anerkennung

TARTALOM

FÓRUM

---

1 Vincze Tamás: Közös útkeresés

ÚJ UTAKON

---

5 Dr. Fekete Mihály: A pályázat sikeres...

8 Farkas Ferenc: Management by objektív

13 Lois Lászlóné: Ordo-liberalizmus

18 Dr. Bock Éva: Önállóság

27 Hogyan tovább?

(Részlet a kormánynak készült előterjesztésből)

MŰHELY

---

31 Dr. Csicsay Iván—
Lados Józsefné—Dr. Laczkó János:
Kell-e új IMEI?

39 Pongrácz György—
Zoltánné Gelencsér Zsuzsa: Informatikai
program

PÁRTFOGÁS — UTÓGONDOZÁS

---

44 Dr. Sárkány István: Kényszerpályán

47 Dr. Vókó György: Pártfogó fel-
ügyelet

56 Dr. Vathy Ákos: Reform előtt

62 Horváth Károly: Mit akarnak a
pártfogók?

66 Turbók Attila: Vállalkozó börtön

72 Módos Tamás: Támogató alapítvány

KÖZELKÉP

---

74 Pardi Anna: Európaiként
(Beszélgetés Vincze Tamás ezredessel)

BÖRTÖNÜGY

---

78 Dr. Lőrincz József: Húsz év

KITEKINTÉS

---

82 Dr. Nagy Ferenc: Életközelen
(Rövid tartamú szabadsávesztés Svájcban)

RÖVIDEN

---

88 Nemzetközi kapcsolatok

89 Új jogszabályok és belső rendelkezések

91 Elismerések

Ára: 50 forint

Tudományos munkaértekezlet

A december elején Pilisszentkereszten rendezett munkaértekezleten a résztvevők nemcsak áttekintették, értelmezték a tudományos kutatás 1992—95 közötti időre szóló fő irányait, amelynek eredményeként az évtized közepére jóval több egzakt megállapítás jelzi majd a büntetés-végrehajtás hazai állapotát, hanem egy-egy témakörrel érdekes, információgazdag előadás is elhangzott. Az értekezleten tudományos kutatók, egyetemi oktatók, intézetparancsnokok hangsúlyozták, hogy bőven van tennivaló, a kilenc kutatási téma remélhetőleg ráirányítja majd a figyelmet szakmánk gondjaira és eredményeire.

